

არჩილ ჯორჯაძე

ძველი
.....და.....
ახალი

ტფილისი 1906 წ.
სტამბა „იდეალი“, ნიკოლოზის ქუჩა № 6.

სარჩევი

შესავალი	თავი	I
ეროვნება, ავტონომია, ფედერაცია	„	II
სახელმწიფო	„	III
მუშათა კანონმდებლობა, თუ სარევოლიუციო მოქმედება	„	IV
ეკონომიური დეცენტრალიზაცია	„	V
სოციალიზაცია	„	VI
სარევოლიუციო სინდიკალიზმი	„	VII
პარლამენტი და კლასთა ბრძოლა	„	VIII

თავი პირველი

შესავალი

ქართველ სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტია ამ ჟამად კრიზისს განიცდის. ამ კრიზისის შესახებ გვინდა ჩამოვაგდოთ ლაპარაკი. ვგონებ ამხანაგები არ დაგვემდურებიან შინაურ საქმეების გარედ გამოფენისათვის, მით უმეტესად, რომ ამ „შინაურ საქმეებს“ საზოგადოებრივი ხასიათი აქვს.

კრიზისის თვისებას და შინააზრს რომ დავაკვირდეთ, ადვილად დავინახავთ, რომ ეს კრიზისი იმ გვარივე ხასიათისაა, რა ხასიათის კრიზისს განიცდიან დღეს პოლიტიკურ ხასიათის ყველა სოციალისტური პარტიები რუსეთსა თუ ევროპაში. საქმე ის არის, რომ სოციალისტური მოძღვრება, ერთის მხრივ, ცხოვრებაში არსებულ კლასთა ბრძოლის გამოსახვაა, მეორეს მხრივ, განხორციელება საზოგადოებრივ წარმოებისა არა კლასურ ნიადაგზედ კლასთა მოსპობით. სოციალისტური პარტიები ამ მოძღვრებას, მართალია, აღიარებენ, ხოლო თავიანთ პრაქტიკულ მოქმედებით ყოველ ნაბიჯზედ უარჰყოფენ ამ მოძღვრების დედააზრს – კლასთა ბრძოლას. სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიის შეცდომანიც სწორედ ამ ხასიათისაა. ამ პარტიამაც, სხვებსავით, კლასობრივ ნიადაგზე დგომის მაგივრად, დემოკრატიული პლატფორმა გაიხადა ბძოლის ნიადაგად. და რაკი შესდგა

დემოკრატიულ ნიადაგზედ, სახელმწიფოს ქსელში გაება, სოციალიზმი ფრაზეოლოგიად გაიხადა და ამ ფრაზეოლოგიიდან ვერ იხსნის პარტიას, მის მიერ აღიარებული

მიწის სოციალიზაციის ათოვდა სოციალისტური პრინციპი კი.

ამ განსაცდელის თავიდან ასაცილებლად ჩვენ გვინდა ხელმეორედ გადავსინჯოთ საპროგრამო კითხვები და ამ სახით გასავალი მიცვით იმ უკმაყოფილების გრძნობას და ძიების სურვილს, რომელიც კარგა ხანია გაღვივებულია პარტიის ერთს ფრაქციაში. ჩვენს კრიტიკას, მსჯელობას და გამოკვლევას დავამყარებთ სამ მთავარ პრინციპზე, რომლითაც უნდა იხელმძღვანელოს, ჩვენის შეხედულებით, ყოველმა სოციალისტურმა პარტიამ. პირველი პრინციპი არის სახელმწიფოს უარყოფის საპირაება სოციალიზმის გაწხორციელებისათვის. სახელმწიფო ყოველთვის იყო, არის და იქნება კერძო საკუთრების დარაჯი. ამიტომ, ვინც სოციალიზმის განხორციელებას ცდილობს, იგი უნდა მოქმედობდეს სახელმწიფოებრივ დაწესებულებათა წრის გარეშე და სახელმწიფოებრივი დაწესებულებანი სოციალიზმის განხორციელების საქმეში არამც და არამც იარაღად არ გამოიყენოს.

მეორე პრინციპი. სოციალისტური პარტია უნდა ემზადებოდეს თავის მისიის ასრულებისათვის გამუდმებულ ბრძოლის საშუალებით. ბრძოლა უნდა იყოს მიმართული კერძო საკუთრების მეფობის წინააღმდეგ. სოციალისტურმა პარტიამ უნდა წამოაყენოს საწარმოო ყველა იარაღთა სოციალიზაციის აუცილებლობა. ამ საქმისათვის პარტია უნდა ემზადებოდეს დღესვე. საშუა-

– 5 –

ლება – საყოველთაო გაფიცვაა. საყოველთაო გაფიცვა მოახდენს მიწის და კაპიტალის ექსპროპრიაციას. ექსპროპრიაცია ნაწილობრივი საზოგადო ექსპროპრიაციად უნდა გადაიქცეს..

მესამე პრინციპი. სოციალისტურ ორგანიზაციას წმინდა კლასური ხასიათი უნდა ჰქონდეს. სოციალისტური პარტია უნდა იყოს პარტია მწარმოებლებისა,

მშრომელ ხალხისა არა მარტო თავის იდეურ მიმართულებით, არამედ თავის შემადგენელ ელემენტებითაც. პარტიის წევრებს წარმოებასთან უნდაჰქონდეთ კავშირი. ეგრედ წოდებული სოციალისტური ინტელიგენცია ხელმძღვანელი და ბატონი კი არ უნდა იყოს პარტიაში, არამედ მსახური და ხელქვეითი მწარმოებელ ორგანიზაციებისა .

ამ პრინციპების სამართლიანობა უნდა დამტკიცდეს, დასაბუთდეს, რასაც ქვემოთ ვიკისრებთ. აქ კი უნდა ვსთქვათ, რომ ამ პრინციპების ჭეშმარიტება გამომდინარეობს მუშათა მოძრაობის ისტორიიდან, გამომდინარეობს ამ მოძრაობის ბუნებით თვისებიდან, რეყლიუციის გაკვეთილებიდან, მაშასადამე, თვით ცხოვრების შესწავლიდან. ჩვენც ვეცდებით ყოველივე თეორიული ფორმულა ცხოვრების გაკვეთილებით დავადასტუროთ. მაგრამ, ვსთქვათ, ეს პრინციპები ჩვენთვის უკვე დასაბუთებული პრინციპებია. ამ შემთხვევაში სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიის პროგრამას, ჩვენს თვალში, სამი უმთავრესი ნაკლი ექნება.

პირველი ნაკლი გამოისახება იმაში, რომ პარტია (რადგან იგი პოლიტიკურია) ემსახურება სახელმწიფოებრივ ანუ ბურჟუაზულ ფედერალიზმს. არის ფედერა-

- 6 -

ლიზმი ბურჟუაზული და ფედერალიზმი სოციალისტური. ფედერალიზმი ბურჟუაზიული არის კავშირი ბურჟუაზულ სახელმწიფოებისა ანუ კანტონებისა. სოციალისტური ფედერალიზმი არის კავშირი მშრომელ ამხანაგობათა და ორგანიზაციათა. ბურჟუაზული ფედერალიზმი ხელუხლებელ ჰყოფს სოციალურ უთანასწორობას, არ აღწევს იმ წყობილებას, რომელიც კერძო საკუთრებასა და ყვლეფა-გლეჯაზეა დამყარებული. სოციალისტური ფედერალიზმი ძირს უთხრის კერძო საკუთრებას, ასაზოგადოებს შრომის იარაღს – მიწას და ქარხანას. გასაზოგადოებელი საწარმოვო იარაღი მშრო-

მელთა ორგანიზაციების ხელში გადადის. მშრომელი ორგანიზაციები (სოფლისა თუ ქალაქისა) ერთმანეთს ფედერატიულად ეკავშირებიან. და ამ სახით ფედერაცია თავისუფალ ორგანიზაციების თავისუფალ ფორმად ხდება.

უნდა ავირჩიოთ ან ერთი ან მეორე ფედერალიზმი. ერთმანეთში კი ამ ორ მცნებას ნუ გავრევთ. სოციალისტ-ფედერალისტებს (პარტიის ერთ ნაწილს მაინც) ეს ორი მცნება ერთმანეთისაგან ვერ განუსაზღვრავთ.

მეორე ნაკლი სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიულ პროგრამისა ის არის, რომ საწარმოო იარაღთა სოციალიზაციის კითხვა შეკვეცილია. პარტიამ მხოლოდ ერთი ნაბიჯი გადასდგა სოციალიზაციისაკენ. მან აღიარა მიწის სოციალიზაცია, ხოლო სხვა საწარმოვო იარაღის შესახებ სდუმს. ქარხნების და საზოგადოთ კაპიტალის სოციალიზაცია მას საბოლოოვო საქმედ მიაჩნია. ხოლო ამ მიზნის მისაღწევად კი მას სწადია, სოც-დემოკრატებისა არ იყოს, „მუშათა კანონმდებლობის“ საქმე გამოიყენოს იარაღად. სწორედ აქ იმალება სისუსტე და შინაური

– 7 –

წინააღმდეგობა პარტიის პოზიციისა. „მუშათა კანონმდებლობა“ ვერ შეჰქმნის საჭირო პირობებს სრულ სოციალიზაციის განხორციელებისთვის, კანონმდებლობის თვისება ხომ დემოკრატიზმის განმტკიცებაა, კერძო საკუთრების გამაგრება და რევოლიუციის ალაგმვა. კანონმდებლობა, გინდ მუშათა კანონმდებლობა, ბურჟუაზიის გამაგრებას უფრო უწყობს ხელს, ვიდრე მუშებს უკაფავს განთავისუფლების გზას. სწორედ ამ მოსაზრების ძალით, მუშათა კანონმდებლობის მუხლების ჩაწერა კი არ არის საჭირო პროგრამაში, არამედ საწარმოვო ყველა იარაღთა ექსპროპრიაციის საჭიროება საყოველთაო გაფიცვის მოწყობით, რისთვისაც დღესვე უნდა ემზადებოდეს მშრომელი ხალხი და რაიც იქნება დასაწყისი სოციალურ რევოლიუციისა.

ის გარემოება, რომ სოც.-ფედერალისტები გვერდს

უხვევენ ამ აუცილებელ საქმეს და ეჭიდებიან ნაწილ-
ბრივ სოციალიზაციას (მიწის სოციალიზაციას), უნა-
ყოფოდ ხდის პარტიის ენერჯიას თვით ამ უკანასკნელ
საქმის განხორციელებაში. საქმე ის არის, რომ მიწის
სოციალიზაცია საზოგადო სოციალიზაციის დასაწყისად
კი არ მიაჩნია პარტიის ერთს ნაწილს, არამედ დემო-
კრატიულ პროგრამის დაგვირგვინებად. ამ გვარი დასკვნა,
რასაკვირველია, ბუნებრივია. ის პარტია, რომელიც ინ-
დუსტრიალურ კითხვათა გადაწყვეტაში დემოკრატიულ
ნიადაგზედ სდგას, ამავე ნიადაგზედ უნდა იდგეს აგრ-
რულ კითხვათა გადაწყვეტაშიაც. ამ მხრივ სოციალ-დე-
მოკრატიული პროგრამა უფრო ჰარმონიულია, და თუ
ჩვენ სოციალიზმისკენ დემოკრატიულ რეფორმების საშუ-
ალებით მივდივართ, ვიქონიოთ გაბედულება, ალღვია-

– 8 –

როთ სოციალ-დემოკრატიული პროგრამა ა, პროგრამა მი-
ნიმუმისა – ჩამონაჭრებისა, გინდ მუნციპალიზაციისა,
სამუშაო დღის შემოკლებისა და სხვა ამ გვარი ბურ-
ჟუაზმული მისწრაფებანი.

მაგრამ ჩვენ ამას ვერ ჩავიდენტ, ვერ ჩავიდენტ იმი-
ტომ, რომ „დემოკრატიზმის“ ყოვლად შემძლებლო-
მა აღარ გვწამს, და ვიცით, რომ სოციალიზმის გან-
ხორციელებას თავის დღეში ხელს ვერ შეუწყობს ის
წესი, რომელიც ძირიანად ეწინააღმდეგება სოციალიზმს
და ამისთვის ახალი გზა უნდა მოვნახოთ, მთლიან პრინ-
ციპზედ ავაგოთ პროგრამა, სოციალიზაციის მოთხოვნის
კითხვას სოციალისტური ხასიათი მივცეთ.

მაგრამ არის კიდევ ერთი საგანი, ფრიად დიდ მნი-
შვნელოვანი საგანი, რომლის განმარტებას პარტიულმა
პროგრამამ უნდა მიაქციოს ყურადღება. ვისგან შესდგე-
ბა პარტია, ვინ უნდა იყოს ჩათვლილი პარტიის წევ-
რად – ყოველი ადამიანი, ვინც თანაუგრძნობს პარტიის
პრინციპს, თუ ყოველი ადამიანი, ვისის აზრით პარტია
იცავს მის და მის მსგავსების მატერიალურ ინტერესებს?

თუ პროგრამა შრომის დამცველია, პარტიის წევრადაც შრომის წარმომადგენელი უნდა იყოს, თუ წარმოების გარეშე მდგარ ჯგუფებსაც შეუძლიანთ შევიდნენ პარტიის წრეში?

ამ კითხვას ძლიერ დიდი მნიშვნელობა აქვს. საქმე ის არის, რომ სოციალისტური პარტიები პოლიტიკურ ხასიათისა მეტად აწრელებულ სურათს წარმოადგენენ. ამ პარტიების ის ელემენტი, რომელიც პირდაპირ მონაწილეობას არ იღებს წარმოებაში, პარტიულ მოქმედებას იმ გვარ მიმართულებას აძლევს, რომელიც

– 9 –

არამც თუ უსარგებლოა პარტიის მშრომელ ნაწილისთვის, არამედ მავნებელიც არის მისთვის. პროლეტარიატის განთავისუფლება უნდა მოხდეს მისივე ძალღონით და კლასურ ნიადაგზე გამართულ ბრძოლის საშუალებით. ეს არის დევიზი მშრომელ ხალხისა. სოციალისტურ პარტიების ინტელიგენცია კი არწმუნებს პროლეტარიატს, რომ მისი განთავისუფლების საქმე უნდა ჩაჰბარდეს ინტელიგენციას, დეპუტატებს, რომელნიც პარლამენტში (ბურჟუაზულ კლასურ დაწესებულებაში) დაიცავენ პროლეტარიატის ინტერესებს და რომელნიც პარლამენტში შემუშავებულ სოციალურ რეფორმების საშუალებით განახორციელებენ პროლეტარიატის იდეალს. ამ არის ძირითადი წინააღმდეგობა პროლეტარიატის და სოციალისტურ ინტელიგენციის მისწრაფებათა შორის. ეს წინააღმდეგობა პროლეტარიატის ყველა ნაწილებში ჯერ კიდევ არ არის შეგნებული, ხოლო იქ, სადაც ამგვარი შეგნება უკვე დაბადებულია, ძირიანადაც არის შეცვლილი პროლეტარიატის სოციალისტურ ინტელიგენციის ურთიერთობა, იქ პროლეტარიატმა უარ-ჰყო ინტელიგენციის დიქტატურა, პარლამენტარიზმი და პოლიტიკანობა, იქ სოციალისტური ინტელიგენცია პროლეტარიატის მეთაურად და წარმომადგენელად კი არ გამოდის, არამედ მის მსახურად, დამხმარებელ

აგენტად.

აი სწორედ ამიტომ მიგვაჩნია საჭიროდ ამ კითხვის გადასინჯვა. მას პრინციპიალური მნიშვნელობა აქვს და იგი მჭიდროდ არის დაკავშირებული სხვა ბრინციპიალურ კითხვებთან.

ამ ხასიათისაა სამი საგანი, სამი კითხვა, რომლის

– 10 –

განმარტება აუცილებელ საჭიროებად მოგვაჩნია პარტიულ პროგრამის პრინციპიალურ პოზიციის განმტკიცებისათვის.

მაშ შევხვით ჯერ სახელმწიფოს, სახელმწიფოებრივ ნიადაგზედ მოქმედებას. ხოლო, თავდაპირველად, ავიღოთ კონკრეტული კითხვა – ეროვნება, ეროვნული ავტონომია, ავტონომიათა ფედერაცია და ვნახოთ, რა სახით უნდა განვმარტოთ ეს კონკრეტული მოვლენა ანტი-საქელმწიფოებრივ თეორიის მიხედვით. და რაკი ამ პრაქტიკულ კითხვებს შევხებით, გზა-და გზა აღვნიშნოთ ისიც, რომ ეროვნულ ავტონომიის კითხვა სრულიად დამახინჯებულია იმათ მიერ, ვინც სახელმწიფოებრივ ნიადაგზედ დგას. და აქმ ჩვენ სახეში გვყავს არა მარტო სოციალ-დემოკრატები, თვით სოციალისტ-ფედერალისტებიც.

თავი მეორე

ეროვნება, ავტონომია, ფედერაცია

თანამედროვე ეროვნებას ბევრნაირი თვისება აქვს: ტერიტორია, ზნეჩვეულება, ენა, საერთო მართვა-გამგებლობის ძალა, კაპიტალიზმი, განსაზღვრულ ერთეულის თვით შეგნება. მაგრამ არც ერთი თვისება, კერძოთ აღებული, არა ჰქმნის ხალხს ერად, არ ჰზადავს მასში ეროვნულ გრძნობას. ტერიტორიას, მაგალითად, ერო-

ვნების შექმნის პროცესში დიდი ადგილი უჭირავს, მაგრამ იმ დროიდან, როდესაც უკვე შექმნილია ეროვნება და უკვე დაბადებულია ეროვნული თვითშეგნება, ტერიტორიას ეკარგება თავისი მნიშვნელობა. ხალხს, რო-

- 11 -

მელსაც უკვე აქვს ამ გვარი შემეცნება, შეიძლება, ტერიტორია აღარ ჰქონდეს, ხოლო იგი მაინც ერად რჩება (მაგალითად, სომხები და ებრაელები). ზნე-ჩვეულებაც არ არის ძირითადი ფაქტორი ეროვნების შექმნის საქმეში. ზოგ ხალხს აქვს საერთო ზნე-ჩვეულება, მაგრამ ეს ხალხი ეროვნების შემეცნებამდე არ ამალლებულა. არც ენა არის აუცილებელი პირობა ეროვნულ გრძნობის განვითარებისათვის. ხშირად ერთ ტერიტორიაზედ რამდენიმე სხვა და სხვა ენაზედ მოსაუბრე ხალხი ცხოვრობს, ხოლო ეს ხალხი თავის თავს ერთ ერად აღიარებს. შვეიცარიაში გერმანელები, იტალიელები და ფრანგები კი არ სცხოვრობენ, არამედ შეეიცარელები, რომელთაც ერთი შვეიცარული თვით-შეგნება აქვთ, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი სამ ენას ლაპარაკობენ. რაც შეეხება სახელწიფოებრივ უფლებას, მართვა-გამგებლობის ძალას, არც მას აქვს უმთავრესი მნიშვნელობა ამ საქმეში. ბევრი ერი არის პოლიტიკურ თვით-არსებობას მოკლებული. კაპიტალიზმი? კაპიტალიზმი ხელს უწყობს მის წარმოშობას, მაგრამ არც კაპიტალიზმი მთავარი ფაქტორი. ბევრ ხალხს ჯერ კიდევ ფეოდალურ წყობილებაშივე ებადება ეროვნული შემეცნება. კაპიტალიზმი არ ჩაითვლება მიზეზად ეროვნულ თვითშეგნების დაბადებისა. დარჩა თვითშემეცნების თვისება. როგორც ვნახეთ, იქ, სადაც თვითშემეცნება არ არსებობს, არც ერი არსებობს. ხოლო ამჟამად, არც თვითშემეცნების თვისება არის დამოუკიდებელი, პირველ-ყოფილი ფაქტორი. ეროვნული თვითშემეცნება ნაყოფია ცხოვრების მრავალგვარ მოვლენათა ზედგავლენისა. და ამ მრავალგვარ მოვლენათა შორის მატერიალურ ხასიათის

ფაქტორებს უპირატესი ადგილი უჭირავთ. მაგრამ ჩვენ ამ ჟამად სოციოლოგიურ პრობლემის გადაწყვეტას არა ვკისრულობთ. ამ საგანს გაკვრით შეეცხეთ. ჩვენთვის საყურადღებოა დღეს მხოლოდ აი რა.

როგორც ვსთქვით, ეროვნება არის განსაზღვრულ ხალხში (ან ხალხებში, როგორც შვეიცარიაში) აღორძინებულ ნათესაობის და მთლიანობის შეგნება. მაგრამ საქმე ის არის, რომ ეროვნების ცხოვრებაში სხვა მოვლენასაც აქვს ადგილი, იმ გვარ მოვლენას, რომელიც ამ ნათესაობის და მთლიანობის საფუძველს არღვევს. სახეში გვაქვს ხალხის მოპირდაპირე კლასებად დაყოფვა და ამის გამო წარმომდგარი კლასებრივი მეტოქეობა და ბრძოლა. ამ-რიგად, ეროვნება თითქოს ერთობაც არის და ამავე დროს ბრძოლის ნიადაგიც. ისტორიის განსაზღვრულ საფეხურზედ ეროვნება მოწინააღმდეგე კლასთა თითქოსდამაკვიშირებელი ძალაა მაგრამ დგება დრო, როდესაც კლასთა განხეთქილება უფრო ძლიერია, ვიდრე ეროვნების დამაკავშირებელი ძალა. ასე რომ, ეროვნება თავის სიღრმეშივე შეიცავს დარღვევის და სიკვდილის ფესვებს. მართლაც, თუ ეროვნება სხვა და სხვა კლასთა შორის კავშირის დამამტკიცებელი ძალაა, ამ ძალას მხოლოდ იმ დრომდე ექნება მნიშვნელობა, სანამ კლასთა შორის ორმო არ გაღრმავდება და ბრძოლაც არ გაფიცხდება. ხოლო, რაკი ამ გვარი ბრძოლა გაჩაღდება, იგი ბრძოლა კლასთა გაუქმებით დაბოლოვდება. კლასთა გაუქმება კი ეროვნების გაუქმებასაც გამოიწვევს, რადგან, როგორცა ვსთქვით, ეროვნება კლასთა შორის კავშირის დამამტკიცებელი ძალაა. რაკი ძალას ნიადაგს გამოვაცლით, ეროვნებაც თან გაჰყვება. მაშინ ეროვნ-

ნულ თვითშემეცნების ადგილს კაცობრიობის და ადამია-

ნობის თვითშეაგენების აზრი დაიჭერს.

ხოლო ამ გვარი მომავალი სრულიად არ ნიშნავს იმას, ვითომც ყველგან ერთფეროვანება და ერთგვარობა დაბყარდეს. არა, თავისებურობა და ენათა სხვა და სხვაობა დარჩება. მხოლოდ ვერც ენა, ვერც თავისებურობა ამა თუ იმ ხალხისა ვეღარ აღადგენენ ეროვნებას, ვეღარ მოათავსებენ გაფართოვებულ თვითშემეცნების აზრს ვიწრო ეროვნულ თვითშემეცნების ფარგალში.

ყოველივე ეს მოხდება სოციალურ რევოლუციის შემდეგ, როდესაც კერძო საკუთრება განსაზოგადოვდება, როდესაც კლასთა არსებობას საფუძველი აღარ ექნება და, მაშასადამე, სახელმწიფოებრივ ორგანიზაციასაც ნიადაგი გამოეცლება. ამ საქმისთვის მუშათა კლასი დღესვე ემზადება, ხოლო მისი მოქმედება ჯერ ხნობით ეროვნულ ფარგალში სწარმოებს.

მაშ თუ ეროვნების ფარგალში გვიხდება მოქმედება, თუ მუშათა კლასებრივი თვითშემეცნება ეროვნულ ცხოვრების ჩარჩოშივე იბადება, რანაირად უნდა ვეკიდებოდეთ დღეს ეროვნულ კითხვას, ერვულ ცხოვრების მოწესრიგებას? ამ კითხვის გადაწყვეტის დროს განყენებული ეროვნება კი არ უნდა გვეკონდეს მხედველობაში, არამედ კონკრეტული, ეროვნება დაჩაგრული გარემო ბარბაროსულ პოლიტიკურ ორგანიზაციის მიერ.

სოციალისტ-ფედერალისტები „საქართველოს“ ფურცლებზე ეროვნულ ავტონომიისა და ავტონომიურ ერთა ან ოლქთა შორის დაფუძნებულ ფედერაციის დამცველად გამოვიდნენ ავტონომიის და ფედერაციის მომხრე ეხლაც არიან სოციალისტ-ფედერალისტები.

– 14 –

ხოლო დღეს ფედერალისტები ერთნაირ შინაარსს აღარ სდებენ ავტონომიის და ფედერაციის ცნებაში.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ავტონომიას და ფედერაციას ბევრი ცხარე მოწინააღმდეგე გამოუჩნდა. ამ მოწინააღმდეგეთა რიცხვში პირველი ადგილი სოციალ-

დემოკრატებს უჭირავთ. დავაკვირდეთ მათ მსჯელობას. ეს კრიტიკა ქვემოდ გამოგვადგება.

ეროვნული ავტონომია საკანონმდებლო უფლებით ბურჟუაზიული დაწესებულებაა. ხოლო საქართველოს ავტონომიას ამასთანავე ფეოდალური ელფერიც ექნება. ამ ავტონომიაში ბურჟუაზია და თავად-აზნაურობა ჩაიგდებს ხელში პოლიტიკურ ძალას და ამ ძალას მშრომელ ხალხის წინააღმდეგ მოიხმარსო (1).

ავტონომია, ვითარცა სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია, მართლაცდა ბურჟუაზიული დაწესებულებაა. ბურჟუაზულ სახელმწიფოში კი დღეს პროლეტარიატი დაჩაგრულია, მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფო სრულიად გაკოტრებულია. ყოველივე ეს სრული ჭეშმარიტებაა. მაგრამ ესევე არ ითქმის განა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიის პოლიტიკურ მოთხოვნის შესახებაც? განა სრულიად რუსეთის დემოკრატიული რესპუბლიკა, ისიც ცენტრალისტურ ხასიათისა, არ იქნება ბურჟუაზიული ორგანიზაცია და განა ამ რესპუბლიკაში იგივე უთანასწორობა არ გამეფდება? რასაკვირველია, გამეფდება. ხოლო მიუხედავად ამის სოციალ-დემოკრატია არა-

---

1) საქართველოს ეროვნულ-ტერიტორიალურ ავტონომიაში, თუ იგი საყოველთაო არჩევნების ნიადაგზე დამყარდა, ჩვენის აზრით, წვრილ დემოკრატის (გლეხობას) ექნება უპირატესობა და არა ფეოდალებს და მსხვილ მრეწველ-ვაჭრებს.

ფერს ზოგავს ბურჟუაზულ რესპუბლიკის დაფუძნებისათვის! და არც ერთ სოციალ-დემოკრატს არ მოსდის თავში უბრალო აზრი, რომ ის ამ სახით ბურჟუაზიას ემსახურება და არა პროლეტარიატს. როგორ თუ ბურჟუაზიას? ჩვენ დავაწესებთ დემოკრატიულ რეჟიმს, დემოკრატიული რეჟიმი კი პროლეტარიატს წელში გაამაგრებს და ფეხზედ დააყენებს. ჰა! ფეხზე დააყენებს! კეთილი. მაშ საქართველოს, პოლონეთის, ფინლიანდიის, კავკასიის და სხვა ამ გვარი დემოკრატიული ავტო-

ნომიები კი რატომ ვერ აასრულებენ ამგვარსავე დანი-
შნულებას? ან იქნება დემოკრატიულ კანონმდებლობის
სამუშალებით პროლეტარიატის აღდგენა ველიკოროსთა
პოლიტიკურ ორგანიზაციის მონოპოლიაა და სხვა ტო-
მების ამგვარივე ორგანიზაციები ამ სასწაულს ვერ მოი-
მოქმედებენო?!

მე კარგად მესმის დღეს, რომ არც ველიკოროსია
ანუ სრულიად რუსეთის დემოკრატიული რესპუბლიკა,
არც სხვა ტომების ამგვარივე ავტონომიური რესპუბ-
ლიკები ამგვარ სასწაულს ვერ მოახდენენ, პროლეტა-
რიატს ვერ წამოაყენებენ ფეხზე, რადგან პროლეტარიატი
თავის განთავისუფლებას მოახდენს დემოკრატიულ კანონ-
მდებლობის და სახელმწიფოებრივ ორგანიზაციის გარეშე,
უკედ ვსთქვათ, ამ სახელმწიფოებრივ ორგანიზაციასთან
შებრძოლებით. მაგრამ სოციალ-დემოკრატების აზროვ-
ნება ამ ანარქიულ მოსწრაფებისაგან შორსა დგას. და
მიუხედავად ამისა ისინი ჰგმობენ ეროვნულ დემო კრავტი-
ულ ავტონომიას, ხოლო არაფერს არ ზოგავენ დემო-
კრავტიულ ანუ ბურჟუაზიულ პარლამენტალურ რესპუბ-
ლიკის დაფუძნებისათვის.

– 16 –

ეროვნული ავტონომია, განაგრძობენ სოციალ-
დემოკრატები, საქართველოს ჩამოაშორებს დანარჩენ
კავკასიას და მთელ რუსეთსაც, საქართველოს და ამ
ქვეყანათა შორის აღიმართება საბაჟო კედელი, რომელიც
ხელსაყრელი იქნება ქართველ ბურჟუაზიისათვის, ხოლო
გამანადგურებელი მშრომელ ხალხისათვისო. გესმით,
მკითხველო, თურმე საბაჟო კედლებისა ემინიანთ ავტო-
ნომიის მოპირდაპირე სოციალ-დემოკრატებს და ამიტომ
წინააღმდეგნი არიან ისინი ეროვნულ ავტონომიისა!

ყველამ იცის, რომ ეროვნულ ავტონომიასთან ერთად,
„საქართველო“ თავის დროზედ ფედერაციის დამცველა-
დაც გამოვიდა. ამ ორგანოს შეხედულებით ფედერაცია
ყველა ერთა და სახელმწიფოთა შორის კანონმდებლობით

განსაზღვრული კავშირი უნდა ყოფილიყო. კერძოთ რაიც კავკასიას შეეხება, „საქართველო“ დამცველი იყო კავკასიის ერთა და პროვინციათა ფედერაციისა. და რაკი ფედერალიზმის დამცველად გამოვიდა „საქართველო“ ბრალდება იმის გამო, ვითამც ფედერალისტებს საქართველოს შემოფარგვლა უნდათ კედლებით და ღობე-ყორებით – ეს ბრალდება სრულიად უნაყოფო წყლის ნაყვანა.

ფედერალურად შეკავშირებულ ერებს სადამოქონო ტარიფების კანონები არა აქვთ. ავსტრალიის სახელმწიფოები შეუერთდნენ რა ერთმანეთს ფედერალურად, ეკონომიურად და ფინანსურადაც გაერთდნენ. და თუ ავსტრალიას და ინგლისს შორის სადამოქონო კედელია ამართული, ეს იმიტომ, რომ ავსტრალია და ინგლისი ფედერატიულად არ არიან შეკავშირებულნი. ფედერაცია ამ სახით იმგვარი პოლიტიკური კავშირია, რომელიც სპობს და აუქმებს ადგილობრივ კარ-ჩაკეტილობას და წინ

– 17 –

აყენებს დიდ პოლიტიკურ ერთეულის (ფედერაციის) ინტერესებს.

ეროვნული ავტონომია ქართველ ხალხს გააბატონებს და ამ გაბატონებას სხვა ერების ('უმცირესობის) დაჩაგვრა მოჰყვებაო.

ამაზე მეტი გულკეთილობა იქნება-ღა? სოციალდემოკრატები „უმცირესობის“ დამცველებად გამოდიან! თავიანთი მოძღვრება „უმრავლესობის დაპყრობისა საჭიროებაზე დაამყარეს და წარმოიდგინეთ ეხლა ცრემლებსა ღვრიან უმცირესობას დასჩაგრავთო. მაგრამ, დამშვიდდით, ეროვნულ ავტონომიის ფარგალში სხვა ერის უმცირესობა გაცილებით ნაკლებად შევიწროვდება, ვიდრე ცენტრალისტურ რესპუბლიკაში ყველა ისინი, ვინც თქვენს დიქტატურას არ დაემორჩილება.

მაგრამ ამ ჟამად ჩვენ სოციალ-დემოკრატების უმართებულო კრიტიკის დარღვევას არ ვკისრულობთ. სოც.დემოკრატები „ბურჟუაზობას“ უკიჟინებდნენ სოციალ-

ფედერალისტებს, ხოლო თვითონ ბურჟუაზულ ნიადაგზედ დგანან. ამიტომ მათ კრიტიკას არავითარი სინათლე არ შეაქვს ამ საგნის გარკვევაში.

დავუბრუნდეთ თვით ავტონომიის დამცველთ. არ შეგვიძლიან არ აღვნიშნოთ ის ფრიად საყურადღებო გარემოება, რომ, რაც უფრო მეტად ვრცელდებოდა ავტონომიის აზრი საქართველოში, უფრო მეტად შორდებოდა ეს აზრი იმ შეხედულობას, რომლის დამცველი ორგანო „საქართველო“ იყო და პირველ ხანებში „ცნომის ფურცლის“ ზოგიერთი პუბლიცისტი. ამ დაშორებას ხელი შეუწყო, ერთის მხრით, თავად-აზნაურობამ, რომელმაც მხარი დაუჭირა ავტონომიის აზრს, მეორეს მხრივ, ქართველმა

— 18 —

ნაციონალურმა ჯგუფებმა, რომელთაც სხვა შინაარსი მისცეს ავტონომიის ცნებას. შესანიშნავი ის არის, რომ დღეს მარტო ავტონომიაზედ არის ლაპარაკი. ფედერალიზმი სადღაც მოჩქმალეს. კავკასიის ფედერაციის შესახებ ლაპარაკი ხომ სამშობლოს მოღალატეობის საქმედ მიაჩნიათ. ჩვენ არას ვიტყოდით იმ შემთხვევაში, რომ ამ გვარ აზრების გავრცელებაში მარტო ნაციონალ-დემოკრატებს ედებოდეთ ბრალი. საქმე ის არის, რომ სოციალისტ-ფედერალისტების პუბლიცისტები დღეს არამც-თუ არ ეწინააღმდეგებიან ამგვარ მიმართულებას, არამედ თითქოს ხელსაც უწყობენ და თანაუგრძნობენ მას.

შორს რომ არ წავიდეთ, მოვიგონოთ თუნდ კავკასიის იურიდიულ საზოგადოებაში გამართული კამათი ავტონომიის შესახებ (1). მართალია, ამ კამათში სოციალისტ-ფედერალისტები თითქმის არ იღებდნენ მონაწილეობას, მაგრამ პრესაში არსად გამოუთქვამთ პროტესტი; და რაცა სთქვეს, ქართველ ნაციონალისტების მიერ იურიდიულ საზოგადოებაში გამოთქმულ აზრებს ეთანხმებოდა. (2) ეს კამათი საყურადღებოა და შევჩერდეთ მასზედ.

ქართველი ორატორები ამტკიცებდნენ, რომ საქარ-

თველოს ავტონომია უნდა მიენიჭოს, რადგან ქართველებს ტერიტორია აქვთ და ისინი კულტურით სხვა კავკასიელებზე უფრო მაღლა სდგანან. კავკასიის ავტონომია ვერ დაარსდება, რადგან კულტურული დასავლეთი (საქართველო) უკულტურო აღმოსავლეთს ვერ დაე-

---

(1) იხ. „შრომა“ № 13, 18.

(2) იხ. წერილი „კანტონი თუ ავტონომია?“ „შრომა“ № 27.

— 19 —

კავშირებაო. სომხის ორატორები, თავის მხრივ, მომხრენი იყვნენ კავკასიის ავტონომიისა, ხოლო საქართველოს ავტონომიის გახსენება კი მათ სადერდელს უშლიდა; ასე რომ, კითხვა მოკამათებმა ასე დააყენეს — ან საქართველოს ავტონომია ან კავკასიის ავტონომიაო, ერთიც და მეორეც კი ერთად შეუძლებელიაო. აი ტიპური ნიმუში ორ მოპირდაპირე ნაციონალისტურ ჯგუფების კამათისა. ორივენი იცავდნენ იმას, რაც მათის კლასებრივ ინტერესების სასარგებლო იყო.

ნებას მივცემ ჩემ თავს და ვკითხავ სოციალისტ-ფედერალისტებს, ნუ თუ თქვენც იმ აზრისა ხართ, რომ ქართველ მშრომელ ხალხს კავკასიის სხვა ერთა მშრომელ ხალხთან არაფერი საერთო ინტერესები არა აქვს და რომ ფედერაციას კავკასიაში ნიადაგი არა აქვს? თქვენ ხომ სახელმწიფოებრივ ნიადაგზედ სდგებართ და ამ ნიადაგზედ განა ეროვნულ ავტონომიასთან გვერდით ვერ დაფუძნდება, ვსთქვათ, კანტონალური ავტონომია? და განა ეროვნული და კანტონალური ავტონომიები ერთად ვერ შეკავშირდებიან ფედერალურის კავშირით? და ამ სახით განა კავკასიის ფედერაციასაც საძირკველი არ ჩაეყრება? რატომ გგონიათ, რომ ფედერაციის ნაწილები უსათუოდ ერთის აგებულებისა, ერთის ტიპისა უნდა იყოს? სომხებს სურთ კანტონები, თქვენ ეროვნულ-ტერიტორიალური ავტონომია. სომხებს ტერიტორია არა აქვთ და მათთვის უფრო მოსახერხებელია კან-

ტონი და როგორც ისინი სცდებიან, როდესაც უარ-ჰყოფენ ავტონომიას ქართველებისთვის, ისე თქვენა სცდებით, როდესაც არ იწყნარებთ სომხების მიერ წამოყენებულ კანტონს. ვიცი, იურისტები იტყვიან (და კრებაზედ სთქვეს კი-

— 20 —

დეც), ამ გვარი ფედერაცია იურიდიულ ლიტერატურაში უცნობი მოვლენააო; გარდა ამისა, რა ნაირად გინდათ შეუკავშიროთ ავტონომიური კავკასია რუსეთს? — ფედერატიულად? ეს ხომ კონფედერაცია გამოვა? როგორ უნდა იმოქმედოს სამმა პარლამენტმაო. იურისტები კიდევ სხვას ბევრს რასმე ირევიან, ავიწყდებათ მხოლოდ ერთი რამ — ერთა დაკავშირების კომბინაციებს თვით ცხოვრება ჰქმნის და არა იურისტები. თუ კავკასია წარმოშობავს ეროვნულ ავტონომიების და კანტონების დაკავშირების საჭიროებას, ამ საჭიროებას წინ ვერავინ აღუდგება, თუნდაც ამ გვარი საჭიროება აღნუსხული არ ყოფილიყოს იურიდიულ წიგნებში... აი ამგვარი პოზიცია უნდა დაეჭიროთ სოციალისტ-ფედერალისტებს იმ დრომდე, სანამ ისინი სასელწიფოებრივ ნიადაგზედ სდგანან.

და თუ სოციალისტ-ფედერალისტები კავკასიის ფედერაციის წინააღმდეგნი არიან, ისინი უკანონოდ ატარებენ ფედერალისტების სახელწოდებას. სოციალიზმთან (სახელმწიფოებრივ სოციალიზმთან, რომელსაც აღიარებენ) ხომ არავითარი კავშირი აღარ ექნებათ. შეიძლება პარლამენტალურ მოქმედების მომხრე სოციალისტები იყოს, ხოლო არ უარ-ჰყოფდეთ იმ, რომ განჯის და ბაქოს გუბერნიის გლეხები და მუშები იმავე ტანჯვით იტანჯებიან, რა ტანჯვაშიაც ქართველი გლეხები და მუშები არიან და რომ ყველა ამათვის ერთი გზა არის, ერთი საშუალებაა თავისუფლების მოპოებისათვის და თუ ეს ასეა, ნუ თუ ხმას ვერ გააწყვეტინებდით იმ ქართველ შოვინისტებს, რომელნიც იძაბდნენ, ქართველებს და კავკასიელ დანარჩენ ხალხებს შორის არავითარი საერ-

თო ინტერესი არ არის და კავკასიის ფედერაციის შესახებ ლაპარაკიც კი არა ღირსო?!

ამ რიგად ვხედავთ, რომ ავტონომიის და ფედერაციის კითხვას დიდი განსაცდელი მოეწიოს. სოციალ-დემოკრატები არსებითად წინააღმდეგნი არიან ერთისა და მეორისაც. სოციალისტ-ფედერალისტები არ იცავენ სოციალისტურ ფედერაციას, ხოლო სახელმწიფოებრივ ფედერაციასაც ღალატობენ. საგანი კი ფრიად სერიოზულია და მის განმარტებას ჯეროვანი ყურადღება უნდა მიექცეს.

ჩვენ ვამბობთ, ეროვნული, გინდა ოლქებრივი (კავკასიის ავტანომია სახელმწიფოებრივი დაწესებულებაა. სახელმწიფო (არისტოკრატიული, გინდ დემოკრატიული) კერძო საკუთრების, კაპიტალისტურ წყობილების მცველია. სოციალისტური პროლეტარიატი და გლეხობა ებრძვის და ძირს უთხრის კერძო საკუთრებას და კაპიტალისტურ წყობილებას. მაშასადამე, თუ სოციალისტებმა ხელი შეუწყვეს სახელმწიფოებრივ ხასიათის ავტონომიის დაარსებას, ისინი თავიანთ ინტერესების წინააღმდეგ წავლენ.

კითხვა რომ გავაფართოვოთ უნდა ვსთქვათ: შეგნებულმა პროლეტარიატმა და გლეხობამ, რომელიც შრომის და მფლობელობის სოციალიზაციისაკენ მიისწრაფება, ომი უნდა გამოუცხადოს სახელმწიფოს, სახელმწიფურ ორგანიზაციას, ეროვნული იქნება იგი თუ ცენტრალისტური. უნდა გამოუცხადოს ომი ამგვარ პოლიტიკურ ორგანიზაციას, რადგან იგია დარაჯი ეკსპლუატატორებისა და დაუძინებელი მტერი კომუნისტურ წყობილებისა.

ამ გვარ პრინციპების წინააღმდეგ ბევრნი აგვიმხედრდე-

ბიან და მათ შორის სოციალდემოკრატებიც, რომელნიც

ლამის ავტონომიაზედაც დათანხმდნენ, ოღონდ უვნებლად დარჩეს მათთვის საყვარელი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია. არა, გვეტყვიან ისინი, სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია საჭიროა პროლეტარიატის განთავისუფლების საქმისათვის. ჯერ ხნობით სახელმწიფო ორგანიზაციას იმ სახით გამოვიყენებთ, რომ მას გავადემოკრატებთ. შევექმნით შრომის დამცველ კანონებს. ეს ერთი ხოლო მეორე ისა, რომ, როდესაც რიცხვით უმრავლესობას შევადგენთ პარლამენტში, დავიპყრობთ სახელმწიფო მართვაგამგებლობის ძალას, ხელში დავიჭერთ მართველობის მექანიზმს, გამოვაცხადებთ პროლეტარიატის დიქტატურას და განვახორციელებთ კოლექტივიზმსო.

ჩვენ ქვემოდ გვექნება ლაპარაკი იმის შესახებ, რომ მუშათა კლასის დემოკრატიული კანონმდებლობა, რომელიც იურიდიულ ნორმებში ათავსებს შრომისა და კაპიტალს შორის ატეხილ ბრძოლას, ასუსტებს და ძირს უთხრის სარევოლუციო ენერგიას. გვექნება ლაპარაკი იმის შესახებაც, რომ ძველ „ინტერნაციონალს!“ არაფრად სწამდა დილაა.ერის პოინციპი და მართვა-გამგებლობის მექანიზმის დაპყრობას პროლეტარიატის მიერ არ უყურებდა როგორც იმგვარ საშუალებას. რომლის ძალით სოციალური რევოლუცია უნდა განხორციელდეს.

აქ კი უნდა აღვნიშნოთ, რომ კომუნისტური წყობილება იქნება გამხორციელებული დეკრეტების საშუალებით კი არა, არამედ თავისუფალ საზოგადოებრივ ძალების მიერ. კერძო საკუთრების გაუქმებისათვის სახელმწიფოებრივ მექანიზმის დაპყრობა კი არ არის საჭირო, არამედ მისი დამხობა და ძირიან ფესვიანად აღმოფხვრა. ამიტომ,

— 23 —

ჩვენის აზრით, სოციალური რევოლუცია ზევიდან კი არ დაიწყება, არამედ ქვევიდან. იგი რძნება პირისპირი შეტაკება შრომის და კაპიტალისა. ერთის მხრივ, შრომისა და სახელმწიფოსი, მეორე მხრივ.

მამ რუსეთში რომ ზოგიერთ ერს და პროვინციებს

(და მათ შორის საქართველოს და კავკასიას) ავტონომიები მიენიჭოს, სასურველი იქნება ეს მოვლენა თუ არა? ფრიად სასურველი. მხოლოდ აი რა მხრივ: ავტონომიურ ნაწილებად რუსეთის დაყოფა მოასწავებს სახელმწიფოს მართვა-გამგებლობის უფლების დაყოფას და ეს უკანასკნელი კი მოასწავებს ამ უფლების შესუსტებას. მაშასადამე, სახელმწიფოებრივი დეცენტრალიზაცია რევოლუციისთვის ფრიად საგულისხმო პირობებს შექმნის.

სოციალ-დემოკრატები ამბობენ, ცენტრალისტურ სახელმწიფოს მომხრენი ვართ იმ მოსაზრებით, რომ ცენტრალისტური სახელმწიფო უფრო ცხადად ჰყოფს კლასთა ბრძოლას; იქ ცენტრალურ სახელმწიფოში გაერთიანებულ პროლეტარიატის პირისპირ დგას სახელმწიფოს უძლიერესი იარაღი — ფლოტი, არმია, ბიუჯეტი და სხვა. იქ უფრო თვალსაჩინოა განხეთქილებაო.

ეს ასედაც რომ ყოფილიყო, ე. ი. მართალი რომ ყოფილიყო ის აზრი, ვითომ კლასთა ბრძოლის გამწვავებისათვის საჭიროა პოლიტიკურ ფართო ერთეულების შექმნა და დაცვა, სრულიად საეჭვოა მეორე მოსაზრება, ვითომ გაერთიანებულ მშრომელ ხალხს ძლიერ ფლოტთან, არმიასთან, ბიუჯეტთან და სხვა ამგვარ ძალასთან უფრო გაუადვილდება ბრძოლა, ვიდრე პატარა, დაკუწულ სახელმწიფოებრივ ძალასთან.

— 24 —

აი სწორედ ამ მხრივ ვაფასებთ ჩვენ პოლიტიკურ დეცენტრალიზაციის მნიშვნელობას.

ზემოდ ნათქვამი გვქონდა, რომ ავტონომიურ და ფედერალურ ორგანიზაციებში სხვა შინაარსსა ვდებთ, რომ წინად მომხრენი ვიყავით სახელმწიფოებრივ პრინციპისა, ეხლა კი ჩვენს წინ გადაშლილ რევოლუციის ზედგავლენით, უარ-ვყოფთ ამ პრინციპს და მაშასადამე უარ-ვყოფთ აგრეთვე ავტონომიურ და ფედერატიულ სახემწიფოე-

ბრივ ორგანიზაციებს. ხოლო ეს სრულიად არ ნიშნავს ავტონომიურ და ფედერატიულ პრინციპების უარ-ჰყოფას. ეს ნიშნავს მხოლოდ ამ პრინციპებიდან სახელმწიფოებრივ ელემენტის განდევნას. და რომ ჩვენ მართალნი ვართ, ამას თვით ჩვენი ცხოვრება ამოწმებს, ამოწმებს საქართველოში მომხდარი რევოლუციონური მოძრაობა. რევოლუციის დასაწყისში ყველგან აღდგენენ სოფლის საზოგადოებანი, კომუნები და გაინთავისუფლეს თავი სახელმწიფოს ოპეკუნობისაგან; გააუქმეს სახელმწიფო სამსჯავრო, ადმინისტრაცია, სკოლა, უარი სთქვეს გადასახადებზე. თავიანთ საქმეების გაძლოლა თვითონვე იკისრეს. სოფლის ყრილობები (ან მისგან ამორჩეული კაცები) სწყვეტდნენ და არიგებდნენ იმას, რაც წინად მთავრობის მოხელეების ხელში იყო. სწყვეტდნენ და არიგებდნენ სულ სწვანაირად, სულ სხვა შეხედულების მიხედვით; ადმინისტრაცია და პოლიცია გააუქმეს. ყველა ამაში არამც თუ მარტო თვით-მოქმედების სურვილმა იჩინა თავი, არა, აჟ, ამ მოძრაობის სიღრმეში ვხედავთ თვით სახელმწიფოებრივ ორგანიზაციის უარ-ყოფასაც. ეს იყო და არის ძლიერი კომუნალური მოძრაობა.

ამ კომუნალურ მოძრაობის მიმდინარეობა ჯერ არ

— 25 —

დასრულებულა. შესაძლებელია იგი მოძრაობა დროებით შეჩერდეს და შესუსტდეს (და შესუსტდა კიდევა დღეს). მაგრამ, რაც უკვე გაკეთდა, ამას ვერავინ აღმოფხვრის, ხალხმა ჩაჰყარა საფუძველი მომავალ სოციალურ ორგანიზაციისა, და ეს ორგანიზაცია იქნება თავისუფალ საზოგადოებათა ფედერაცია. ხალხს სიტყვა „ფედერაცია“ ჯერ არ წარმოუთქვამს, მაგრამ დადგება დრო, როდესაც ის პარიზის კომუნარებსავით იტყვის: რას ითხოვს ქართველი ხალხი? დაუყონებლად აღიარებას კომუნის სრულის ავტონომიისას მთელ მხარეში ყველასათვის სრულის უფლებით! თვითეული კომუნა თხოულობს, როგორც თავისთვის, ისე ყველა სხვა კომუნებისთვის უფლებას

თავისუფლად, ფედერატიულად მოწყობისას და უფლებას თავისუფალ კავშირისას, რომელიც უზრუნველ ჰყოფს ხალხის ერთობას... (1)

აი ამ ნიადაგზე აშენდება მომავალი ფედერატიული ორგანიზაცია, ორგანიზაცია, რომელიც თან-და-თან გაფართოვდება, გადიდება გადააცილებს ეროვნულ საზღვართა ფარგალს. აქ ამ ორგანიზაციაში თავს მოიყრიან ყველა ერთა კომუნები ეკონომიურად გათანასწორებულნი, მშრომელ ასოციაციები და ამგვარი წყობილება იქნება საუკეთესო ჩარჩო კომუნიზმის განხორციელებისათვის. ფედერატიული კომუნალიზმი (2) შეიქნება კომუნიზმის გარეგან ფორმად. ჩვენმა ხალხმა დღეს ჩაუყარა საფუძველი ამ მომავალს!

ყველა ზემოდ ნათქვამი ბევრს ლამაზ, ხოლო განუ-

---

(1) იხ. კომუნის პროკლამაცია (19 აპრ. 1871) „ნობათი“ № 1.

ამ პროკლამაციაში სიტყვა „ფრანგი“ შევცვალეთ სიტყვით „ქართველი“

(2) კომუნას, რასაკვირველია, თანამედროვე ხასიათი დაეკარგება. იგი გახდება თავისუფალ ამხანაგობის კავშირად.

ხორციელებელ უტოპიად ეჩვენება. ყველას დარწმუნებას ჩვენ არ ვკისრულობთ. ჩვენ ვწერთ მხოლოდ სოციალისტ-ფედერალისტების საყურადღებოდ. ამ პარტიამ წამოაყენა ჩვენში ფედერალიზმის კითხვა. იგი ვალდებულია ცხოვრების გაკვეთილებს ჩააკვირდეს და ფედერალიზმს მკვიდრი რეალური ნიადაგი მოუპოვოს.

საჭიროა პარტიამ თავზედ იდვას დაწვრილებითი ანალიზი არასახელმწიფოებრივ ფედერალიზმისა. და რათა ამ კითხვას ჯეროვანი ნათელი მოეფინოს და რათა ყოველივე ზემოდ ნათქვამს დოგმატიურ მსჯელობის ხასიათი დაეკარგოს, საჭიროა ზედმიწევნით თვით სახელმწიფოებრივ პრინციპს დავუკვირდეთ, საჭიროა განვმარტოთ ნამდვილი ხასიათი სახელმწიფოებრივ ორგანიზაციებისა და დაწესებულებისა.

თავი მესამე

სახელმწიფო

რად არსებობს სახელმწიფო? რა არის არსებითი თვისება? საჭიროა იგი, თუ არა ადამიანთა და ერთა ურთიერთობის განმტკიცებისთვის? ყველა ამ კითხვაზე აუცილებლივ უნდა გვექონდეს მარტივი და ნათელი პასუხი და ეს განსაკუთრებით იმიტომ, რომ მთელი ჩვენი ცხოვრება როგორც ქსელში ისე არის გაბმული სახელმწიფოებრივ დაწესებულებათა ორგანოებში. თუ სახელმწიფო თავის ორგანოებით სასარგებლო და აუცილებელი დაწესებულებაა, მაშინ არა გვეთქმისრა ამ ქსელის წინააღმდეგ. ხილო თუ იგი ხუთავს ჩვენ თავისუფლებას, არა-

— 27 —

მკითხე აპეკუნობას გვიწევს, ქსელის დახევ-დაგლეჯაა მაშინ საჭირო.

ჩვენ აქ ისტორიულ გამოკვლევას არ გამოვუდგებით, არ განვმარტავთ იმას, თუ საიდან და როგორ წარმო-სდგა სახელმწიფო. დავაკვირდებით მხოლოდ თანამედროვე სახელმწიფოს, მარტო რუსეთისას კი არა, არამედ საზოგადოდ. თანამედროვე საზოგადოებრივ მოძღვრებათა შორის სოციალიზმს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს სახელმწიფოს განმარტება-დაფასებაში. სოციალიზმმა აღმოაჩინა კლასობრივი ხასიათი თანამედროვე სახელმწიფოსი და დასახა იგი გაბატონებულ კლასების ხელში დამჩაგრავ ორგანოდ. ანარხიზმმა სრულიად უარჰყო სახელმწიფო. თუ თანამედროვე სახელმწიფო დამჩაგრავია და კლასურ ხასიათისაა, საჭიროა მისი ძირითადი აღმოფხვრა, მით უფრო, რომ კლასთა გაუქმების შემდეგ მის არსებობას აზრი დაეკარგება.

სოციალ-დემოკრატიები ამგვარ კატეგორიულ უარისყოფამდე არ მიდიან. მათის აზრით, მომავალშიაც იარ-

სებებს სახელმწიფო, მხოლოდ ამ სახელმწიფოს მისი თანამედროვე ფუნქციები აღარ ექნება. აზრთა განსხვავებაში იმალება არსებითი გამსხვავება ანარხიზმის და სოციალ-დემოკრატიულ მოძღვრებათა შორის.

სოციალ-დემოკრატები ენგელსის პირით ამბობენ: „სახელმწიფო ყოველთვის მთელ საზოგადოების ოფიციალურ წარმომადგენლად სთვლიდა თავის თავს ... ნამდვილად კი სახელმწიფო მხოლოდ იმ კლასის ინტერესების დამცველი იყო ხოლმე, რომელიც ამა თუ იმ ხანაში საზოგადოების წარმომადგენელი იყო. ძველ დროში არსებობდა სახელმწიფო იმგვარ მოქალაქეთა, რომელ-

— 28 —

თაც მონები ემსახურებოდნენ. სუშუალო საუკუნეში იყო სახელმწიფო ფეოდალურ თავად-აზნაურობისა. ჩვენს დროში კი ბურჟუაზიული სახელმწიფოა. მაგრამ როდესაც სახელმწიფო მთელ საზოგადოების ინტერესთა ნამდვილ წარმომადგენელად შეიქნება, მაშინ სახელმწიფოს სრულიად დაეკარგება მისი თანამედროვე ფუნქციები“ (1). როგორც ხედავთ, ენგელსი სახელმწიფოს გაუქმების პრობლემას არ აყენებს. მას სახეში აქვს სახელმწიფოს ფუნქციები და არა თვით სახელმწიფო. მისის აზრით სახელმწიფოს შეუძლიან იყოს მთელ საზოგადოების ინტერესთა დამცველად. ეს მოხდება მაშინ, როდესაც „პროლეტარიატი მართვა-გამგეობის უფლებას დაიპყრობს და საწარმოვო იარაღს სახელმწიფოს კუთვნილებათ გახდის. მაშინ გაუქმდება პროლეტარიატიც და კლასობრივი განსხვავება და წინააღმდეგობა და სახელმწიფო იმ როლს, რომელსაც დღეს ასრულებს, აღარ ითამაშებს“ (2). ასე რომ, ლაპარაკია როლების გამოცვლაზე და არა სახელმწიფოებრივ „თეატრის“ გაუქმებაზედ.

კითხვის ამ გვარად დაყენება სრულიად შეუწყნარებელია. სოციალ-დემოკრატიულ ლიტერატურაში არ ვპოვებთ სახელმწიფოს ანალიზს. მათ სახელმწიფოს ფორმები უფრო აინტერესებენ, ვიდრე არსებითი თვისება

სახელმწიფოსი. ასე რომ თუ ადამიანმა მოინდომა ზემოდ-
აღნიშნულ კითხვების განმარტება, სოციალ-დემოკრა-
ტები მას ვერავითარ ხელმძღვანელობას ვერ გაუწევენ.

სანამ შევუდგებოდეთ თანამედროვე სახელმწიფოს

---

(1) Отъ утопіи къ научной теоріи — Ф. Энгельсъ —
стр. 41.

(2) იქვე.

— 29 —

დახასიათებას, უნდა აღვნიშნოთ, რომ გაბატონებულ
კლასების მეცნიერნი და იდეოლოგები ძველის დროიდ-
ანვე ცდილობდნენ ხან თეორიულ, ხან ზნეობრივ დასა-
ბუთებას და გამართლებას სახელმწიფოსას. იქო დრო,
როდესაც სახელმწიფოს არსებობას რელიგიურ სანქციას
ამლევდნენ. ბოსიუეტის სიტყვით, „მეფენი ღვთის მსახუ-
რნი არიან და მეფის ტახტი ადამიანის ტახტი კი არ
არის, არამედ ღვთაებისა. სახელმწიფო განხორციელე-
ბულია მეფის პიროვნებაში.“ (1) ამგვარსვე მისტიურ
სანქციას ჩვენ ვპოულობთ საქართველოს ისტორიაშიც.
აი მაგალითად, რა სიტყვებით დალოცა კლარჯეთის
მონასტრების დიდმა არქიმანდრიტმა გრიგოლ ხანძთელმა
აშოტ კურატპალატის შვილები: „გაკურთხონ ყოველნი
პირმან ქრისტესმან და ყოველთა წმიდათამან; რამეთუ
ქეშმარიტად სამართალ არს სიტყვა ეს: სადა არს პატივი
მთავრობისა, მუნ არს მსგავსება ღმერთებისანი, რამეთუ
თქვენ ხელმწიფენი უფალ გყვნა ღმერთმან ქვეყნისა გან-
გებისად.“ (წ. მარის გამოცემა — ცხოვრება გრიგოლ ხან-
ძთელისა) (2). ანტონ ჭყონდიდელი თამარ მეფეს ასე
იხსენიებდა: „ღვთის სწორსა, მეფეთ მეფესა თამარსა
შევეხვეწეო“. საქართველოს მეფის პიროვნება, ამოზს ივ.
ჯავახიშვილი, მთავრობის მომხრე წრეებმა გააღმერთეს,
მხოლოდ მის უფლებას ზეციური ძლიერება და უცო-
დველობის თვისება მიანიჭესო.“ (3).

უნდა აღვნიშნოთ, რომ მართო მონარქიულ სახელ-

---

(1) Общее учение о государстве — Ельнека, стр. 92.

(2) საქართველოს მეფე და მისი უფლების ისტორია, ივ. ჯავახიშვილისა.

(3) იქვე.

— 30 —

მწიფოებს არა ჰქონდათ რელიგიური სანქცია. პროფ. ელნეკის გადმოცემით, ახალ ინგლისის რესპუბლიკანური სახელმწიფოები იმ შეხედულობის ზედ გავლენით იყვნენ დაარსებულნი, რომ ღვთაებრივ განმგებლობის წყალობით როგორც საეკლესო, ისე საპოლიტიკო მართვა-გამგეობის უფლება ხალხს უნდა ეკუთვნოდესო (1).

მაგრამ ამ ხასიათის მისტიურ შეხედულებას დრო მოეჭამა. ევროპა-ამერიკის დემოკრატიულმა მოძრაობამ სხვა აზრი წამოუყენა სახელმწიფოს გასამართლებელ საბუთად. ეს აზრი არის საზოგადოებრივი ხელშეკრულობა (Общественный договор). ამ შეხედულების მიხედვით მართვა-გამგეობის უფლება ხალხშია დამყარებული. ამ უფლებას ღვთაებრივობის ხასიათი არა აქვს. იგი გამომდინარეობს კერძო ადამიანთა სურვილიდან. კერძო პირთა კრებულმა ხელშეკრულება დასდო და სახელმწიფო ამ ხელშეკრულებამდე არის დამყარებულიო.

ეს თეორია დიდ ხანს იყო გაბატონებული იურიდიულ ლიტერატურაში. დღესაც ჰკვებავს იგი დემოკრატიულ ხასიათის სხვა და სხვა მისწრაფებათ. ხოლო დღეს იურიდიული მეცნიერება ეჭვის თვალით უყურებს ამ საბუთს. ელნეკი ამბობს — სახელმწიფო უნდა იყოს დამყარებული საზოგადოების ხელშეკრულობის პრინციპზე, რომლის ძალით ყოველი ადამიანი, ხელშეკრულობის მონაწილე, საერთო სურვილს ემორჩილება, და რადგან ამ საერთო სურვილში კერძო ადამიანის სურვილიც არის ჩასახული, ამიტომ ამ ნიადაგზე აშენებულ სახელმწიფოს ფარგალში თვითეული ადამიანი მხოლოდ თავის თავს ემორჩილება და

თავისუფლება სახელმწიფოშიაც დაცული რჩება. ამ რიგად რუსოს მიერ წამოყენებული ხელშეკრულობა, რომელზედაც სახელმწიფო არის აგებული, თითქოს საზოგადოებრივ ხასიათის ხელშეკრულობაა, მხოლოდ საქმეს რომ დავაკვირდეთ, დავინახავთ, რომ, გობზის ხელშეკრულობისა არ იყოს, რუსოს ხელშეკრულობა დამორჩილებაზე თანხმობის გამოცხადების ხელშეკრულობაა. აქ ადამიანი მოქალაქეა იმდენად, რამდენადაც იგი მონაწილეა საზოგადო სურვილისა, ხოლო ქვეშევრდომია, რამდენადაც ის ემორჩილება საზღვადო სურვილსო. (იქვე გვ. 134.) ასე, როგორც ვხედავთ, ხელშეკრულობის საფუძველიც გასადაეგი არ ყოფილა. ამ თეორიის ძალით სახელმწიფოს არსებობის წყარო თვით ადამიანი და მისი ნება-ყოფლობაა; მხოლოდ გამოდის, რომ ეგ ადამიანი თავის ხელითვე ჰპოჭავს თავის თავს, რადგან მორჩილებას უცხადებს სახელმწიფოს.

მაშ თუ არც ღვთაებრივ სანქციაზედ, არც ხელშეკრულობის ძალზედ ყოფილა დაფუძნებული სახელმწიფო, რაზედ არის დამყარებული მისი არსებობა? რატომ უნდა ვემორჩილებოდეთ ჩვენ რაღაც გარეშე ძალას, რომელსაც სახელმწიფოს უწოდებენ? ჩემი სურვილი სხვის სურვილს რად უნდა დაემრჩილოს? მეცნიერებამ ბევრი ჩხრიკა, ბევრი ეძება და ბოლოს გამოტყდა, სახელმწიფოს არსებობას არავითარი თეორიული საფუძველი არა აქვსო; ყველა ან კითხვების გარკვევა ზნეობის საზომით უნდა გაიზომოსო. „წმინდა იურიდიული დასაბუთება სახელმწიფოსი, ამბობს იგივე ელნეკი, შეუძლებელია, კითხვა სხვა, ეთიკურ ნიადაგზე უნდა გადავიტანოთ და გადავწყვიტოთ, მოვალენი ვართ თუ არა ქედი მოვიხაროთ სახელმწიფოს

და მის ძალის წინაშე იმ აუცილებლობის გამო, რომელიც კერძო ადამიანის ინტერესებზე ძალა სდგასო“. (იქვე გვ. 116).

ამ რიგად. კითხვა მოვალეობას და ზნეობის საფუძველზე გადააქვთ და მით სრულიად უკარგავენ მას მეცნიერულ მნიშვნელობას. თანამედროვე ეთიკურმა მეცნიერებამ ხომ უარყო მოვალეობის პრინციპი. მოვალეობა მეტაფიზიკური ცნებაა. მეტაფიზიკური ეთიკა გვასწავლიდა, მოვალე ხარ ასე თუ ისე მოიქცე, ვინაიდან ეგ ღვთის სურვილიაო. ან კიდევ, მოვალე ხარ აასრულო ეგ საქმე, რადგან ეს მოთხოვნაა კატეგორიულის იმპერატივისაო. ხოლო ღმერთის არსებობაც და კატეგორიულ იმპერატივის არსებობაც უკვე დამტკიცებულ საგნად მიაჩნდათ. ერთის სიტყვით მოვალეობის იდეას ყოველთვის ახლავს თან მეტაფიზიკურ ხასიათის სანქცია. დღევანდელმა მეცნიერებამ კი წამოაყენა პრინციპი იმგვარ ეთიკისა, რომელსაც არც მოვალეობის, არც სანქციის ცნება არა აქვს (1).

რაკი ჩვენს პრაქტიკულ მოქმედებას განვითავისუფლებთ მეტაფიზიკურ მცნებათა ზედგავლენისაგან, იმ წამსვე ხდება ეს მოქმედება თავისუფალი, დამოუკიდებელი ტრადიციისაგან და უმრავლესობის ტირანიის ძალმომრეობისაგან. ერთად ერთი ხელმძღვანელი ადამიანის მოქმედებისა ხდება მისი გონიერება. გონიერება კი ეუბნება ადამიანს, არამც და არამც არ დაემორჩილო იმას, რაც შენს სინიდისს და აზრს ეწინააღმდეგებაო. მოვიყვანოთ რამდენიმე ნიმუში ამგვარ მსჯელობისა.

---

(1) ამ საგნის შესახებ იხ. თხზულება გიუიოსი — *L'irreligiou de L'Avenir* და „*Morale sans obligation, ni sanction*“.

როდესაც ადამიანი ადამიანზედ ბრძანებლობას იწყებს, მონობა იბადებაო, ამბობს პრუდონი. ვინც ხელსა მკიდებს იმ განზღახვით, რომ დამიმორჩილოს, ის მტარვალა და დესპოტია, ის ჩემი მტერია ... ავტორიტეტი, მართვე-

ლობა, უფლობა, სახელმწიფო — ყოველივე ეს სიტყვა ერთსა და იგივეს ნიშნავს: ყოველი ადამიანი ამაში ხედავს საშუალებას თავის მოძმის გაყვლეფისაა. აბსოლუტისტები, დოკტრინიორები, დემაგოგები და სოციალისტები ხშირად იბრუნებენ პირს მართველობის მექანიზმისაკენ. ყოველი პარტია, რომელიც კი მართველობის ძალას ეტრფიალება, თვითმპყრობელობის მგზავსია. როდესაც მართველობის პრინციპისადმი რწმენა დაიკარგება, მხოლოდ მაშინ გაჩნდება თავისუფლება მოქალაქეთათვის, წესიერება საზოგადოებისათვის და ერთობა მშრომელთათვის (1).

იურისტები გვეუბნებიან, სახელმწიფოს ძალას უნდა დავემორჩილოთ, რადგან ეგ ძალა „უფლებრივი“ ძალააო. საღი გონება კი, მაქს შტირნერის პირით, გვეუბნება: სახელმწიფო მხეცურ ძალმომრეობის საშუალებით მოქმედობს, ხოლო ამ ძალმომრეობას „უფლებას“ უწოდებენ. კერძო ადამიანის ხელშიკი ამ გვარივე ძალა დანაშაულობაა. დააკვირდით, რანაირად ამოქმედებს სახელმწიფო თავის ძალას. მაშინაც კი, როდესაც სახელმწიფოს თითქოს სიკეთის განხორციელება სწადიან, ამ წადილისაგან არა გამოდისრა და ეგ იმიტომ, რომ მას ბრძანებლობით სურს მოქმედება; ხოლო ყოველი ბრძანებლობა, ამბობს ბაკუნინი, აღვიძებს ადამიანში კანონიერ პროტესტს. ადამია-

---

(1) აქ და ყველგან ქვემოდ ანარქისტ-მწერლების სიტყვები მოგვყავს მერცხახერის წიგნიდან: „L'Anarchisme“.

ნური, ნამდვილ ეტიკის შეხედულობის სიკეთე ბოროტებად იქცევა ხოლმე, რაკი ეგ სიკეთე ნაბძანებია. თავისუფლება, ზნეობა და ღირსება ადამიანისა სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ ის იმიტომკი არ აკეთებს სიკეთეს, რომ იგი ნაბძანებია. არამედ იმიტომ, რომ ამისი შეგნებული სურვილი და სიყვარული აქვს.

მას რანაირად გინდათ ცხოვრების მოწყობაო, ამბობენ განცვიფრებულნი იურისტები. ყველაფერი შეგიძლიანთ

უარპყოთ, მაგრამ განა აშკარა არ არის, რომ სახელმწიფო იცავს საკუთრებას, მართველობას და ადამიანის პიროვნებას? — რაც შეეხება საკუთრების მფარველობას, პასუხს უგებს კროპოტკინი; სოციალისტებმა კარგად იციან, რაში მდგომარეობს ეგ მფარველობა. საკუთრების შესახებ კანონები იმ გვარია, რომ არც საზოგადოებას, არც კერძო ადამიანს არა აქვს გარანტია იმისა, რომ თავის შრომის ნაყოფი თავის თავს მოახმაროს. ეს კანონები, პირიქით, იმნაირ ხასიათსაა, რომ მშრომელს თავის ნამუშევარს ერთს ნაწილს ართმევენ, ხოლო უსაქმურებს უზრუნველ უყოფენ ნაპარავ ქონებას, ქონებას, რომელიც უსაქმურებმა მშრომელ ხალხს და მთელ საზოგადოებას გამოაცალეს. მთავრობის მფარველი კანონები! ჩვენ კარგად ვიცით, რომ ყოველ მთავრობის, მონარხიულ, კონსტიტუციონალურ თუ რესპუბლიკანურ მთავრობის დანიშნულება იმაშია, რომ მფარველობა გაუწიონ და ძალით დაიცივან გაბატონებულ კლასთა (არისტოკრატის, სამღვდელოების, ბერჟუაზიის) ინტერესები... ამგვარადვე უსარგებლონი და მავნენი არიან კანონები, რომელნიც ადამიანის პიროვნებას ვითომდა ჰმფარველობენ, „დანაშაულობას“ სჯიან და სპობენ. ყველამ იცის, რომ დასჯის შიში არც ერთ ავაზაკზე

— 35 —

არ მოქმედებს. ვინც თავის მეზობელს ჰკლავს, ან შურის ძიებით, ან სილატაკის გამო, არ უფიქრდება იმას, თუ რა შედეგი მოჰყვება მის საქციელის და ყოველ სულელს იმედი აქვს, რომ ის სასჯელს გამოეპარება. იმ დღეს, როდესაც არც ერთ ავაზაკს აღარ დასჯიან, ავაზაკთა რიცხვი არ გაიზრდება. პირ-იქით, მოსალოდნელია, რომ ავაზაკთა რაოდენობა დაიკლებს, რადგან ციხეებში რომ ირყვნებიან რეციდივისტები, მათ ჩამოეცლება.

არა, ყოველივე ეს შეწყნარებულიაო, ჯიუტობენ იურისტები. სახელმწიფო თუ მოსპეთ, აღებ-მიცემობა და კულტურა მოისპობაო. ადამიანი ბოროტია და ბოროტების ასალაგმავად ბოროტილი ესაჭიროება. აი მოისმინეთ მეც-

ნიერ ელნეკის მონოლოგი: „სახელმწიფოს საჭიროების დასაბუთება მხოლოდ იმას შეუძლია, ვინც პრინციპიალურად კულტურას და კულტურისთვის საჭირო პირობებს აღიარებსო“. (Общее учение о государстве, ст. 141)
თურმე ნუ იტყვით კულტურა მხოლოდ სახელმწიფოს ფარგალში ყოფილა შესაძლებელი! ვინც კულტურას აღიარებს, სახელმწიფოც უნდა აღიაროსო! მაგრამ ეს კიდევ არაფერი. ყური დავუგდოთ მეცნიერს: „დისციპლინალური მცირე ძალა მაინც თუ არ არის, არც ერთს რიგიან კავშირს ან კრებას არ შეუძლია გამოიჩინოს ნაყოფიერი მოქმედება... ვინც ამას უარჰყოფს და აღიარებს, ვითომ ეკონომიურ ცხოვრების გაცვლა-გამოცვლის სისტემა(Мѣновая система) დაამყარებს ბუნებრივ ჰარმონიას ადამიანთა ინტერესებისას, ვისაც ჰგონია რომ გონივრული ეგოიზმი ან რაიმე სხვა თვისება ფსიხიურ ბუნებისა იქამდე მიგვიყვანს, რომ ეკონომიური ნორმები, რომელნიც არ მოქმედობენ ძალდამტან-კანონების საშუალებით, სოციალურ ცხო-

— 36 —

ვრების მიმდინარეობისთვის შესაფერ პირობებს შექმნისო, ვინც ამ აზრისაა, იმას უტოპისტებსავით ცრუ და ცალმხრივი შეხედულება აქვს ადამიანის ბუნების შესახებ, იმის თვალში ადამიანი სოციალურად მომწიფებულია და თუ რაიმე სისუსტე ემჩნევა, ამისი ბრალი ადამიანის ბუნებას კი არ ედება, არამედ გარეშე პირობებს. ნამდვილათ კი არც ერთ თეორიას არ შეუძლია უარჰყოს ის გარემოება, რომ ცხოვრებაში ბევრია იმისთანა ადამიანი, რომელიც დაბლა სდგას ზნეობით და რომ ამისათვის სოციალისტურ საზოგადოებაშიაც აუცილებელი იქნება ბოროტმოქმედება... სრულიად უნაყოფოა ამიტომ ფრაზები თავისუფალ საზოგადოებისა და სახელმწიფოს გაუქმების შესახებ... (იქვე 142, 143).

როგორც ხედავთ, ადამიანი თურმე ბუნებით ბოროტია და ამიტომ არის საჭირო სახელმწიფო. სახელმწიფო რომ არ იყოს, ბოროტი დასჩაგრავს სუსტს და

კეთილსინიდისიერსო. აბა დააკვირდით ამ აზრს, თუ იგი შეჰფერის მეცნიერს. ჯერ ერთი საიდან, რომელ მეცნიერებაშია გამორკვეული, რომ ადამიანი ბუნებით ბოროტია? თუ ფსიხოლოგიას დაასახელებთ, ფსიხოლოგიას ამგვარივე უფლება აქვს გითხრათ, რომ ადამიანი საზოგადოებრივი და გონიერი ცხოველია. და ამ აზრს არა ნაკლები მეცნიერული სანკცია ექნება, მით უფრო რომ სხვა მეცნიერებაც, ბიოლოგია, მაგალითად მხარს დაუჭერს ამ აზრს. ბიოლოგია ცხოველთა სამეფოშია ციკლიკობს სოლიდარობის, სიყვარულის და ურთიერთ დახმარების გრძნობას. ადამიანმა, რომელიც ცხოველთა კიბეზედ ნიჭიერებით ყველაზე მაღლა სდგას, უმაღლეს წერტილამდე განავითარა საზოგადოებრივი ინსტინქტები, და

— 37 —

თუ მისი ბუნება ამ მხრივ ეფრო თავისუფლად არ იმლება, ამის მიზეზს უნდა ვემბდეთ ადამიანის გარეშე, სოციალურ პირობებში. ვინც იტყვის, რომ ამ ჩვენ მოსაზრებას მეცნიერული ხასიათი არ აქვს ე. ი რომ ობიექტიურად ვერ დავამტკიცებთ, რომ ადამიანის ბუნება (ეხლანდელ განვითარების წერტილზე) ბოროტების წყარო არ არის, ვერც წინააღმდეგ აზრს დაამტკიცებენ ობიექტიურად, ვერ დაამტკიცებენ, რომ ადამიანში სიბოროტე და ანტისოციალური ინსტინქტი მეტია, ვიდრე სოციალური ინსტინქტები.

სახელმწიფო თუ გააუქმეთ, ბოროტი დასჩაგრავს არა ბოროტსაო! დღესკი რასა ვხედავთ? განა ამაზე მეტი სიბოროტის ფარფაშობა შეიძლება კიდევა? დღეს ძალმომრეობა, გარყვნილება და კაცთ-მოძულება სახელმწიფოს კალთებს ამოჰფარვია! დღეს არის ბოროტი გაბატონებული. დაგვიმტკიცეთ ჯერ, რომ სილატაკე და ადამიანის გაყვლეფა ადამიანისაგან სიბოროტე არ არის, დაგვიმტკიცეთ ჯერ, რომ სახელმწიფო თავის მექანიზმით არ ჰბადავს ბრძოლას, დაჩაგვრას, დამონებას, ბოროტებას, დაგვიმტკიცეთ ყველა ეს და შემდეგ ამისა გვისაყვედურეთ ჩვენი სურვილი

ამ მონობის გაუქმებისა, ამ ძალმომრევ სისტემის დან-გრევისა!

სახელმწიფოც არის, და სახელმწიფოცო, არ სცხრებიან ჩვენი მოპირდაპირენი. დემოკრატიული სახელმწიფო დიდ შეღავათს აძლევს ხალხს. ამ გვარ სახელმწიფოში სა კუთრება ბევრად თუ ცოტად ფართო წრეებშია განაწილებული. დემოკრატიული სახელმწიფო ანიჭებს ხალხს პოლიტიკურ უფლებებს და თქვენ კი ყველა ამას არ აფასებთ, იძახით, სახელმწიფო ბოროტებას ჰქმნისო.

— 38 —

ზემოდ უკვე გვქონდა ლაპარაკი საკუთრების შესახებ. აღვნიშნეთ, რომ სახელმწიფო კერძო საკუთრების მცვე-ლია და აქედან გამომდინარეობს მისი ძალმომრეობითი ხასიათი, რადგან ადამიანის ადამიანისაგან გაყვლეფა, გამუ-დმებული ქიშპობა, ერთის გამდიდრება, მეორის გადატა-კება, ყოვლივე ეს არის შედეგი კერძო საკუთრებისა. ბაკუნინი სწერს: „კერძო საკუთრება მარტო შედეგი კი არ არის სახელმწიფოებრივ წყობილებისა, არამედ მისი ბუნებრივი საფუძველიაო.“ კროპოტკინი ამბობს: „რას ემსახურება ეს უზარმაზარი მაშინა, რომელსაც უწოდებთ სახელმწიფოს? განა იღებს რაიმე ზომას, რომ კაპიტალი-სტმა არ გაყვლიფოს მუშა, მემამულემ გლეხი? განა გვა-ძლევს სამუშაოს, გვიცავს წურბელებისაგან, განა აძლევს საკვებს იმ დედას, რომელსაც ძუძუ გაეშრო და ატირე-ბულს ბავშვს წყლის მეტს ვერას აძლევს დასამშვიდეზლად? არა, ათასჯერ არა, ხოლო სამაგიეროთ სახელმწიფო ჩვენის ცხოვრების ყველა კუთხეში ეჩრება. აკვნიდან სამარემდე გვახრჩობს თავის კლანჭებით, ყოველ ჩვენ მოქმედების შესახებ კანონებსა სწერს და ამ კანონებისა და უქაზები-საგან ისეთი დიდი გორა შესდგება, რომ გამოქნილ ადვო-კატსაც არა ესმის რა. სახელმწიფო ჰქმნის ჩინოვნიკების უზარ-მაზარ ჯარს, ამ ბრჭყალებიან ობობებს, რომელნიც ცოვრებას თავიანთ კანცელიარების ჭუჭყიან ფანჯრები-დან დაჰყურებენ. ურიცხვ ფულს ართმევს ხალხს სახელ-

მწიფო და ეს ფული არასოდეს არა ჰყოფნის მას. სახელმწიფო ყოველთვის მომავალ თაობათა ანგარიშზე ცხოვრობს, მუდმივ ვალებში და გაკოტრების მოლოდინშია. ვინც იხსენიებს სახელმწიფოს, ომიც უნდა გაიხსენიოს... ხოლო ამ გარემოში ომთან შინაური ომიც გამწვავებულია.

— 39 —

ხალხი იმ განზრახვით დაემორჩილა სახელმწიფოს, რომ იგი უნდა გამხდარიყო ყველას დამცველ, განსაკუთრებით დამცველი სუსტისა, დღეს კი სახელმწიფო მდიდრის ციხე-ბურჯად გამსდარა“.

იქნება სთქვან, რომ ყოველივე ეს მონარქიულ და დესპოტიურ სახელმწიფოს თვისება იყოს. მაგრამ იგივე თვისება თან ზდევს წარმომადგენლობით სახელმწიფოსაც. ირლანდიის მოიჯარადრენი ორმოცის წლის განმავლობაში იბრძოდნენ. საიჯარო მიწას აკეთებდნენ, აუმჯობესებდნენ, ხოლო არ ჰქონდათ უფლება ესარგებლათ თავიანთ ნამუშევრით. ორმოცის წლის განმავლობაში ინგლისის პარლამენტი არავითარ ყურადღებას არ აქცევდა ამ საცოდავ მოიჯარადრეთ; და მხოლოდ მაშინ, როდესაც ირლანდიის სოფლებს აგრარულ რევოლუციის ალი მოედო, როდესაც ლორდების ინტერესი განსაცდელში ჩავარდა, მაშინ მოაწესრიგა პარლამენტმა მოიჯარადრეთა საქმე, და ასე ხდება ყველგან. როდესაც სახელმწიფო კაპიტალისტების ინტერესებს იცავს, რომელთა წინააღმდეგ ხალხია აჯანყებული, წარმომადგენლობითი მთავრობა სიველურეს იჩენსო, ამბობს კროპოტკინი. იგი იცემება და იცემება ისეთის ამყობით და ლაჩრობით, რომ გადააჭარბებს დესპოტსაც. უსახელო მხეცმა, რომელსაც ექვსასი თავი აზია, სისასტიკეში გაუსწრო ლიუდოვიკ XI-ს და ივან-ე IV-ს.

რაც შეეხება თქვენს მიერ ნაქებ მოქალაქეთა პოლიტიკურ უფლებებსა, რომელნიც ჩაწერილნი არიან დემოკრატიულ კონსტიტუციებში, ამ უფლებათა ფასიც დიდი არ არის. განა ეს უფლებები იმათთვის არიან

შექმნილნი, ვისაც ესაჭიროება? რასაკვირველია არაო, ამ-

— 40 —

ბობს იგივე ავტორი. საყოველთაო არჩევნების უფლება ზოგიერთს შემთხვევაში იცავს ბურჟუაზიას ცენტრალურ მთავრობის ძალ-მომრეობისაგან. ამ უფლების წყალობით ბურჟუაზიას ესაჭიროება იარაღის ხელში აღება თავის დაცვისთვის. საყოველთაო არჩევნების უფლება ზოგიერთ შემთხვევაში სასწორის როლს ასრულებს იმ პარტიათა შორის, რომელთაც სწადიათ მართვა-გამგეობის ხელში ჩაგდება ან არჩევნების წყალობით მოწინააღმდეგე პარტიები დანებით ხელში აღარ გამოდიან საბრძოლველად, როგორც ეგ იყო ძველ დროში. მხოლდ საყოველთაო არჩევნების უფლება სრულიად გამოუსადეგარია იმ შემთხვევაში, თუ რომ ხალხს სურს დაამხოს მართვა-გამგეობის ორგანიზაცია, თე რომ სურს შეამციროს ძალა სახელმწიფოსი და დაამხოს უფლობა. არჩევნების უფლება მშვენიერი საშუალებაა მმართველთა წრეებ შორის ატეხილ ქიშპობის და კამათის მშვიდობიანად გადაწყვეტისათვის, მხოლოდ არავითარი სარგებლობა მას არ მოაქვს ხალხისთვის. იგივე ითქმის პრესის თავისუფლების შესახებ. რა გვარი მთავარი არგუმენტი ჰქონდა ბურჟუაზიას პრესის თავისუფლების შემოღების სასარგებლოდ? ის განა, რომ პრესა უძლურია?! გადახედეთ, ამბობდნენ ისინი, ინგლისს, შვეიცარიას, ამერიკას; ამ ქვეყნებში პრესა თავისუფალია, მიუხედავათ ამისა, იქ უფრო არის გაბატონებული კაპიტალისტური ექსპლოატაცია, ვიდრე სხვა ქვეყნებში; კაპიტალის მეფობა მტკიცედ არის დამკვიდრებული. ყრილობების თავისუფლების შესახებ ამგვარადვე სჯიან. მივანიჭოთ ხალხს სრული თავისუფლება ყრილობებისა, ამბობს ბურჟუაზია. ეს ჩვენს პრივილეგიებს არას ავნებს. ჩვენ უფრო საიდუმლო საზოგადოებებისა უნდა გვემინოდესო.

— 41 —

თავისუფალი კრებები საუკეთესო საშუალებაა საიდუმლო საზოგადოების შესუსტებისათვის. ბინის ხელშეუხებლობა? ღმერთო ჩემო, ჩასწერეთ კანონებში, იყვირეთ ყველგან ამის სასარგებლოდ. ჩვენ არ გვიყვარს, როდესაც პილიციელი ეწვევა ჩვენს სახლს, მაგრამ თუ ვიგრძენით, რომ ჩვენი საქმე ფუჭდება, ხელშეუხებლობის პრინციპს გადავაფურთხოთ, დავატუსალოთ მავენ პირნი, გავუჩხრიკოთ სახლები. კორესპონდენციების (წერილების) საიდუმლოება? ყველგან სთქვით, იყვირეთ, დასწერეთ, რომ წერილების გახსნა შეუწყნარებელია. მიიღეთ ზომები, რომ ჩვენი საიდუმლო საქმეები, ერთმანეთს რომ ვატყობინებთ, გამოქვეყნებული არ გახდეს, მაგრამ თუ როგორმე გავიგეთ, რომ ჩვენის პრივილეგიების წინააღმდეგ შეთქმულება შეუდგენიათ, ამ შემთხვევაში ნურაფრის ნუ შეგვრცხვება, ყველა წერილები გავსხნათ, ამ საქმისთვის, თუ საჭიროა, ათასი მოხელე გავიჩინოთ და თუ ვინმემ ამის წინამდებ პროტესტი გამოაცხადა, ვუპასუხოთ ის, რაც ერთმა ინგლისელმა მინიტრმა სთქვა პარლამენტში: „დიახ, ბატონებო! ჩვენ ძლიერ გვეჯავრება წერილების გახსნა და დიდის უსიამოვნობით ვაკეთებთ მაგას, მაგრამ ამას ჩავდივართ, რადგან სამშობლო (ე. ი. არისტოკრატია და ბურჟუაზია) განსაცდელშიაო“. აი რა ფასი აქვს ეგრედ წოდებულ პოლიტიკურ თავისუფლებათ! პრესის და შეკრების თავისუფლება, ბინის ხელშეუხებლობა და სხვა მხოლოდ იმ დრომდე არის დაცული და პატივცემული, სანამ ყველა ამას ხალხი იარაღად არ მოიხმარს გაბატონებულ კლასების წინააღმდეგ, და როდესაც ხალხს ამ განზრახვით სურს ხოლმე პოლიტიკურ უფლებათა გამოყენება, ყველა ამ თავისუფლებას ფეხით გასთელავენ ხოლმე.

— 42 —

მაგრამ კმარა! სახელმწიფოს არსებითი თვისება საკმარისად გამოირღვა ჩვენთვის. გამოირკვა აგრეთვე იმ თავისუფლების ხასიათი, რომელიც სახელმწიფოს ფარგალში სურთ განახორციელონ. გამოირკვა „პოლიტიკურ

უფლებათა“ სიყალბე. აი ამგვარ ორგანიზაციაში მოთავსებული ჩვენი სიცოცხლე და ამ ორგანიზაციის ხელში ჩაგდებისათვის თავებს ამტვრევენ, ერთმანეთს ებრძვიან პოლიტიკური პარტიები. ეხლა ჩვენთვის აშკარაა, რომ ამ ხასიათის ძალმომრევი ინსტრუმენტი, ვის ხელშიაც უნდა იყოს იგი, ვერავითარ სიკეთეს ვერ მოიმოქმედებს. აშკარაა ისიც, რომ სოციალიზმის განხორციელება სახელმწიფოს საშუალებით საცოდავი უტოპიაა, თვით სოციალიზმის გარყვნა და დამახინჯება. მაგრამ სოციალისტური პოლიტიკური პარტიები სხვანაირად სჯიან. სოციალ-დემოკრატებმა მართვა-გამგეობის უფლების დაპყრობა მიზნად გაიხადეს. ხოლო დღესდღეობით დემოკრატიულ მუშათა კანონმდებლობის შექმნას ანდომებენ მთელ თავიანთ სარევოლიუციო ენერგიას. მუშათა კანონმდებლობა, მათის აზრით, გააღონიერებს პროლეტარიატს, განამტკიცებს მის რევოლუციისადმი მისწრაფებას და სოციალისტურ წყობილებით სათვის საჭირო პირობებს შექმნისო. ამოტომაც არის, რომ სოციალ-დემოკრატები ასე ებლაუჭებიან სახელმწიფოებრივ ორგანიზაციას (კანონმდებლობის წყაროს). ხოლო მართალია არიან ისინი, თუ არა, ამას გავიგებთ „მუშათა კანონმდებლობის“ შესწავლიდან და ანალიზიდან. და ეს იქნება შინაარსი შემდეგის თავისა.

— 43 —

თავი მეოთხე

მუშათა კანონმდებლობა თუ სარევოლიუციო მოქმედება?

ბევრი სოციალისტი მოხარულია იმის გამო, რომ რუსეთში მყარდება დემოკრატიული რეჟიმი. ეს სიხარული გამოწვეულია განსაკუთრებით იმითი, რომ დემოკრატიული პარლამენტი საშუალებას მისცემს მუშათა დამცველ წარმომადგენლებს ეგრედ წოდებული სიციალურ ხასიათის კანონმდებლობა შექმნან. მუშათა კანონმდებლო-

ბის განხორციელებით სოციალ-დემოკრატიულ პროგრამის მინიმუმი განხორციელდება და ეს გარემოება იმდენად ხელს შეუწყობს მუშათა ხალხის ეკონომიურ და გონებრივ გაძლიერებას, რომ გაუადვილებს მას სოციალიზმის განხორციელებას მოკლე მომავალში.

მაგრამ ამ გვარ სიხარულს და იმედს ნიადაგი ააქვს. საქმე ის არის, რომ მოწინავე პროლეტარიატს დღეს ეჭვი შეეპარა მუშათა კანონმდებლობის სარგებლობაში და თუ ეს მართლა ასეა, ამ გარემოებამ სრულიად უნდა შესცვალოს პროლეტარიატის აზრი დემოკრატიულ პარლამენტისადმი და მის მოქმედების ტაქტიკასაც სხვა გვარი მიმართულება მიეცემა.

დავაკვირდეთ საგანს. პროლეტარებს და კაპიტალისტებს შორის სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლაა. ამ ბრძოლის შინაარსი ის არის, რომ ერთის მხრივ, კაპიტალისტებს სურთ სხვის ოფლით შეძენილ სიმდიდრის განუსაზღვრელი ზრდა, მეორეს მხრივ კი, პროლეტარებს სწადიანთ შექმნილ სიმდიდრის გასაზოგადოება. ბრძოლა მხოლოდ მაშინ დამთავრდება, როდესაც ერთი მოპირდა-

— 44 —

პირე მეორეს დაუთმობს ადგილს. პროლეტარიატმა იკისრა მძიმე და დიდი საქმე — გაუქმება კლასებისა და სოციალურ უთანასწორობისა. მხოლოდ მას კარგად ესმის, რომ მისი გამარჯვება იქნება ნაყოფი მედგარის, მტკიცის და შეუწყვეტელის ბრძოლისა და იგი ისედაც მოქმედობს. ყველგან, საცა კი კაპიტალისტური წარმოება არსებობს, პროლეტარიატი გაბედულად გაფიცვებს მართავს და ამ გაფიცვების საშუალებით ცდილობს თითონვე გააუმჯობესოს თავისი მდგომარეობა. მართალია, გაფიცვების გამო მუშა ხალხი დიდ გაჭირვებაში ვარდება, მაგრამ, ეჭვს გარეშეა, რომ კაპიტალიზმს გამუდმებულ გაფიცვებით (განსაკუთრებით საყოველთაო ხასიათის გაფიცვებით) უფრო მეტი ზარალი მოსდის, რადგან კაპიტალის ზრდა მოითხოვს სიწყნარეს, სიმშვიდეს, თანდათანობას და შეუწყ-

ყვეტელ მუშაობას, ე. ი. ექსპლოატაციას და აი, როდე-საც, გაფიცვების გამო ირღვევა საჭირო პირობები წარმოების გაგძელებისათვის, კაპიტალისტი იძულებულია დაუთმოს მუშებს და მზად არის იმ გვარ კანონების გამოქვეყნებას ხელი შეუწყოს, რომელნიც აკმაყოფილებენ რა მუშათა ზოგიერთ მოთხოვნას, დროებით მაინც ამშვიდებენ მათ და კაპიტალისტურ წარმოებისათვის საჭირო პირობებს ჰქმნიან.

ამ საგნის შესახებ ქართულ ლიტერატურაში ჩვენ ვპო-ვებთ გ. — ლია-ს საყურადღებო წერილს. ავტორი ამბობს: „მუშათა კანონმდებლობას ბურჟუაზია თავის დასაცველ იარაღად ყოველთვის და ყველაგან არა სთვლის, ამ ია-რაღად კანონმდებლობა ბურჟუაზიისთვის მხოლოდ განსა-ზღვრულ პირობებში ხდება — საამისო ინიციატივას ბურ-ჟუაზია არასოდეს არ კისრულობს. მუშათა რეფორმების

— 45 —

განხორციელებას ბურჟუაზია და მისი წარმომადგენელი მთავრობა თავის გულკეთილობით არ იწყებენ, ისინი ებრ-ძვიან მუშათა მოთხოვნილების აღმოცენებას. მხოლოდ, რაკი ამ მოთხოვნილებამ ერთხელვე იჩინა თავი, ბურ-ჟუაზია ცდილობს იგი იურიდიულს (1) ნიადაგზე გადაიტა-ნოს. იქ, სადაც მუშათა არავითარი მოძრაობა არ არის, არც არავითარი მუშათა შესახები კანონმდებლობა არ-სებობს, იქ კაპიტალისტებს დესპოტიურად შეუძლიანთ წაიყვანონ წარმოების საქმე, მათ ენის შემბრუნებელი არავინ არ ჰყავთ. ამიტომ იქ ურთიერთობის დასამყარებ-ლად კანონმდებლობა არ არის საჭირო, იქ ისედაც არის მტკიცედ დაცული ეს ურთიერთობა, — ბატონისა და მონის ურთიერთობა.

სადაც მოძრაობა არ არსებობს, სადაც წარმოების ნიადაგზე შეტაკება არ ხდება, სადაც მუშათა ორგანიზა-ციებს ძალა აკლიათ, იქ არაფერი არ არღვევს მოძრაო-ბის თანდათანობას. ამ პირობებში ბურჟუაზია არა თუ არ იღებს თავზე მუშათა კანონდებლობის ინიციატივას, არამედ

ყოველივე ღონისძიებით ებრძვის მის აღმოცენებას. მაგრამ შემდეგ, როდესაც ფესვს იკიდებენ ორგანიზაციები და მუშათა მოძრაობა ფართო ხასიათს იღებს, როცა ხშირდება გაფიცვები, რომელნიც მუშათა კლასურ გრძნობას აძლიერებენ, როდესაც მუშათა კლასი პოლიტიკურად მწიფდება, მაშინ ბურჟუაზია თანხმდება მოპირდაპირედ იცნოს მუშათა კლასი და ბრძოლა იურიდიულ (2) ნიადაგზე გადააქვს. ეს უფრო ეთანხმება მის ინტერესს, ვიდრე წამ-და უწყუმ წარმოების შეჩერება და ამით მის თანდათან-

---

(1) (2) კურსივი ყველგან ჩვენია.

— 46 —

ნობის დარღვევა.“ (ივერია, 188) მეორე თავის წერილში იმავე აზრს კ. — გ-ლია ამგვარად განმარტავს: „... მრეწველობის განვითარებისათვის თუ უმთავრესი პირობა არის წარმოების თანდათანობა, და მეორეს მხრივ, თუ ამისი განხორციელება შეუძლებელია, სანამ არ შემუშავდება ისეთი იურიდიული ნორმები, რომელნიც ორივე მხრისათვის სავალდებულონი იქნებიან, ცხდია, ბურჟუაზია ეცდება სწორედ ამ სავალდებულო იურიდიულ ნორმებზე დაამყაროს თავისი ურთი-ერთობა მუშებთან, ესე იგი, ეცდება შექმნას მუშათა კანონმდებლობა, რომელიც საბოლოოდ მისთვის სასარგებლო სავალდებულო ნორმების კრებულია“ (№ 186, ივერია).

კარგიო, გვეტყვიან, მაგრამ რანაირად გინდათ გაუმჯობესდეს მუშა კლასის მდგომარეობა, თუ სოციალურ ხასიათის კანონმდებლობა უარ-ჰყავით? ეს კანონმდებლობა ხომ თანდათან ფართოვდება? დეე, იყოს იგი სასარგებლო ბურჟუაზიისათვის, ოღონდ მუშა კლასს ვნებას არ აძლევდეს. ხოლო საქმე ის არის, რომ ვნებას კი არა, დიდ სარგებლობას აძლევს იგი მუშა ხალხსა, რადგან მეტ ღონეს და მეტ ძალას ანიჭებს მოპოვებულ პოზიციის წყალობით. გარდა ამისას, მუშა ხალხიც ხომ არ უარყოფს თანდათანობას, ისიც ხომ იმასა სცდილობს, რომ პატარ-პატარა გაუ-

მჯობესობით გააღონიეროს თავისი მდგომარეობა; ხომ არც ერთ გაფიცვაში მუშებს არ წამოუყენებიათ, პრაკტიკულად არ წამოუყენებიათ საწარმოვო იარაღის გასაზოგადოების საჭიროება? მაშ თუ მაგრეა, განა წინააღმდეგობა არ არის, როდესაც თქვენ, ერთის მხრივ, თანდათანობას აღიარებთ, პატარ-პატარა გაუმჯობესობის სარგებლობას სცნობთ, მხოლოდ, მეორეს მხრივ, უარ ჰყოფთ

— 47 —

მუშათა კანონმდებლობის მნიშვნელობას, იმ კანონმდებლობას, რომელშიაც აი სწორედ თქვენ მიერ მოწონებული გაუმჯობესობანი არიან გამოსახულნიო.

აი, ეს მოსაზრება მიაჩნიათ დემოკრატებს ერთ-ერთ საბუთად პარლამენტარულ მოქმედების საჭიროების დასაცავად. მაგრამ, ჩვენის აზრით, აღნიშნული წინააღმდეგობა მხოლოდ გარეგანია. ჩვენ უკვე ვსთქვით, რომ კაპიტალისტები მონატრულნი არიან ზოგიერთ შემთხვევაში მუშებთან ურთიერთობას იურიდიული ხასიათი მისცენ. ეს უფრო სასარგებლოა მათთვის, ვიდრე რევოლუციონურ ხასიათის ურთიერთობა. და თუ ეს სასარგებლოა კაპიტალისტებისთვის, იგი უსათუოდ მავნებელი უნდა იყოს მუშებისათვის. შრომისა და კაპიტალის შორის ძირითადი წინააღმდეგობაა და რაც ერთისათვის სასარგებლოა, მავნებელია მეორისათვის. მხოლოდ, რაც შეეხება იმას, რომ მუშებიც არ უარჰყოფენ თანდათანობის პრინციპს, უნდა ვსთქვათ, რომ არის თანდათანობაც და თანდათანობაც. არის თანდათანობა ლეგალური, თანდათანი შეცვლა იურიდიულ ნიადაგზედ დამყარებულ წესწყობილებისა, და არის თანდათანობა რევოლუციონური, რევოლუციონურ ბრძოლის საშუალებით ცხოვრების თანდათანი გაუმჯობესება. აი აქ იმალება ძირითადი განსხვავება, რეფორმისტთა და რევოლუციონერთა შორის არსებული. პირველნი იურიდიულ თანდათანობაზედ ლაპარაკობენ, მეორეთ კი სახეში აქვთ ახალ პოზიციების მოპოვება რევოლუციის საშუალებით. პირველი სასარგებ-

ლოა კაპიტალისტებისათვის, მეორე კი მშრომელ ხალხისათვის. როდესაც მშრომელ ხალხის მოთხოვნას იურიდიულ ხასიათს და ფორმას აძლევენ, ამის სარეგული-

— 48 —

ციო ენერჯის შემცირება მოსდევს ხოლმე. იურიდიული ნორმა **სავალდებულოა** ორივე მხრისათვის და ორივე მხარე, სანამ არსებობს ეს ნორმა, უნდა დაემორჩილოს მას და, რასაკვირველია, ამ გვარი მორჩილება უფრო სარგებლოა იმისთვის, ვის ხელშია არის საწარმოვო იარაღი. ამიტომაც არის, რომ საფრანგეთის სინდიკალისტები თავიანთ მოთხოვნებს არასოდეს იურიდიულს ფორმას არ აძლევენ, ისინი პირის-პირ ებრძვიან კაპიტალისტებს და მათ ხელში აქვთ ერთად-ერთი ბრძოლის საშუალება — რევოლუციონურ საშუალებით გაუმჯობესობათა მოპოვება.

მაშ, გვეტყვიან, კანონმდებლობის გზა თუ უარ ჰყავით, კონკურენტულად უნდა გვიჩვენოთ, რანაირად, რა საშუალებით შეუძლიანთ მუშებს თავიანთ მდგომარეობის გაუმჯობესება. მართალია „რევოლუციას“ იხსენიებთ, ამბობთ რევოლუციონურის საშუალებით უნდა იცავდეს შრომის არმია თავის უფლებებს, ხოლო სიტყვა „რევოლუცია“, რევოლუციონური საშუალება გამოურკვეველი ცნებაა. ამიტომ საჭიროა მარტივად და ყველასათვის გასაგებად აგვიხსნათ თქვენი აზრით.

ამის განსამარტავად მკითხველებს მივუთითებთ საფრანგეთის სინდიკალისტების პრაქტიკულ მოქმედებაზედ. სარევოლუციო სინდიკალიზმის შესახებ დაწვრილებით ქვემოთ გვექნება ლაპარაკი. აქ მივაქციოთ ყურადღება მხოლოდ იმას, თუ როგორ იბრძვიან სინდიკალისტები დღევანდელ მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის და რა ტაქტიკას ხმარობენ რვა საათიან დღის შემოღებისათვის.

საფრანგეთში დიდი ხანია იბრძვის პროლეტარიატი რვა საათის სამუშაო დღის შემოღებისათვის, მაგრამ დღემ-

დე ეს ბრძოლა უნაყოფო დარჩა. „ შრომის გაერთიანებულ კონფედერაციის“ აზრით — ეს სინდიკალისტების ორგანიზაციაა — ეს მოხდა იმიტომ, რომ დღემდე მუშები სხვებს, დეპუტატებს, ავალბდნენ ამ რეფორმის განხორციელებას. დეპუტატები ლამაზ სიტყვებს ხარჯავდნენ, საქმე კი წინ არ მიდიოდა. ეხლა მუშებმა თვითონ მონდომეს საქმის გაძლოლა. დეპუტატებს აღარ ავალბენ, საპარლამენტო აგიტაციას აღარ მართავენ. იმათ პირდაპირ კაპიტალისტებთან სურთ საქმის დაჭერა და ამ კაპიტალისტებს გამოუცხადეს, რომ რვა საათის მეტს არ იმუშავებენ. ამ საქმის მოსაწყობად 1904 წელს ქალაქ ბურჟში „კონფედერაციის“ კონგრესი მოხდა. წინდაწინვე არჩეულმა კომისიამ (15 კაცი) კონგრესს შემდეგი მოსაზრებანი წარუდგინა: „რაიც შეეხება იმას, თუ რა საშუალებით შეიძლება 8 საათიან სამუშაო დღის განხორციელება, ჩვენს კომისიაში ორმა მიმართულებამ იჩინა თავი. ერთი მიმართულება ითხოვს, რომ შემუშავებულ იქმნას კანონის პროექტი, რომელსაც „კონფედერაციის“ კომიტეტი გადასცემს მთავრობას. ამის გარდა ითხოვენ, რომ შემუშავებულ იქმნას პეტიცია, გამართულ იქმნას სახალხო კრებები და მთავრობას დავემტკიცოთ, რომ მუშა ხალხის უმეტესობა ამ რეფორმის მსურველი არისო. მეორე მიმართულება იმ აზრის არის, რომ მთავრობას არ მივმართოთ და რომ თვითონ მუშა-ხალხმა ძალა დაატანოს თავის მოწინააღმდეგეს და ამ ბრძოლაში ყოველივე მისთვის ხელმისაწვდომ საშუალებას მიმართოს. სამის გარდა, კომისიის ყველა წევრი ამ უკანასკნელ მიმართულებას მემხრო. კომისია აცხადებს, რომ წარსული შეცდომებიც საკმარისია; დრო არის, ძველ პლატონურ საქმიანობის

მაგივრად დავიწყოთ ნამდვილი, გაბედული საქმიანობა ისე, რომ ჩვენი მოთხოვნილებანი განვახორციელოთო.

„მართლაც, 1889 წლის აქეთ, ყოველ წლობით პეტიციებს ადგენენ 8 საათიან დღის სათხოვნელად, ყოველ წლობით მუშათა წარმომადგენელი მუშათა მოთხოვნების სიას აძლევენ მთავრობას, ყოველ წლობით 1 მაისის პლატონურ მანიფესტაციებს მართავენ, მაგრამ არც ერთხელ არ იქნა მიღებული მხედველობაში ეს პეტიციები და ამ მოთხოვნილებასაც ყურადღებას არავინ აქცევდა. ამ საქმეში გამოცდილება აღარ გვაკლია „სამუშაოს აღმოჩენის ბიუროების“ მოსპობის შემდეგ. სხვა და სხვა დაწესებულება, რომელთაც მაგ ბიურობს მოსპობა ჰქონდათ სახეში, პეტიციებს სწერდნენ მთავრობასთან წარსადგენად და მთავრობაც მათ წარმომადგენლებს მეგობრულად იღებდა და ჰპირდებოდა: „თქვენის თხოვნის დაკმაყოფილებას გულწრფელად შევუდგებიო.“

„ამ ბიუროების მოსპობის საქმე ხშირად პარლამენტის და სენატის წინაშეც ყოფილა წარდგენილი. სესიის გახსნის წინ მანიფესტაციები იმართებოდა; იწერებოდა პეტიციები იმის დასამტკიცებლად, რომ თითქმის მთელი მუშათა კლასი ამ რეფორმის შემოღების მსურველი არისო. მიუხედავად ამისა, მთავრობამ უყურადღებოთ დასტოვა ის პროექტი, რომელსაც აზრად ჰქონდა ამ დაწესებულების მოსპობა... მხოლოდ მაშინ, როდესაც მუშებმა თვითონ დაიწყეს მოქმედება, ეს დაწესებულება მოისპო... ყოველ დღე ბიუროების მეპატრონეთ ძალას ატანდნენ, მათ მალაზიებს სტეხავდნენ. ბევრგან მუშებს პოლიციასთან შეტაკება მოუხდათ. პარიზი ისეთ მდგომარეობაში იყო, გეგონებოდათ ომიანობა დაიწყოვო.

— 51 —

და აო მოძრაობის დასაშვადებლად პარლამენტმა მოილო კანონი, რომლის ძალით ქალაქის გამგეობებს ნება მიეცათ ეს ბიუროები მოესპოთ.

„მამ ის რეფორმა, რომელიც ასე ენატრებოდა მუშა ხალხს, თვით მუშების გაბედულ მოქმედებით იქნა შემოღებული.

„აგრეთვე უნდა მოვიქცეთ რვა საათიან სამუშაო დღის განსახორციელებლად. ამ უკანასკნელ რეფორმისთვის დაწყებულ მოძრაობას მეტი მნიშვნელობა ექნება, რადგანაც მასში მიიღებს მონაწილეობას მუშათა მთელი კლასიო.“

აი ამ გვარი იყო კომისიის წინადადება, ამ გვარ ტაქტიკას ადგია დღეს საფრანგეთის პროლეტარიატის დიდი უმრავლესობა. ამ ტაქტიკის უპირატესობის აღიარებაში პარლამენტალურ მოქმედების გაკოტრება გამოსჭვრეტს და აქედან წარმოსდგება სრულიად ახალი ხანა მუშათა მოძრაობაში.

მაგრამ დავუბრუნდეთ ისევ მუშათა კანონმდებლობას. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, კანონმდებლობის პირდაპირი დანიშნულებაა სარევიოლუციო ენერჯის შესუსტება და შემცირება. ხოლო კანონმდებლობის მანებლობა უფრო ვრცელია და საშიშარი. თუ მუშა ხალხს საკმარისი ძალღონე არა აქვს მექარხნეების ასალაგმავად, კანონი ხშირად ცარიელ სიტყვად რჩება. მოვიგონით თუნდა მილიერან-კოლიარის ცნობილი კანონი (საფრანგეთში), რომელსაც მცირე წლოვანთა და ქალთა მფარველობა ქონდა სახეში. ამ კანონის ძალით 1904 წლიდან მცირე წლოვან ქალთა სამუშაო დღე 10 საათს არ უნდა გადასცილებოდა. გამოქვეყნდა თუ არა

ეს კანონი, მექარხნეებმა შემდეგი ხერხი იხმარეს. ზოგიერთ ქარხნიდან დაითხოვეს მცირე-წლოვანი მუშები (ვინც 18 წლ. ნაკლები იყო) და დათხოვნილების სამუშაო სრულ-წლოვან დანარჩენ მუშებს გადასცეს. სხვა ქარხნებში დაუკლეს თუ არა სამუშაო დღე, იმ წამსვე სამუშაო ქირაც დასწიეს და შინ გასაკეთებლად დაურთიგეს სამუშაო. ასე რომ თუ ქალი წინად 10-12 საათს მუშაობდა, ეხლა ამულებული გახდა 14-15 საათი ემუშავნა. (ქალების შინ მუშაობის სისტემას ტყუილად კი არ ეძახიან „ოფლის გამოწურვის“ მუშაო-

ბის სიმტემას (swityng system). ამ რიგად, კანონმა, რომელსაც მუშაობის ვითომდა კეთილ-დღეობა ქონდა სახეში, არამც თუ არ შეჰმატა არაფერი ამ კეთილ დღეობას, პირიქით, მავნებელიც გახდა მუშებისათვის.

ეგეც რომ არ იყოს, დემოკრატიულ კანონთა რიცხვში ითვლება, მაგალითად, კანონი „სამედიატორო სასამართლოების“ შესახებ შრომის და კაპიტალ შორის ჩამოვარდნილ უთანხმოების მოსაწყესრიგებლად. დააკვირდით ამ სასამართლოების მოქმედების ხასიათს. იქ, სადაც არსებობენ ამ გვარი სასამართლოები, მუშების და კაპიტალისტების წარმომადგენლებისაგან შემდგარნი, გაფიცვებს დიდი განსაცდელი მოელის ხოლმე. მართლაც რა აზრი აქვს გაფიცვას, — თუ კი სადავო საქმეს მედიატორები გადადასწყვეტენ? მედიატორებს კი არ ძალუბთ შრომის და კაპიტალ შორის ატეხილ დავის ძირიანად გადაწყვეტა. მათ შეუძლიანთ მხოლოდ დროებით მოერიგონ მოდავენი, მორიგება კი, როგორც ზემოდ განვმარტეთ, სასარგებლოა კაპიტალის ზრდისათვის და მავნებელია სარევიოლუციო ენერჯის განვითარებისათვის.

— 53 —

დიდი ნაწილი საფრანგეთის პროლეტარიატისა დღეს სწორედ ამ აზრს დაადგა. რაკი „ლეგალურ“ მოქმედების, „კლასთა თანამშრომლობის“ „შრომის და კაპიტალის მორიგების“ მავნებლობა და სუსტი მხარე მისთვის გამოაშკარავდა, ბრძოლის სხვა საშუალებას მიმართა. ზემოდ აღვნიშნეთ, რომ საფრანგეთის პროლეტარიატი საყოველთაო გაფიცვისთვის ემზადება რვა საათის დასაპყრობად. და უნდა ვსთქვათ, რომ ამავე მიზნის განსახორციელებლად ნაწილებრივი გაფიცვები იმართებოდა საფრანგეთში ამ უკანასკნელ წლების განმავლობაში და ეს გაფიცვები ხშირად კეთილად დაბოლოვებულა მუშებისათვის. ასე მაგალითად, ნავთსადგურის მუშების (დოკერების) გაფიცვა მარსელში, — გაფიცვა, რომელიც ექვს კვირას გაგრძელდა და რომელსაც გაც-

ხარებულად შეებრძოლნენ კაპიტალისტები და მთავრობა, მუშების სასარგებლოდ დამთაერდა. მარსელის ნავთსადგურში დაწესდა ქირის მინიმუმი და 9 საათიანი სამუშაო დღე. ასევე მოხდა სეტში (ნავთსადგურია). იქ დაწესდა 8 საათიანი სამუშაო დღე და 8 ფრანკი დღიური ქირა. ყოველივე ეს მუშებმა კანონის დაუკითხავად, კაპიტალთან პირდაპირის შებრძოლებით შეიძინეს.

კანონმდებლობის მავნებლობის ამ მოკლე ანალიზის შემდეგაც კი საკმარისად გამოირკვა ის მარტივო აზრი, რომ თუ მუშა ხალხმა შეიგნო „კანონმდებლობის“ უსარგებლობა, იგი, რასაკვირველია, პარლამენტში აღარ გაგზავნის თავის წარმომადგენლებს, ხოლო პარლამენტალურ მოქმედების ნაცვლად იგი მონახავს სხვა გვარ მოქმედებას. იგი პირდაპირ შეებრძოლება კაპიტალისტებს საწარმოო იარაღის ჩამოსართმევად. ამ საქმის განხორცი-

— 54 —

ელებისათვის პროლეტარიატი გაიჩენს კლასობრივ ნიადაგზე აგებულ პროფესიონალურ ორგანიზაციებს და ამ ორგანიზაციების ფარგალში თვით ამ ორგანიზაციების საშუალებით თან-და-თან მოემზადება თავის მისიის ასრულებისათვის. ამ გვარად, ჩვენს წინ სხვა კითხვაც იბადება: როგორ, რა საშუალებით მოხდება კაპიტალის ექსპროპრიაცია? ამ ექპროპრიაციას ცენტრალური დაწესებულება მოახდენს, თუ იგი იქნება განხორციელებული დეცენტრალისტურ ორგანიზაციების მიერ? რათა ეს საგანიც გამოირკვეს, საჭიროა ჯერ გავარკვიოთ სხვა საგანი, რომელიც ამ საქმესთან ვიწროდ არის დაკავშირებული, საჭიროა განმარტება, თუ საითკენ მისწრაფვის თანამედროვე ეკონომიურ ცხოვრების განვითარების ტენდენცია. ეტყობა მას თუ არა დეცენტრალიზაციის ნიშნები? ხოლო თუ ეკონომიური ცხოვრება დეცენტრალიზაციისაკენ მისწრაფვის, აშკარაა, ექსპროპრიაციის საქმეც დეცენტრალისტურად მოხდება, მოხდება მუშათა ორგანიზაციების მეოხებით და არა ცენტრალურ პარლა-

მენტის წყალობით. მაშ დავაკვირდეთ ეკონომიურ ცხოვრების ვითარებას.

თავი მეხუთე

ეკონომიური დეცენტრალიზაცია

უნდა აღვნიშნოთ, რომ პოლიტიკურ ცენტრალიზმის თეორიები აღმოცენებულია ეკონომიურ ცენტრალიზმის თეორიების ნიადაგზე. სოციალ-დემოკრატიული ცენტრალისტური პოლიტიკო-ეკონომიური სისტემა მარქსის და ენგელის კომუნისტურ მანიფესტზეა დამყარ-

— 55 —

ბული და ეს მანიფესტი პოლიტიკურ სტრუქტურას ეკონომიურ ცხოვრების ცენტრალიზმს უდებს საფუძვლად. მანიფესტის აზრით, თითქმის ყოველი დარგი საზოგადოების წარმოებისა სახელმწიფოს ხელში უნდა გადავიდეს. სახელმწიფო რკინის გზები, სახელმწიფო ბანკი, მადნეულობის და ტყეების გამოსყიდვა სახელმწიფოს მიერ, მემამულეთა ექსპროპრიაცია სახელმწიფოს სასარგებლოდ, მინდვრების და ყანების დამუშავება. მშრომელთა ბატალიონების მიერ ერთის გეგმის მიხედვით — ამ გვარი ეკონომიური საფუძველი დაუდო კარლ მარქსმა თავის პოლიტიკურ მოძღვრებას და მისი მოწაფენი, რომლებმაც სავსებით მიიღეს ეს მოძღვრება, რასაკვირველია, უნდა გამხდარიყვნენ პოლიტიკურ ცენტრალიზმის მომხრეებად, რადგან თუ წარმოება ცენტრალისტურია, მართველობა და კანონმდებლობა ცენტრალისტურივე უნდა იყოს.

მაგრამ საბედნიეროთ, ეკონომიურ ცხოვრების ევოლიუცია, აღნიშნულ ყალიბებზე არ ჩამოიხსა. ამ ევოლიუციის დედა-აზრი თან-და-თან გამოირკვა და შემ-

დეგი ხასიათი მიიღო: მსოფლიო წარმოება მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში ერთ ხალხს აქვს მონოპოლიად გადაქცეული; ინგლისი ხდება ცენტრად ამ წარმოებისა. მეცხრამეტე საუკუნის პირველ ნახევარში თან-და-თან ნდება მსოფლიო წარმოების დეცენტრალიზაცია. ეკონომიურ ასპარეზზედ სხვა ხალხები გამოდიან და იბადება მრავალ-შტოიანი ეროვნული წარმოება. თვითეულ ერში იზრდება კაპიტალი და პირველ ხანში ამ ერებშიაც კაპიტალის კონცენტრაციის ძალით თავს იჩენს ეკონომიური ცენტრალიზაცია. ხოლო დგება ახალი ხანა, და

— 56 —

თვითეულ ერის კაპიტალიზმის კონცენტრაციასაც ძირითებურება. ამ რიგად, იბადება ტენდენცია ეკონომიურ დეცენტრალიზაციისა თვითეულ ერის ფარგალში, იბადება ნიადაგი წარმოემის ავტონომიურ ერთეულებში მოწყობისათვის.

ეს მოვლენა დიდ მნიშვნელოვანია. შევჩერდეთ მასზედ მეტის ყურადღებით. როგორც ვთქვით, ინგლისს ჰქონდა აღებ-მიცემობის და მრეწველობის მონოპოლია. ინგლისის უფლიდან თავს ჯერ საფრანგეთი იხსნის. ამ ჟამად საფრანგეთს გარედ გააქვს ინგლისის საქონლის ნახევრის ოდენა; გარდა ამისა საფრანგეთი თანდათან იმასა ცდილობს, რომ თვითონვე მოიხმაროს ყოველივე თავისი ნაწარმოები და ამ მხრივ შესამჩნევლად აფართოვებს შინაურ ბაზარს. გერმანია ამ 30 წლის წინად ინგლისის მუშტარი იყო. დღეს იგი მისი მეტოქეა. 1861 წელს რუსეთში და პოლონეთში 14,000 ქარხანა იყო; აწარმოებდნენ 296.000,000 მანეთის საქონელს. ოცის წლის შემდეგ ქარხნების რიცხვი 35,160 ავიდა და შემოსავლის ღირებულება გახდა 1305,000,000. მან 1897 წელს $\frac{4}{5}$ იმ მატყლისა, რომელიც რუსეთში მოჰყავდათ, საკუთარ ქარხნებში იყო დამუშავებული და მხოლოდ ამ მატყლის $\frac{1}{5}$ გაჰქონდათ საზღვარ-გარეთ. 1872 წ. ინგლისიდან რუსეთში 169,000,000 საქონელი შემოდიოდა, 1894 წ. კი მხოლოდ

68,845,000. ჩრდილოეთ ამერიკაში 50 წ. განმავლობაში (1870-1890) სამრეწველოში მომუშავეთა რიცხვმა ერთი ორად იმატა, ხოლო მათის ნაწარმოების რიცხვმა ერთი სამად. ამგვარივე კაპიტალიზმის განვითარების პროცესი დაეტყო არამც თუ ევროპა-ამერიკის სახელმწიფოებს, არამედ შორეულ აღმოსავლეთსაც — იაპონიას, სამხრეთ-ამე-

— 57 —

რიკის ქვეყნებს, ბრაზილიას, არგენტინას და სხვას. ბრაზილიაში, მაგალითად, 1867 წ. 20 ქარხანა იყო მხოლოდ. 1887 წ. ქარხნების რაოდენობა აიწია 46-დე. და ამ ქარხნებში 41.000.000 მეტრ მიტკალს ამზადებდნენ. იაპონიას ნაქსოვი საქონელი 1886-88 წ. თითქმის სულ უცხოეთიდან შემოჰქონდა (შემოჰქონდათ $\frac{2}{3}$ იმისი, რაც ესაჭიროებოდათ); 9 წლის განმავლობაში ნაციონალურ ფაბრიკების ნაწარმოებმა 24 ჯერ იმატა. არა ნაკლებ საინტერესოა ინდოეთში მომხდარი ცვლილება: ინგლისს წინად ინდოეთში ჰქონდა საუკეთესო ბაზარი. ინდოეთი ჰყიდულობდა ინგლისიდან $\frac{1}{4}$ -ს ინგლისურ ბამბეულობის მთელ ნაწარმოებისას. 1860 წ. ინდოეთის ქარხნებში 23.000.000 გირვანქა ბამბას ამუშავებდნენ, 1877 წ. ოთხჯერ მეტს; 1887-88 დაიხარჯა 283.000.000 გირვ. ქარხნებს რაოდენობა — 1877 წ. — 40, 1895 — 147. მუშების რიცხვი 1887 — 57.188, 1897 წ. — 146.240 და სხვა და სხვა. (1)

ამ რიგად, ეკონომიურ დეცენტრალიზაციის პირველი საფეხური სხვა-და-სხვა ქვეყნებში კაპიტალიზმის წარმოშობაა. ერთ კაპიტალისტურ ქვეყნის ნაცვლად ჩნდება მრავალი ახალი კაპიტალისტური ცენტრი. ეკონომიურ წარმოების ახალმა ერთეულებმა, რომელნიც სხვა-და-სხვა სახელმწიფოთა ფარგალში აღმოცენდნენ, შთანთქეს ერთ კაპიტალისტურ ქვეყნის მინოპოლია. აი სწორედ ამ გვარივე პროცესი ხდება დღეს კაპიტალისტურ სახელმწიფოების ეკონომიურ ცხივრებაშიაც. ეხლა დეცენტრა-

(1) ყველა ამ ცნობას ვიღებთ კროპოტკინის წიგნიდან: Field Factories et Workshops (რუსულად — Промышленность фабрично-заводская и земледѣліе).

— 58 —

ლიზაცია უნდა მოხდეს (და ზოგან ხდება კიდევაც) თვითეულ სახელმწიფოს ანუ ეკონომიურ ერთეულის ფარგალში. რამდენათაც პირველ საფეხურის დეცენტრალიზაციას ეროვნული ანუ სახელმწიფოებრივი კაპიტალისტური ხასიათი ჰქონდა, იმდენათ ჩვენის დროის ეკონომიურ დეცენტრალიზაციას ავტონომიურ-სოციალისტური ხასიათი ექნება.

ეს უკანასკნელი პროცესი გამოწვეულია იმ საჭიროებით, რომ თვითეული რაიონი უნდა გახდეს თავის თავის მწარმოებელიც და მომხმარებელიც. მან უნდა შეჰქმნას როგორც სამრეწველო, ისე სამეურნეო ნაწარმოები. და ამ ხასიათით დეცენტრალიზაციას ხელს შეუწყობს როგორც ტეხნიკის განვითარება, ისე სოციალისტურ წარმოების საჭიროების ორგანიზაცია ადგილობრივ რაიონების მიერ. რაც შეეხება ტეხნიკის განვითარებას, დღეს უკვე შესაძლებლად სცნეს ჰიდრავლიურ (წყლის ძალის) და ელექტრონის ძალების განაწილება პატარა სახელოსნოებსა და ქარხნებში. საამხანაგო პატარა ქარხნის და სახელოსნოს მოწყობას დღეს ტეხნიკურის მხრივ დაბრკოლება აღარ უჩნდება. ხოლო სოციალისტურ წარმოების ორგანიზაცია აუცილებელიც უნდა იყოს დაფუძნებული ავტონომიურ და ფედერატიულ პრინციპზედ.

ჩვენ აქ სტატისტიკურ ცნობების ჩამოთვლით არ დავლაღავთ მკითველს, არ გამოვუდგებით იმის გამოანგარიშებას, თუ მსხვილ კაპიტალს და მსხვილ წარმოებას წვრილი კაპიტალი და წვრილი წარმოება რამდენად უწყევს ქიშპობას; არ მოვიყვანთ ცნობებს იმის შესახებ, რომ კაპიტალის კონცეტრაცია არამც თუ სოფლის მე-

ურნეობაში, არამედ მრეწველობაშიც-კი არ გამართლდა, აღვნიშნავთ მხოლოდ, რომ მსხვილი წარმოება არის საჭირო მხოლოდ განსაზღვრულ მრეწველობის დარგში; ასე, მაგალითად, მსხვილ წარმოებას ეკუთვნის სამთო მრეწველობა, თუჯის ჩამომსხმელი ქარხნები, გემების და ხომალდების ვერფები და სხვა ამ გვარი. ეჭვს გარეშეა, გემი სადმე სოფელში ვერ გაკეთდება, მაგრამ, რაც შეეხება სხვა, შინ სახმარებელ აუარებელ საგანსკ, იგი სულ წვრილ მრეწველობის ნამუშავარია. ამ რიგად, წვრილი მრეწველობა ჰქმნის აუარებელ საგანს — ავეჯეულობას, სანოვაგეს, დანებს და სხვა და სხვა ინსტრუმენტებს, კლიტეებს, აღვირებს, საბაღოსნო ინსტრუმენტებს, ჰიგიენურ მოწყობილობას, საათებს, ფოტოგრაფიის აპარატებს, სათამაშოებს და სხვა. წვრილ წარმოების ხელშია აგრეთვე ტიპოგრაფიები, ლიტოგრაფიები, წიგნების საკაზმავი სახელოსნოები, თერძების, მეჩქემეობის ხელთათმანები, და სხვა ამგვარი ქარხნები. ერთის სიტყვით, წვრილ წარმოებას ეკუთვნის იმ ხასიათის აუარებელ საქონლის მომზადება, რომლის ღირებულობა დამოკიდებულია ხელოვნურ დამუშავებაზედ. ხალხის გემოვნება და მოთხოვნილება იზრდება და ვითარდება. ამ გემოვნების დაგვარად უნდა იცვლებოდეს აგრეთვე ყოველი საგანი, რომელიც კი მას ესაჭიროება. არა ერთი და ორი მსხვილი ქარხანა დაკეტილი მხოლოდ იმიტომ, რომ მაშინებს ახალ მოთხოვნილების დაგვარად ვერ სცვლიდნენ და ვერ აუმჯობესებდნენ.

მაგრამ სხვილ მრეწველობას მაინც დიდი ადგილი უჭირავს ჯერ-ჯერობით. ამის მიზეზი კაპიტალის ზრდაა. სხვილი კაპიტალის ხელში ბაზარია, სხვილი კაპიტალი სცდი-

ლობს იაფად იყიდოს და ძვირად გაასაღოს თავისი საქონელი, მის ხელშია აღებმიცემის საქმე და აქედან შემოს-

დის სხვილ წარმოებას დიდი მოგება. ასე რომ დიდი წარმოების უპირატესობა ტექნიკურ ორგანიზაციიდან კი არ გამომდინარეობს, არამედ იქიდან, რომ მას საშუალება აქვს რამდენიმე წარმოების დარგი ერთ ხელში მოათავსოს და ყოველივე ის მოგება, რაც შუამავლებს მიაქვთ წარმოების შემუშავებისა და გასაღების პროცესში, თვითონვე დაინარჩუნოს.

მაგრამ ის მოგება, რომელიც სხვილ წარმოებას რჩება იქიდან, რომ მის ხელშია ხშირად მისვლა-მოსვლის საშუალება, თან-და-თან უნდა შემცირდეს, რადგან მისვლა-მოსვლის საშუალებანი იაფდებიან და მისაწდომნი ხდებიან ყველასათვის. რაც შეეხება ბაზარს, ბაზრის ცენტრების გამრავლების საჭიროებას, რაც შეეხება იმას, რომ კაპიტალი უცნო ქვეყნებში ეძებს უხვ მოგებას, ამის შესახებ უკვე აღვნიშნეთ, რომ კაპიტალს სხვა კაპიტალების ქიშპობის ძალით თან-და-თან ინტერნაციონალური ხასიათი ეკარგება. 1886-1687 წლებში ინგლისში ეკონომიურ კრიზისის დროს საპარლამენტო კომისია დაინიშნა ამ კრიზისის მიზეზების გამოსარკვევლად. ეს კომისია შემდეგ დასკვნამდე მივიდა — სამრეწველო ქვეყნები მყიდველებს ანუ საქონლის მომხმარებლებს ვეღარ პოულობენ გარედ და ამიტომ კაპიტალისტები თავიანთ კაპიტალებს ვეღარ ზრდიანო. ამ სიტყვებში კომისიამ მხოლოდ ის სთქვა, რომ მსოფლიო მრეწველობის ფარგალში ინტერნაციონალურმა კაპიტალმა მონოპოლია დაჰკარგა მრეწველობის დეცენტრალიზაციის წყალობით.

— 61 —

ამ რიგად თითონ კაპიტალი უთხრის ძირს თავის თავს. თან-და-თან ეკარგება ინტენაციონალური ბაზარი. მასვე უნდა დაეკარგოს ნაციონალურ ბაზრის მონოპოლიაც. მრეწველობა ქსელსავით მთელ ქვეყანას მოედება და თვითეული კუთხე ამა-თუ იმ მხრისა თვითონვე შეიქნება გამკეთებელიცა და მიმხმარებელიც ყველა საჭირო

საგნებისა. ხალხი მხოლოდ ამ გზით დაახწევს თავს გამყვლეფავ შუამავლებს, რომელნიც ითვისებენ და ისაკუთებენ მის ნამუშავარს.

მაგრამ ყოველივე ეს ერთი მხარეა მხოლოდ ჩვენ მიერ დაყენებულ კითხვისა. საქმე მარტო იმაში არ არის, რომ ეკონომიურ ცხოვრების ვითარება დეცენტრალიზაციისაკენ მიმდინარეობს; საქმე ის არის, რომ მშრომელმა ხალხმა ცხოვრების ამ გვარი ვითარება გამოიყენოს თავის ინტერესების სასარგებლოდ და ეკსპროპრიაციის საქმეც დეცენტრალიზაციის ნიადაგზედ დააყენოს. მხოლოდ თვით ექსპროპრიაცია უნდა იყოს სრული და არა ნაწილებრივი. წინააღმდეგ შემთხვევაში კაპიტალიზმი ისევ ფეხზედ იდგება და ხელს შეუშლის კომუნიზმის განხორციელებას. მამ გადავავლოთ თვალი საწარმოვო იარაღთა სოციალიზაციის კითხვას.

თავი მეექვსე

სოციალიზაცია

სოციალისტ-ფედერალისტების პროგრამაში დღემდე მიწის სოციალიზაციის კითხვა იყო დაყენებული. ხოლო, რაც შეეხება საყოველთაო სოციალიზაციას, იმის შესახებ პროგრამა სდუმდა და მუშათა კითხვას ისე სწყვეტ-

— 62 —

და, როგორც სწყვეტენ სოცილ-დემოკრატიკში. მაგრამ, უნდა ვსთქვათ, რომ ამ კითხვათა გადაწყვეტაში პარტიაში ერთი აზრი არ ყოფილა. პარტიულ ლიტერატურაშიაც უკვე იყო წამოყენებული კითხვა იმის შესახებ, რომ სოციალისტურ პარტიის პროგრამაში სოციალიზმის მოთხოვნანი უნდა იყვნენ აღიარებულნი. „აი კრიტიკაში“ კვითხულობთ — სოციალისტურ პარტიის პროგრამაში დემოკრატიულ რეჟიმის მოთხოვნანი კი არ

უნდა იყოს ჩამოთვლილი, არამედ სოციალისტური პრინციპები. მართალია, ჩვენ არც წინად ვრაცხდით დემოკრატიულ ხასიათის რეფორმებს სოციალისტურ რეფორმებად, მაგრამ სოციალისტურ ხასიათის მოთხოვნანი, საპროგრამო კითხვების გარკვევის დროს კატეგორიულად და გადაჭრით არ გვქონდა წამოყენებული. ამ მხრივ, მეგობრების დახმარებით, ჩვენ ერთის ნაბიჯით წინ წავდექით... დღეს ჩვენ ვცანით ის შეცდომა, რომელიც მოსდის სოციალისტს, როდესაც იგი „მახლობელ მიზნად“ ინტეგრალურ (სრულ) სოციალიზმის განხორციელებას კი არ აყენებს, არამედ სხვა რაიმეს, რაც მიაგავს სოციალიზმს, მხოლოდ სოციალიზმი კი არ არის. (1)

მაგრამ, სამწუხაროდ, სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიაში ინტეგრალურ სოციალიზმის ქადაგების და განხორციელების საქმეს ბევრი მოწინააღმდეგე აღმოუჩნდა. რომ ეს ასეა, ამის საბუთებს, სხვათა შორის, იმაშიაც ვხედავთ, რომ დღეს პარტიის ერთმა ნაწილმა მიწის სოციალიზაციის კითხვასაც ბურჟუაზული და არა სოციალისტური ხასიათი მისცა. დღეს გავიგეთ, რომ მიწის

---

(1) „აი კრიტიკა“ გვ. 37 „საქართველოს“ გამოცემა № 1.

სოციალიზაცია სრულებითაც არ ყოფილა სოციალისტურ რევოლუციის წინამორბედი, არამედ მხოლოდ და მარტო პროგრამა-მინიმუმის განხორციელება, იმ პროგრამის განხორციელება, რომელიც ხელუხლებელ სტოვეებს აწინდელ ძალმომრევე წყობილების საფუძველს — კაპიტალიზმს. პარტიულ ლიტერატურაში კი ეგ საგანი სხვა-ნაირადაც ირკვეოდა. მიწის სოციალიზაციის შესახებ ვკითხულობთ; „კერძობითი (частичное) მოსპობა საკუთრებისა არ უნდა გვადონებდეს, პირ იქით, მიწის განსაზოგადობას აუცილებლივ მოჰყვება საწარმოო ყველა იარაღთა განსაზოგადობა, მას მოჰყვება საზოგადო ექსპროპრიაცია კაპიტალისა და ყველა იმისა, რაც ადა-

მიანთა დასამონავებელ იარაღად არის გამხდარი, და ამ რიგად მიწის სოციალიზაცია დასაწყისი გახდება სოციალურ-რევოლუციისა და ამიტომაც ვართ მისი მხურვალე დამცველნი.“ (1) სხვანაირად კითხვის დაყენება შეუძლებელია, თუ არ გვინდა, რომ სოციალიზაციას ბურჟუაზული სუნი არ ასდიოდეს, თუ არ გვინდა, რომ სოციალიზაციამ ხალხს არ გაუმტყუნოს იმედები. ხომ კარგად ვიცით, რომ მიწისმფლობელობის განსაზოგადოება გლეხკაცს წელში ვერ გაშლის, რადგან გლეხი დღეს მარტო მიწის მფლობელობის უვარგის ფორმისაგან არ არის დამონავებული, გლეხი შეწუხებულია მთელ თანამედროვე პირობების მიერ. საიჯარო ფასის გადახდა რომ აღარ დასჭირდეს, იგი მაინც სხვა მჩაგვრელთა ხელში რჩება. მას სჩაგრავს მექარხნე, რომელიც ძვირად აძლევს

---

(1) როგორ უნდა გადასწყდეს ჩვენში მიწის მფლობელობის საკმე. გვ. 39. „საქართველოს“ გამოცემა № 4.

ყოველ გვარ საქონელს (იარაღს თუ ტანთ-საცმელს), გლეხს სჩაგრავს განუზომელი გადასახადი, რომელსაც იხდის სახელმწიფოს სასარგებლოდ, გლეხს სჩაგრავს ჯარის, პოლიციის, ჟანდარმების, სატუსალოების არსებობა, მათი შენახვა. იჩაგრება გლეხი მეურნეობის დაცემით, მრეწველობის აჩქარებულ განვითარებით, უცხო ქვეყნების კონკურენციით და ბევრ სხვა მიზეზებით. ზემოდ აღნიშნულ წიგნაკში ყოველივე ეს აღნიშნული იყო და რათა არავის ეჭვი არ შეპარებოდა იმის გამო, თუ როგორ უნდა იყოს განმარტული მიწის სოციალიზაციის კითხვა, იქვე გამოწერილია რამდენიმე სიტყვაჲ. კროპოტკინისა: „ჩვენ საზოგადოებაში ყოველივე ისე ვიწროდ არის ერთმანეთში დაკავშირებული, რომ ხელს ვერ ახლებთ მეურნეობის ერთ რომელსამე დარგს ისე, რომ სხვა დარგებსაც არ დაეტყოს ცვლილება. მოისპობა თუ არა კერძო საკუთრება ერთ რომელსამე დარგის ფარგალში, იგი

აუცილებლივ მოისპობა დანარჩენ დარგებშიაც“.

ამრიგად, ეჭვი აღარ არის იმის შესახებ, თუ როგორ ესმოდა პარტიის ერთ ნაწილს სოციალიზაციის კითხვა. და ღრმად ვართ დარწმუნებული, რომ სხვანაირად სოციალიზაციის განმარტება შეუძლებელია სოციალისტ-ფედერალისტისათვის. ჩვენ ხომ ყველანი შევთანხმდით იმაში, რომ დღეს სოფელში მარტო ბატონყმურ ნაშთების გაუქმება არ არის საკმარისი, რომ დღევანე საჭიროა ბრძოლა ბურჟუაზულ ურთიერთობის, ბურჟუაზულ კერძო საკუთრების წინააღმდეგაც. და თუ ამაში შევთანხმდით, საკამათო აღარ უნდა გამხდარიყო ის, თუ როგორ უნდა გვესმოდეს სოციალიზაცია, ბურჟუაზულად, თუ სოციალისტურად. მაგრამ შეუთან-

— 65 —

ხმებლობა მაინც გამოაშკარავდა და ამ შეუთანხმებლობის უმთავრეს მიზეზად ის უნდა ჩაითვალოს, რომ პარტიამ სოციალიზაციის კითხვა ცალმხრივად დააყენა, რომ ლაპარაკი ჰქონდა მიწის სოციალიზაციის შესახებ, მრეწველობის დარგში კი, შრომის და სამრეწველო კაპიტალის ურთიერთობის ფარგალში კი „მუშათა კანონმდებლობის“ მოთხოვნათა იქით არ მიდიოდა პარტიის აზრი. რა არის ამის მიზეზი? რატომ არის, რომ სოციალური პარტიები ვერ ჰხედავენ ინტეგრალურ სოციალიზაციის კითხვის წამოყენებას? ამის მიზეზი, ჩვენის აზრით, მარქსისტული „ფილოსოფიაა,“ რომელმაც ბევრი ვითომდა მეცნიერულად დასაბუთებული, შეუფერებელი აზრი დასთესა საზოგადოებრივ წრეებში. ამ ფილოსოფიას სრულიად შეუგნებლივ აღიარებენ მართლმადიდებელ მარქსისტების მოპირდაპირენიც კი. ეს ფილოსოფია — დიალექტურ მეთოდის აღიარებაა ისტორიის განვითარების პროცესში. „ყოველი კითხვა დიალექტურად უნდა ისმოდეს, ვკითხულობთ გაზეთ „ელვაში“ (№ 14), ესე იგი ჩვენ არასდროს არ უნდა გვავიწყდებოდეს, რომ ყველაფერი იცვლება, ყველფერს თა-

ვისი დრო და ადგილი აქვს (კურსივი ჩვენია) და მაშასადამე, კითხვასაც პირობების მიხედვით უნდა ვაყენებდეთო“.

აი, ბატონებო, თანამედროვე ოპორტუნიზმის ფილოსოფია. სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიის ერთი ნაწერიც აღიარებს ამ ფილოსოფიას და სწორედ ამ ფილოსოფიის ძალით უდროვოდ მიაჩნია დღევანდელ პირობებში სოციალიზმს განხორციელება...

ყოველი განვითარება დიალექტურ პროცესის მიხედვით ხდებაო. აი, მაგალითად, პირველყოფილი კომუნ-

— 66 —

ნიზმი — ტეზაა, კერძო საკუთრება — (ტეზისის უარყოფაა) ანტიტეზაა, მომავალი კომუნიზმი — სინტეზია, ანუ უარყოფის უარყოფაა. ან კიდევ, ვსთქვათ, ტეზისი — კაპიტალისტური წესწყობილებაა, ანტიტეზისის მოვლენა რომ შესაძლებელი გახდეს, საჭიროა უკიდურეს წერტილამდე კაპტალიზმის განვითარება და როდესაც იგი მიაღწევს უკიდურეს განვითარების წერტილს, მაშინ კაპიტალიზმი თავის თავად წარმოშობს ანტიტეზისს, თავის ყოფის შაფ ნ კიდე.ჩ" ვსთქვა"ნ ტეზის"- უარყოფას, ე. ი. სოციალიზმსო. ვინც ამ პროცესს შეიგნებს, ხელი უნდა შეუწყოს მას და დააჩქაროს იგი. დღეს რუსეთში, მაგალითად, დიალექტურ მეთოდის მიხედვით საჭიროა ბურჟუაზულ ურთიერთობის დამყარება, კლასთა ბრძოლის განვითარება და სოციალ-დემოკრატიებიც სწორედ ამ საქმეს ემსახურებიან. იმათი ჩამონაჭრების თეორია ფეოდალურ ნაშთების წინააღმდეგ იყო მიმართული. მაგრამ გლეხი „ჩამონაჭრებს“ არ სჯერდება, მას მთელი მიწის წართმევა სწადია, და აი სოციალ-დემოკრატიებიც ჰქადაგობენ დღეს, ერთნი მიწის გაყოფას, მეორენი მიწის მუნციპალიზაციას. ხოლო პირველნიც და მეორენიც ერთნაირ მიზანს ემსახურებიან — ბურჟუაზულ წყობილებების დამყარების საქმეს. „ელვაში“ (14) ვკითხულობთ: „აგრარულ პროგრამის პრინციპი“ — ბატონყმურ ნაშთების მოსპობა და კლასთა ბრძოლის თავისუ-

ფალი განვითარება — შეუცვლელად დარჩენილა, შეიცვალა მხოლოდ საშუალებანი ამ პრინციპის განხორციელებისათვის. რა უფრო უმჯობესია ბატონყმურ ნაშთების მოსასპობად და კლასთა ბრძოლის განსავითარებლად, მუნიციპალიზაცია თუ მიწების დაყოფა? აი რა გვარად აყენებენ კითხვას დიალექტიკის მიმდევარნი. რა-

— 67 —

კი გადაწყვიტეს, რომ „დიალექტიკა“ მოითხოვს კაპიტალიზმის უკიდურეს წერტილამდე განვითარებას, მარცვალეუჯის რეჟიმის დამყარებას, თეორიებიც შესაფერი შესთხზეს — ჯერ ჩამონაჭრების თეორია, ეხლა მიწის გაყოფის და მუნიციპალიზაციის თეორია.

„მიწის გაყოფა“ ან კიდევ „მუნიციპალიზაცია“ მოამზადებს ნიადაგს კლასთა ბრძოლის განვითარებისათვის. ბურჟუაზული წყობილება წარმოშობავს კაპიტალის კონცენტრაციას და გლახთა პროლეტარიზაციას. გაპროლეტარებული გლეხი შეუერთდება ქალაქის პროლეტარებს. გაერთიანებული ძალა პროლეტარიატისა დაიპყრობს ხელში მართვა-გამგეობის პოლიტიკურ ძალას და ამ ძალის საშუალებით დაამყარებს და განახორციელებს სოციალიზმსო. ამ ხანაში დიალექტიკის პროცესსაც მოვლილო ექნება ორი ეტაპი (ტეზისი და ანტიტეზისი) და მესამე ეტაპში ჩასდგამს ფეხს.

ეს გახლავთ თეორია. ცხოვრება კი სულ სხვა გზით მიმდინარეობს. ცხოვრებამ აღმოაჩინა, რომ არც კაპიტალის კონცენტრაციას, არც გლახთა პროლეტარიზაციას აბსოლუტური ხასიათი არ აქვს და რომ სოციალიზმის განხორციელება არ არის დამოკიდებული იმ ობიექტიურ პირობებზე, რომელნიც ვითომდა დიალექტურ პროცესის მსვლელობით უნდა შემუშავდნენ. დღეს, მაგალითად, კაპიტალიზმი უკიდურესს წერტილამდე არ არის განვითარებული. მიუხედავად ამისა, შესაძლებელია სოციალიზმის განხორციელება, ე. ი. ეს შესაძლებელია, რომ კერძო საკუთრების მოსპობისათანავე

დღესვე ჩაეყაროს საფუძველი საზოგადოებრივ წარმოებას.

— 68 —

საზოგადოებრივი წარმოება დააკმაყოფილებს ყოველ ადამიანის მოთხოვნილებას. ყველას ექნება შნოიანი ბინა, რიგიანი ტანთ-საცმელი და ჭამა-სმა; ყველას დარჩება თავისუფალი დრო მაღალ მისწრაფებათა დაკმაყოფილებისათვისაც. საჭიროა მხოლოდ საზოგადოებრივ წყობილების გადაკეთება, საჭიროა ყოველმა ჯანსაღმა ადამიანმა მიიღოს მონაწილეობა საზოგადოებრივ მუშაობაში. არც ტენიკის, არც რაიმე სხვა მხრიდან დაბრკოლება არ აღმოუჩნდება კომუნიზმის განხორციელებას. ანარქიულ ლიტერატურაში საყურადღებო სტატისტიკური ცნობებია შეგროვილი ამ კითხვის შესახებ. სახლისა და სადგომის აშენებისთვის თითო ოჯახმა წელიწადში რომ 40 ხუთ საათიანი სამუშაო დღე დახარჯოს, ხოლო ტანისამოსის გაკეთებისათვის 50 ხუთ საათიანი სამუშაო დღე, ყველას ექნება ბინაც, ტანისამოსიც. გამოანგარიშებულია, რომ საფრანგეთს ორ დეპარტამენტის მცხოვრებთა (3 1/2 მილიონი სული) გამოსაკვებად საჭიროა შემდეგი შრომა: პურის მოსაყვანად საჭიროა 15 მილიონი სამუშაო დღე, ხორცისათვის 5 მილიონი. სულ 20 მილიონი სამუშაო დღე, პური და ხორცი საკმაოდ რომ ჰქონდეთ 3 1/2 მილ. სულს. თვითეულ ადამიანზედ ძალიან მცირე სამუშაო დღე მოდის. 3 1/2 მილიონ მცხოვრებთა შორის დაახლოვებით იქნება 1.200.000 მოზარდი ვაჟი და ქალი, რომელთაც შეუძლიანთ მუშაობა, მაშასადამე წელიწადში თითო ადამიანზე 17 სამუშაო დღე მოდის. მივუმატოთ 3 მილიონი სამუშაო დღე რძის კეთებისთვის და სხვა მუშაობისათვის, კიდევ ამდენიც რომ მივუმატოთ, გამოდის 25 სამუშაო

— 69 —

დღე. ამ მცირე შრომის წყალობით კი ყველას ექნება

პური, ხორცი და რძე (1).

მაშასადამე, ტეხნიკის მხრივ დაბრკოლება არ არის სოციალიზმის განხორციელებისათვის. საჭიროა მხოლოდ საზოგადოებრივ წყობილების სხვა ნიადაგზედ აშენება, საჭიროა, რომ ყველამ იზრომოს და საწარმოში იარაღი საზოგადო კუთვნილებად გადაიქცეს, და ყველა ამისათვის სრულიადაც არ არის საჭირო დემოკრატიულ ან სოციალისტურ რესპუბლიკის დამყარება, რადგან რესპუბლიკას არავითარი ლოდიკური კავშირი არა აქვს კომუნისტურ წყობილობასთან და წარმოებასთან.

ამ გვარად, ჩვენი ღონე და ენერგია ამ საქმის განხორციელებას უნდა მოხმარდეს, უნდა წამოვაცენოთ კითხვა საწარმოვო ყველა იარაღთა ექსპროპრიაციისა და ამ მხრივ ჩვენი პროგრამა უნდა იყოს მთლიანი. ჩვენთვის არ უნდა არსებობდეს ცალკე აგრარული პროგრამა, ცალკე მუშათა პროგრამა. სოფელშიაც, ქალაქშიაც ჩვენ ერთსა და იმავეს ვესწრაფებით. მხოლოდ ეგ იმას არ ნიშნავს, რომ ექსპროპრიაციის საქმე უსათუოდ ჯერ ქალაქიდან დავიწყეთ და მერე სოფელზედ გადავიდეთ. ჩვენ ვიწყებთ ამ საქმეს იქ, საცა მეტი ხელშემწყობი პირობებია. დასავლეთ ევროპაში ექსპროპრიაციის საქმე შეიძლება ქალაქმა იკისროს, რადგან იქ მრეწველობა ფრიად განვითარებულია, დიდძალი რიცხვია პროლეტარებისა თავ მოყრილი სამრეწველო ცენტრებში, პროლეტარიატის თვითშემეცნებაც უკიდურესს წერტილამდეა განვი-

---

(1) რა საწარმოვო ძალა აქვს ადამიანს — ივერია, სექტემბერი, 16, 1905.

თარებული. ჩვენში-კი ამ გვარივე მოძრაობა შეიძლება სოფლიდან იყოს დაწყებული. მხოლოდ სოფელში დაიწყება ამ გვარი მოძრაობა, თუ ქალაქში, მას უნდა მოჰყვეს ერთი და იგივე შედეგი, ესე იგი, ყველგან საწარმოვო იარაღი საზოგადოების კუთვნილებად უნდა გახდეს.

მაგრამ უნდა ყოველთვის გვახსოვდეს, რომ საქმის განხორციელებას ბევრი დაბრკოლება აღმოუჩნდება. ჩვენ უკვე ვსთქვით, რომ ცალმხრივი სოციალიზაცია (მიწის სოციალიზაცია) ხალხს იმედებს გაუმტყუვნებს. ეხლა კი უნდა შევნიშნო, რომ არც სრული სოციალიზაცია გამოიღებს სასურველს ნაყოფს, მარტო მფლობელობის ფორმა რომ იქნეს გასაზოგადოებელი. აი, ვსთქვათ, სოფელში; ყველა გლეხი ხომ ერთის შეძლების პატრონი არ არის; ერთს საქონელი ჰყავს და ფულიცა აქვს, მეორეს კი არც ერთი, არც მეორე. წარმოიდგინეთ ეხლა, რომ მიწა სოფელში გასაზოგადოებულია. ამ შემთხვევაშიაც-კი ღარიბი ღარიბადვე დარჩება, რადგან სახსარი არ ექნება გაფართოებულ მამულის დამუშავებისა. დიახ, სწორედ რომ ასე მოხდება, თუ სოფელში დამყარდება მარტო მიწის სოციალიზაცია და თუ ამავე დროს წარმოება და მოხმარება არ გასაზოგადოვდა.

მოკლედ, ჩვენ ვამბობთ, სოციალიზაცია მოლოდამშინ მოიტანს ნაყოფს, როდესაც საზოგადო კუთვნილებად გახდება არა მარტო საწარმოვო იარაღი, არამედ ის ელემენტაც, რომელიც უკუღმართ სოციალურ წყობილების წყალობით კერძო პირთა ხელშია შეგროვილი. ამის შესახებ კროპოტკინი ამბობს: მწერლობაში ბევრი ცდილობდა დაემყარებინა განსხვავება იმ კაპიტალ შორის, რომელიც წარმოებისათვის არის საჭირო და იმ სიმდიდ-

რის შორის, რომელიც ცხოვრების საჭიროებათა დაკმაყოფილებას უნდება; ერთის მხრივ, სახეში აქვთ მაშინები, ქარხნები, დაუმუშავებელი მასალა, გზები და მიწა, მეორეს მხრივ-კი სახეში აქვთ სადგომი სახლები, მანუფაქტურის საქონელი, ტანასამოსი და სურსათ-სანოვავე. ამ მწერალთა აზრით პირველი რიგი საზოგადო კუთვნილებად უნდა გადაიქცეს, მეორე-კი კერძო კუთვნილებად დარჩება. მაგრამ, ამ გვარი განსხვავება ფანტასტიურია და ნამდვილად არც-კი არსებობს. სახლი, რომელშიაც

ვცხოვრობთ, ნახშირი და გაზი, რომელსაც ვწვავთ, საქმელი, რომლითაც ვიკვებებით, ტანისამოსი, რომლითაც ვიმოსებით სიცივის ასატანად, წიგნი, რომელსაც ვკითხულობთ გასანათლებლად და თვით გასართობი, რომლითაც ვერთობით — ყოველივე ეს ადამიანის არსებობისათვის იგეთივე დიდ მნიშვნელოვანია, ყოველივე ეს იმგვარადვე საჭირო არის წარმოებისთვის და ადამიანის განვითარებისათვის, რამდენადაც საჭიროა მაშინა, მანუფაქტურა, დაუმუშავებული მასალა და წარმოების სხვა აგენტები. თუ ჩვენ ამ ფარგალში სიმდიდრის კერძო საკუთრებას ხელუხლებლად დავტოვებთ, იმით ჩვენ ხელს შევუწყობთ უთანასწორობას, ძალადობას და კერძო ექსპროპრიაციის ნაყოფს უსარგებლოდ გავხდითო (1).

ამ აზრის განსამარტავად მივუბრუნდეთ იმავე სოფელს. უკვე აღვნიშნეთ, რომ ღარიბი გლეხი მიწის სოციალიზაციის წყალობით წელში ვერ გაიმართება, თუ ამავე დროს ქონების სოციალიზაცია არ მოხდა. მაგრამ, ვსთქვათ სოფელში გაწხორციელდა ერთიც და მეორეც. გარემოება

---

(1) Parole d'un revolté გვ. 137.

არც ამითი გამოკეთდება. საქმე ის არის, რომ სოფლის მამულების დიდი ნაწილი დღეს ბანკების და ვაჭრების ხელშია დაგირავებული. ეხლანდელი მემამულე ფაქტიურად კრედიტორის მოურავია: მამულის შემოსავალს ბანკს აძლევს. ბანკია მიწის პატრონი. მაშასადამე, შეეხებით თუ არა მიწას, ამავე დროს ანგარიში უნდა გაუწიოთ ბანკსაც. ბანკს-კი და მის ინტერესებს იცავს ბურჟუაზია და სახელმწიფო. ამ რიგად ახლებით თუ არა ხელს დაგირავებულს მამულს, ბურჟუაზიასთან და სახელმწიფოსთან საბრძოლველად უნდა მზად იყოთ. ეს სომ სოციალური რევოლუციაო, გვეტყვიან. დიას, სოციალური რევოლუციაა და ჩვენც სწორეთ ამ რევოლუციის გამოწვევა გვწადია.

ასე და ამ რიგად არის დაკავშირებული ერთი მოვ-

ლენა მეორესთან და ამ რთულ საქმის გადაწყვეტის დროს სხვა-და-სხვა მოვლენათა ამ გვარი კავშირი არ უნდა გვავიწყდებოდეს.

მაშ სოციალური რევოლუცია აუცილებელია, აუცილებელია ძირითადი გარდაქმნა ძალმომრეობაზედ აგებულ წყობილებისა. ვნახოთ ახლა, რანაირად ემზადება ამ საქმისთვის მებრძოლი მოწინავე პროლეტარიატი.

თ ა ვ ი მ ე შ ვ ი დ ე

სარევოლუციო სინდიკალიზმი

კაპიტალისტურ წესწყობილებას ებრძვის დღეს პროლეტარიატი. პროლეტარიატის მოქმედება ჯერხნობით გაერთიანებულული არ არის. ერთის მხრივ პროლეტარიატი მოქმედობს მარქსისტების ხელმძღვანელობით. აქ პროლეტარიატი სოციალ-დემოკრატიულ პოლიტიკურ პარტიებში

— 73 —

შედის. ამ პოლიტიკურ პარტიების დედა აზრი ამნაირია; სოციალიზმი უნდა განხორციელდეს სახელმწიფო მექანიზმის საშუალებით; პირველ, მოსამზადებელ ხანაში სოციალ-დემოკრატია ცდილობს სოციალიზმის დამყარებას ნიადაგი მოუმზადოს „მუშათა კანონმდებლობის“ განმტკიცებით. მუშათა კანონმდებლობის საჭიროება ავალებს სოც-დ-ებს მონაწილეობა მიიღონ საპარლამენტო ბრძოლაში. ს.-დ-ები ცდილობენ საყოველთაო საარჩევნო უფლების მეოხებით მცხოვრებთა უმრავლესობის თავისკენ მიმხრობას. „უმრავლესობის დაპყრობა“ მართვა-გამგეობის ძალის დაპყრობას შეუწყობს ხელს. სოციალ-დემოკრატია პოლიტიკური, სახელმწიფოებრივი ძალა ხელში უნდა ჩაიგდოს და ამ ძალას მოიხმარს სოციალიზმის განხორციელების საქმეში.

ამგვარია მოქმედების ერთი მიმართულებათაგანი. მეორე მიმართულება, რომელმაც საფრანგეთში და ლათინთა სხვა ქვეყნებში მოიკიდა ფესვი, სულ სხვა გზით მიდის. პროლეტარიატი შეადგენს კორპორაციებს, ამხანაგობებს. ამხანაგობაში ერთის ხელობის მუშები ჯგუფდებიან. ამ ამხანაგობებს ანუ სინდიკატებს სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა აქვთ გამართული კაპიტალისტებთან. ბრძოლა ორის ხასიათისაა. ერთის მხრივ, სინდიკატები ცდილობენ მუდმივ შეტაკების საშუალებით გააუმჯობესონ თავიანთი ეხლანდელი მდგომარეობა. ეს არის კაპიტალის კერძობითის ეკსპროპრიაციის პერიოდი. მეორეს მხრივ, სინდიკატები ემზადებიან დიდ ბრძოლისათვის. სწადათ უშუამდგომლოდ, პირდაპირის მოქმედებით, ჩამოართვან კაპიტალისტებს საწარმოვო იარაღი, ქარხნები, ფაბრიკები და სხვა. ამ საქმის განხორ-

— 74 —

ციელებისათვის საშუალება — საერთო გაფიცვაა. საერთო გაფიცვა კაპიტალის სრულს ექსპროპრიაციას მოახდენს. სინდიკატები უარ ჰყოფენ აგრეთვე ლეგალურ ბრძოლას, მართვა-გამგეობის დაპყრობის პრინციპს.

აი ორი მიმართულება ერთი ერთმანეთისაგან მკაცრად განსაზღვრული. ჩვენც ამ ორ მიმართულებაში ან ერთი ან მეორე უნდა ამოვირჩიოთ. შუაში დგომა კი შეუფერებელი საქმეა.

ზემოდ აღნიშნული ორი მიმართულება პროლეტარიატის მოქმედებისა ახალი მოვლენა არ არის. ამ ორსავე მიმართულებას „ინტერნაციონალში“ (1868 წ.) ჰქონდა ჩაყრილი საძირკველი. „ინტერნაციონალი“ ორ ბანაკად გაიყო — ერთის მხრივ ცენტრალისტები იყვნენ, მეორეს მხრივ ავტონომისტები და ფედერალისტები. ამ ორ მიმართულებათა ბრძოლის ისტორიის მოთხრობას ეხლა არ შევუდგებით. ვიტყვით მხოლოდ, რომ ინტერნაციონალის შეურყეველ და დაუმახინჯებელ აზრის გამომსახველად გამოვიდნენ ფედერალისტები, ანარქისტები და დღევანდელ

დროში კი სარევოლუციო სინდიკალისტები. ჟენევის კონგრესზე „ინტერნაციონალმა“ დაადგინა: „ეკონომიური დამონება მუშა ხალხისა მათ მიერ, ვის ხელშიაც სამუშაო იარაღია, ე. ი. ცხოვრების წყარო, მთავარი მიზეზია მუშა ხალხის პოლიტიკურ, ზნეობრივ და მატერიალურ დამონებისა. მაშასადამე, მშრომელ ხალხის ეკონომიური განთავისუფლება არის მთავარი მიზანი, რომელსაც პოლიტიკური მოძრაობა უნდა ექვემდებარებოდეს ისე, როგორც საშუალება ექვემდებარება მიზანს. გარდა ამისა „ინტერნაციონალმა“ აღიარა შემდეგი ფორმულა: „გან-

— 75 —

თავისუფლება მუშა ხალხისა თვით მუშა ხალხის საქმე უნდა იყოს“.

და აი დღევანდელი სინდიკალიზმი არის პრაქტიკული განხორციელება და ლოდიკური დასკვნა ამ ფორმულებისა. „შრომის პარტია“, ანუ „შრომის კონფედერაცია“ (ასე ეძახიან სინდიკალისტების ორგანიზაციას) ცხოვრებაში ანხორციელებს დღეს „ინტერნაციონალის“ ნაანდერძევ პრინციპებს. 1895 წ., როდესაც „შრომის კონფედერაციის“ სტატუტები შემუშავდა, პირველ მუხლშივე იყო შეტანილი შემდეგი აზრი: „ყველანი, ვინც „კონფედერაციის“ წრეში შემოდიან, პოლიტიკურ სკოლათა გარედ უნდა იდგნენო“. ეს მუხლი „ინტერნაციონალის“ ზემოდ მოყვანილ დადგენილებების განმტკიცებაა. რაც შეეხება „ინტერნაციონალის“ მეორე ფორმულას, მუშა ხალხის ავტონომიურ მოქმედების შესახებ, ამას სინდიკალისტები სავსებით ანხორციელებენ თავიანთ პრაქტიკულ მოქმედებაში.

დავაკვირდეთ სინდიკალიზმის ეკონომიურ სტრუქტურას და ვნახოთ, რა მნიშვნელობა აქვს ამ სტრუქტურას საზოგადოების ძირითად გარდაქმნის საქმეში. სინდიკატი არის კავშირი ანუ ამხანაგობა განსაზღვრულ ხელობის მუშებისა. სინდიკატი არის მწარმოებელთა ინტერესების დაცვისათვის დაარსებული ჯგუფი. ეს ჯგუფ-

ფი დაარსებულია თვითონ დაინტერესებულ მუშათა მიერ. ამ რიგად, სინდიკატი წმინდა ეკონომიური კავშირია. ამ კავშირში შედიან მწარმოებელნი, რომელნიც ერთნაირად დაჩაგრულნი არიან, რომელთაც ერთგვარი ინტერესები აქვთ. მაშასადამე სინდიკატი არის წმინდა კლასებრივი შეჯგუფება. ერთის ხელობის მუშები, რომელ-

— 76 —

ნიც სინდიკატს შეადგენენ, ეკავშირებიან სხვა გვარ ხელობის მუშათა კავშირებს და ყველანი ერთად შეადგენენ ადგილობრივ ფედერაციას, რომლის გამომსახველ ორგანოდ „შრომის ბირჟა“ ხდება. შრომის ბირჟებიც ერთმანერთს უკავშირდებიან და შეადგენენ ნაციონალურ ფედერაციას, რომლის გამომსახველ ორგანოდ ხდება „შრომის გენერალური კონფედერაცია“.

რა დამოკიდებულება აქვს თავის ამხანაგებთან იმ მუშას, რომელიც სინდიკატის ორგანიზაციაში შედის?

მუშა ხელშეკრულებას სდებს ამხანაგებთან და ჰპირდება მათთან ერთად ყოფნას ჭირსა და ლხინში. ხოლო ამ ხელშეკრულებას ზნეობრივ ვალდებულების ხასიათი აქვს და არა ძალდატანებითი. მუშას ყოველთვის შეუძლია გავიდეს ორგანიზაციიდან და მას ამის გამო არავითარ სასჯელს და ჯარიმას არ გადაახდევინებენ, თუნდაც რომ რაიმე დანაშაულობა მიუძღოდეს სინდიკატის წინაშე. სინდიკატის საქმეების წარმოებისათვის ირჩევენ ხოლმე საბჭოს (Conseil syndical). ან საბჭოს წმინდა ადმინისტრაციული ხასიათი აქვს. არჩეული პირები ბრძანებელნი არ ხდებიან. ამ გვარ არჩევნებში მართვა-გამგეობის უფლებების დელეგაცია არ ისახება.

რა მიზნისთვის არსდება სინდიკატი? რა გვარ ინტერესების დაცვა სურთ მუშებს და რა საშუალებას და იარაღს ხმარობენ ამ ინტერესთა დასაცავად? სინდიკატს, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ორგვარი მიზანი აქვს: ერთის მხრით იგი ზრუნავს მწარმოებელთა კორპორაციის დღიურ ჭირ-ვარამზე; თავის საკუთარს ძალ-ღონით გა-

მუდმებულად ებრძვის კაპიტალს, ხან სამუშაო ხელფასის მომატებისათვის, ხან სამუშაო დღის შემცირებისა-

— 77 —

თვის, ხან ერთისა და მეორესთვისაც ერთად, ხან ჰიგიენურ პირობათა გასაუმჯობესებლად და სხვა... და რადგან ყოველ ამ გვარ გაუმჯობესობის შემოღება მუშათა ცხოვრებაში ბრძოლით და არა ლეგალურის საშუალებით კეთდება, ამიტომ ამ ხანაში სინდიკატი კაპიტალის ნაწილებრივს ექსპროპრიაციის ანხორციელებს. ბრძოლა კაპიტალის ნაწილებრივს ექსპროპრიაციისთვის ატეხილი უმეტეს შემთხვევაში ისახება გაფიცვებსა, ბოიკოტსა, საბოტაჟსა (1) და სხვა ამ ხასიათის საშუალებაში.

მაგრამ სინდიკატი, როგორც ესთქვით, ამგვარ მოქმედებით არ კმაყოფილდება. სინდიკატს მიზნადა აქვს ადამიანის დაქირავების სისტემის დარღვევა, — იმ სისტემისა, რომელიც დამყარებულია საწარმოვო იარაღთა ზოგიერთთა მიერ მითვისებაზედ. სინდიკატი საწარმოვო იარაღთა გასაზოგადოებას ცდილობს, სურვილი აქვს დაეპატრონოს იმ სოციალურ სიმდიდრეს, რომელსაც იგი ჰქმნის, ხოლო, რომელსაც დღეს სხვა ისაკუთრებს. ამ დიად საქმის ასრულებისათვის სინდიკატი დღესვე ემზადება, იგი ავარჯიშებს პროლეტარიატის ენერჯიას და აფართოვებს მის სოლიდარობას. სინდიკატი ემზადება საყოველთაო გაფიცვისათვის, რომელიც დასაწყისი იქნება სოციალურ რევოლიუციისა. საყოველთაო გაფიცვისათვის დაარსებული საპროპაგანდო კომიტეტი ამბობს: „დღევანდელ პირობებში... საყოველთაო სარევიოლუციო გაფიცვა არის ერთად-ერთი და ნამდვილი

---

(1) საბოტაჟი (sabotage) — ზარმაცი მუშაობა. ამ გვარ მუშაობით, თუ იგი რამდენსამე ხანს გაგრძელდება, მუშები დიდ ზარალს აყენებენ მექანნიებს, რადგან ერთბაშად უკლებენ წარმოების რაოდენობას.

— 78 —

იარაღი მუშა ხალხის სრულ განთავისუფლებისათვის კაპიტალის და მთავრობის უღლიდან (1). ამასვე ამბობდა ინტერნაციონალი, რომელიც აღიარებდა: „ყოველ-დღიურ ბრძოლასთან ერთად ექსპლოატატორთა წინააღმდეგ მუშა ხალხმა თავის კორპორატიულ ორგანიზაციებშივე უნდა მოამზადოს ნიადაგი კაპიტალის ექსპროპრიაციისათვის. ეს ექსპროპრიაცია საბოლოოდ განთავისუფლებს მას და იგი განხორციელდება თვით მუშა ხალხის მიერ (2).

ამ გვარია სქემა სინდიკალიზმის ორგანიზაციისა და მოქმედებისა. ახლა ვნახათ რა ურთიერთობაა დამყარებული სინდიკატთა და პოლიტიკურ ჯგუფთა და სახელმწიფოებრივ დაწესებულებათა შორის. რა თვალით უყურებს სინდიკალიზმი პოლიტიკურ პარტიებს, ინტელიგენციას, კანონს, დემოკრატias და სახელმწიფოს. სორელის საყურადღებო წიგნშისინდიკალიზმის შესახებ ვკითხულობთ: „ძველ გრუპებს განსაკუთრებით პოლიტიკური ხასიათი ჰქონდათ, ამ გრუპების სურვილი იყო მართვა-გამგეობის უფლების დაპყრობა, ამ ჯგუფებში გამბედავი ხალხი იყო, ხოლო ამ ხალხს არავითარი შნო არა ჰქონდა თავის რჩენისა საკუთარის შრომით. ახალი გრუპები კი პროფესიონალური გრუპებია. მათი საფუძველი საფუძველია მატერიალურ ცოვრების წარმოებისა და მათ ინდუსტრიის ინტერესები აქვთ სახეში. მამასადამე, თანახმად ისტორიულ მატერიალიზმის პრინციპებისა, ეს ჯგუფები სოციალისტურ სტრუქტურის სამირკვლად გამოდგებიანო“ (3). სორელი გვითითებს მო-

---

(1) Commission des grèves et de la grève générale (წინასიტყვაობა). (2) იქვე.

(3) G. Sorel. L'avenir socialiste des syndicats გვ. 46.

მავალ საზოგადოების საფუძველზე, და ამ საფუძვლის შესახებ ემილ პუჟე განმარტავს: „წარმოებელთა ჯგუ-

ფი ახალ საზოგადოების უჯრედებად (клетка) უნდა გახდეს. სხვა საფუძველზედ შეუძლებელია მოხდეს სოციალური ტრანსფორმაცია... მაშასადამე, აუცილებლად საჭირო არის, რომ მშრომელი ხალხი მოემზადოს ეკონომიურ ტრანსფორმაციის საქმისთვის და იგი მოემზადება მხოლოდ სინდიკატის ფარგალში. მხოლოდ იქ შეიძლება შესწავლა იმ პირობებისა, თუ რანაირად გააძვეებენ კაპიტალისტებს, რა გვარად აწარმოებენ საქმეს და რანაირად გაანაწილებენ შრომის ნაყოფს კომუნისტურ ნიადაგზედ... სამინისტროები, ადმინისტრაციები ყოველივე ეს უარყოფილი იქნება. ცხოვრება ამ დაწესებულებათა გარედ დარჩება, რადგან ახალი ორგანიზმები იკისრებენ სოციალურ შეთანხმების ფუნქციებს... ეს ორგანიზმები კორპორატიული ფედერაციები იქნებიან, რომელნიც იკისრებენ წარმოების რეგულიარიზაციას და რომელნიც დააკმაყოფილებენ ხალხის მოთხოვნილებათ... „შრომის ბირჟა“ მუნიციპალიტეტის ადგილს დაიჭერს და გახდება კომუნისტურ კერად... ამ ახალ სოციალისტურ აგრეგაციის დამახასიეთებელი თვისებად ის იქნება, რომ იგი განახორციელებს კაპიტალისტურ ნანგრევებზედ აღორძინებულ ეკონომიურ დეცენტრალიზაციას, განახორციელებს აგრეთვე დეცენტრალიზაციას სახელმწიფოებრივს და მუნიციპალურს (1).

აი ახალ სოციალურ ფილოსოფიის პრინციპი. იგი ძირითადად განსხვავდება კოლექტივიზმის ანუ სახელმწი-

---

(1) Le syndicat, par Emile Pouget. გვ. 19, 20, 21.

ფოებრივ სოციალიზმის ფილოსოფიოსაგან მომავალ საზოგადოების ასაშენებლად სრულიად ახალი ელემენტებია აღიარებული. სახელმწიფოებრივ კოლექტივიზმი მომავალ, საზოგადოებაში ოთხ სხვადასხვა ელემენტს ხედავს — ინდივიდუუმს, სინდიკატს, კომუნას და სახელმწიფოს. ახალი სისტემა ორ უკანასკნელ ელემენტს უარ-ჰყოფს,

სტოვებს მხოლოდ პირველ ორს — ინდივიდუუმს და სინდიკატს. სახელმწიფო უარ-ყოფილოა, როგორც ძალმომრეობითი და ცენტრალისტური ორგანიზმი. რაკი წარმოებას დეცენტრალისტური ხასიათი მიეცემა, ამ წარმოების რეგულიატორად ცენტრალისტური ორგანო ვედარ იქნება. კომუნაც დემოკრატიული მცნებაა. კომუნა არ არის გამომსახველი მწარმოებელთა ინტერესებისა; კომუნაში პირ-იქით ეჯახებიან ერთმანეთს სხვადასხვა ინტერესების ჯგუფები. ამიტომ კომუნის დეცენტრალიზაციაც არის საჭირო სოციალისტურ წყობილებაში. ამ დეცენტრალიზაციის ლოდიკური საზღვარი მწარმოებელთა ჯგუფია, სინდიკატია.

მაშ რა ადგილი უნდა ეჭიროს ამ მოძრაობაში პოლიტიკურ პარტიებს, ინტელიგენტურ პროლეტარიატს? სინდიკალიზმი ამ მხრივ ულმობელია. ჯერ კიდევ „ინტერნაციონალის“ ერთ ერთ ცირკულიარში (21 ივლ. 1873) მარკსი აღიარებდა: „ადეოკატები, უსაქმოდ დარჩენილნი, უმეცარი ექიმნი პრაქტიკას მოკლებულნი, ბილიარდზე მოთამაშე სტუდენტები, პატარა პრესის ჟურნალისტები — ყველა ესენი მუშათა ჯგუფების წინამძღოლობას ჩემულობენ და ამ რიგად სოციალიზმი მათთვის კარიერად ხდებოა.“ — „ძალიან მოხარული ვარ, ამბობს სორელი (აღნიშნულ წიგნში), რომ

— 81 —

ინტელიგენტ-პროლეტარიატის დაფასებაში ჩემი და მარკსის აზრი ერთი და იგივეა. ამ კლასის წევრების სურვილია გენერალურ შტაბის დაარსება, იმ გვარ შტაბისა, რომელიც ვითომდა შუამავლად უნდა გახდეს ხალხის ინსტინქტებისა და რევოლუციონურ აზრებთა შორის. მათ აქვთ პრეტენზია, რომ ისინი გონებრივ კლასს (*classe pensante*) შეადგენენ. ხალხი კი ზარბაზნის ხორცია და ეკსპლოატატორთა დავლაა (1). ინტელიგენტ-პროლეტარიატი უმეტესს შემთხვევაში პოლიტიკურ პარტიებში ჯგუფდება და ამ პარტიების შუა-

მავლობით ყვავებსავით დასჩხავიან მწარმოებელ პრო-
ლეტარიატს და სულ იმის ცდაში არიან, რომ სოცი-
ალიზმის კითხვა დემოკრატიულ ნიადაგზედ გადაიტანონ
და პროლეტარიატსაც ხელი ააღებინონ წმინდა კლასურ
ორგანიზაციებზე. მაგრამ, საბედნიეროდ, — სორელი გვე-
უბნება ამასაც — „რევოლუცია მუშებისთვის სულ სხვა
არის; იგი არ არის რომელიმე პარტიის გამარჯვება. იგია
პოლიტიკურ მზრუნველობისაგან თავის დაღწევა და გან-
თავისუფლება. რევოლუცია მმართველობის დაშლაა. იგი
ორგანიზაციაა სოციალისტურ ურთი-ერთობისა არა-მშრო-
მელთა მმართველობის გარედ. ამიტომ საყოველთაო გა-
ფიცვა არ იქნება გაფიცვა რომელიმე პოლიტიკურ პარ-
ტიის ხელმძღვანელობით (განხორციელებული) გაყოველ-
თავებული (généralisée, генерализирована); ეს იქნება მო-
ფიქრებული აჯანყება მოწყობილ მუშათა ორგანიზაცი-
ებისა, რომელთაც იმდენი სიმწიფე ექნებათ, რომ ისინი
აღარ ისაჭიროვებენ პოლიტიკურ პარტიების ხელმძღვა-

---

(1) L'Avenir socialiste des syndicats წინასიტყვ. XIII.

— 82 —

ნელობას (იქვე. წინასიტყვაობა VII). მეორე ადგილას
იგივე ავტორი ამბობს: „სინდიკალისტებს კარგად ეს-
მით, რომ თუ მუშამ სიარული დაიწყო იმ პირთა ბრძა-
ნებლობის ქვეშ, რომელნიც საწარმოვო კორპორაციას გა-
რედ დგანან, იგი თავის თავს ვერასოდეს ვერ მოუვლის
და ყოველთვის გარეშე მდგომ დისციპლინას უნდა დაე-
მორჩილოს (იგივე გვ. 23). ერთის სიტყვით, სინდიკა-
ლიზმი წარმოების ნიადაგზე სდგას, ამავე ნიადაგზედ
მოქმედობს და მომავალსაც ამავე ნიადაგზე ამყარებს.

სორელის აზრით, სოციალიზმის მიზანი ის კი არ არის,
რომ თვითეულ მუშისაგან გამოიყვანოს ჟურნალისტი,
რომანისტი, ან ორატორი (1), სოციალიზმის აზრია ყვე-
ლანი წარმოების ფარგალში ჩააყენოს.“ (გვ. 83).

ხოლო უმთავრესი მიზეზი სინდიკალიზის შეურიგებ-

ლობისა პოლიტიკურ პარტიებთან (გონდაც სოციალისტურებთან) არის სანდიკალიზმის და დემოკრატიზმის ერთ მანეთთან შეურიგებლობა. სინდიკალიზმი არის სოციალური მოვლენა, აღმოცენებული მწარმოებელთა ერთგვარ ინტერესების ნიადაგზე; დემოკრატიზმი არის მოვლენა პოლიტიკური და ნიადაგად ინტერესთა სხვადასხვაობა უდევს. დემოკრატიზმი დამყარებულია საყოველთაო საარჩევნო უფლებაზედ, რომელიც ვითომდა საყოველთაო სურვილის გამომხატველია, ნამდვილად კი გამოსახვაა მცხოვრებთა ერთის ნაწილის (უმრავლესობის, თუმცა ეს უმრევლესობა ხშირად უმნიშვნელოა) გაბატონებისა მეორე ნაწილზე. დემოკრატიზმი „სოციალურ მშვიდობიანობას“

---

(1) ბევრ ქალს ქალთა ემანსიპაცია სწორედ „აგრე ესმით. მათ სურთ ნემსი საწერ-კალამზედ შესცვალონ. ფემინიზმი ამიტომ ხშირად სასაცილოა და არსებითად რეაკციონურიო.

— 83 —

ჰქადაგებს, ჰქადაგებს კაპტალის და შრომის შეთანხმების საჭიროებას“, „კლასთა თანამშრომლობაზე“ ლაპარაკობს. და ამიტომაც არის, რომ, როდესაც კი სახელმწიფო ჩაერევა ხოლმე სოციალურ ბრძოლაში, იგი ყოველთვის ცდილობს დააყენოს მუშათა მოძრობა დემოკრატიულ ნიადაგზე. ე. ი. იმ ნიადაგზედ, რომელსაც უარჰყოფს სარევოლიუციო სინდიკალიზმი. და ამიტომაც არის რომ საფრანგეთში, მაგალითად, სინდიკალისტებმა სრული უნდობლობა გამოუცხადეს ვალდეკ-რუსოს და მილიერანს, რომელნიც სხვადასხვა იურიდიულ დაწესებულებათა დაარსების საშუალებით (1) ცდილობდნენ ლეგალური ხასიათი მიეცათ სარევოლუციო მოძრაობისთვის. „სინდიკალურ უფლებას (Droit syndical) არავითარო კავშირი არა აქვს დემოკრატიულ უფლებასთან (Droit democratique), ამბობს ემილ პუჟე); ეს უკანასკნელი გამოსახულებაა შეუფენებელ უმრავლესობისა, რომელიც ბლოკს ადგენს შეგნებულ უმცირესობის აღმოსაფხვრელად. იგი

ხალხის სუვერენიტეტის დოგმაზეა დამყარებული და თუმცა იმ დოგმას აღიარებს, რომ ყველანი ძმები და თანასწორონი არიან, დემოკრატიზმის სანკციას აძლევს ეკონომიურ მონობას... სინდიკალური უფლება სულ სხვაა. მისი საფუძველი სუვერენიტეტია ინდივიდუუმის, ადამიანის არსების ავტონომიაა. მისი დასკვნა — შეთან-

---

(1) Conseil superieur du Travail (შრომის მთავარი საბჭო), Conseil du Travail (შრომის საბჭო), Reglementation des grèves (გაფიცვის მოწესრიგება კანონით), Arbitrage obligatoire (სავალდებულო სამედიატორო სასამართლო), Capacité juridique octroyée aux organisations onvrières (მუშათა ორგანიზაციებისათვის იურიდიულ პიროვნების უფლების მინიჭება).

— 84 —

ხმება სიცოცხლისათვის — სოლიდარობაა, ასე რომ ლოღიკური და აუცილებელი მიზანი სინდიკალიზმისა განხორციელებაა თავისუფლებისა და სოციალურ თანასწორობისა (1). „ამრიგად, განაგრძობს ავტორი, სინდიკალური უფლება ისახება, როგორც ახალ უფლების ჩამონასახი, იგი ამზადებს სოციალურ განახლებას. ის საზოგადოებას უმზადებს საძირკველს, სადაც კანონის ძალმომრეობით რეჟიმის ნაცვლად დამყარდება თავისუფალ ხელშეკრულობის სისტემა... სადაც კაპიტალისტურ წარმოების ადგილს დაიჭერს ეკონომიური ფედერალიზმი“ (გვ. 23).

მასასადამე სინდიკალიზმი გადაჭრით უარჰყოფს სახელმწიფოებრივ მექანიზმს და მომავალ წყობილებას ამზადებს არა მარტო ამ მექანიზმის დაუხმარებლად, არამედ ამ მექანიზმთან შეზღუდვებით. პოლ დელესალი ამბობს: „ბურჟუაზულ მმართველობის ფარგალში მოქმედების ნაცვლად, ნაცვლად იმისა, რომ მივიღოთ მონაწილეობა სამმართველო დაწესებულებაში, რაც ყოველთვის რევოლიუციის საწინააღმდეგო მოქმედება იქნება, ჩვენ უპირატესობას ვაძლევთ იმგვარ მოქმედებას, რო-

მელიც გარედან მოქმედებს მმართველობის ორგანოებზე. უპირატესობას ვაძლევთ მძლავრ პროპაგანდის საქმეს, რომელიც ყოველთვის რევოლუციონურ. ხასიათისაა და უკოპრომისო... (2).

როგორც ზემოდ აღნიშნეთ, სინდიკალისტები ამზადებენ პროლეტარიატს საყოველთაო გაფიცვისთვის. ამ

---

(1) Les bases du syndicalisme, par F.. Ponger, გვ. 22.

(2) Les deux methodes du syndicalisme. P. Delesalle
გვ. 10.

გალაშქრებამ მშრომელ არმიისამ უნდა ბოლო მოუღოს ხალარიატს (დაქირავებას ადამიანის ძალღონისას) და პატრონატს (საწარმოვო იარაღთა კერძო პირებისაგან მითვისებას). საყოველთაო გაფიცვის მოსამზადებელ კომისიის ანგარიშში ვკითხულობთ: კორპორატიული ჯგუფები, სინდიკატები დაესაკუთრებიან სახელოსნოებს და ქარხნებს. თვითეულ ინდუსტრიის ნაწილში სინდიკატები თავიანთ ფედერაციებთან შეთანხმებით გამოარკვევენ, რამდენი საქონელია საჭირო გასაკეთებლად. შრომის ბირჟებს, რომელნიც ახალ სოციალურ ორგანიზაციის ნერვიული განგლიონები გახდებიან, შეუკვეთავენ ამ საქონელს... რაიც შეეხება გაგზავნ-გამოგზავნას (ცირკულიაციას), ეგ საქმე დაევალება ტრანსპორტების ფედერაციას (1).

აქ რომ შევჩერდეთ და დავასკენათ ის, რაც გამომდინარეობს სინდიკალიზმის ანალიზიდან, უნდა ვსთქვათ შემდეგი. ჩვენ წინ ახალი სოციალური სისტემაა. ამ სისტემამ მომავლის იდეალი გვიჩვენა; გვიჩვენა ისიც, თუ რაგვარ კონკრეტულ საშუალებით დავიპყრობთ ამ მომავალს და რა ხასიათის ფორმებში ჩამოისხმება ჩვენი ცხოვრება. ამ სისტემის სიძლიერე და სინამდვილე თეორიულ, განყენებულად დაყენებულ ფორმულებიდან არ გამომდინარეობს. იგია ლოდიკური დასკვნა სინდიკალი-

ზმისა, მებრძოლ პროლეტარიატის პრაქტიკულ მოქმედებისა. ეგ მოქმედება ანტი-პარლამენტალური და ანტი-სახელმწიფოებრივია და მას წმინდა კლასური ხასიათი აქვს. სინდიკალიზმმა უარჰყო სახელმწიფოებრივ კოლექტივი-

---

(1) Commission des grèves et de la grève générale.

— 86 —

ზმის სისტემა. მართლაც, განა აშკარა არ არის, რომ სოციალურ წარმოების ორგანიზაციას ვერ მოახერხებს ვერავითარი ცენტრალური დაწესებულება? ვერ მოახერხებს, ჯერ ერთი, იმიტომ, რომ თვით წარმოება დეცენტრალიზაციისაკენ მიმდინარეობს, ვერ მოახერხებს, რადგან პროლეტარიატი დეცენტრალისტურ (და არა სახელმწიფოებრივ) ორგანოებში მოქმედობს და იბრძვის; ვერ მოახერხებს უმთავრესად კი იმიტომ, რომ ვერ შესძლებს ხალხის ცვალებად მოთხოვნილებათა დროზედ დაკმაყოფილებას. საქმე ის არის, რომ სოციალისტური წარმოება ქიშპობის პრინციპზე კი არ იქნება დამყარებული, არამედ ჰარმონიულად შეთანხმებულ ინტერესებზე. რათა წარმოებას ნორმალური მსვლელობა ჰქონდეს, საჭიროა, რომ ბაზარში გატანილი საქონელი არ აღემატებოდეს იმ ნორმას, რომელიც ესაჭიროება ხალხს. და თუ ეს ნორმა გადაცილებული იქნება, წარმოების სისტემას ზიანი მოუვა. დღეს კონკურენციის გამო, ამ მოვლენას კაპიტალისტები მნიშვნელობას არ აძლევენ და ამიტომაც არის, რომ, ერთის მხრივ, ხალხის უმრავლესობა უსაჭიროეს საგნებს არის მოკლებული, და მეორეს მრივ კი, გროვდება აუარებელი სიმდიდრე და ამასთან ერთი კაპიტალი ძირს უთხრის მეორეს და ამ რიგად ჰზადავს სამრეწველო კრიზისებს. რომელო ცენტრალური ბიურო შესძლებს ამ ნორმის დაწესებას? რაც გინდა კარგად მოაწყობო სტატისტიკური საქმე, ყოვლად შეუძლებელია ცენტრიდან თვალყური ადევნოთ ცვალებად აუარებელ საჭიროებათ, რომელნიც ქვეყნის სავადასხვა კუთხეში ხალხს

ებადება. ეგ ბიურო ან გადააჭარბებს საქონლის განაწილებლაში, მეტ საქონელს დაამზადებს ვიდრე საჭიროა, ან

— 87 —

საჭირო ნორმას დააკლებს... ორივე შემთვევაში შერყეული იქნება წარმოების სისტემა.

თავი მერვე

პარლამენტი და კლასთა ბრძოლა

ყველა ზემოდ ნათქვამის შესახებ აუცილებლივ გვეტყვიან: ლაპარაკი გაქეთ კაპიტალისტების და პროლეტარიების, მემამულეების და მიწის მუშაკთა შეტაკების და ბრძოლის შესახებ; და განა ჩვენს ცხოვრებაში და საზოგადოთ ხალხის ცხოვრებაში ეკონომიური საკითხი და ბრძოლაა ერთად-ერთი საყურადღებო მოვლენა? განა ხალხს საწარმოვო ინტერესების გარდა არა აქვს მეცნიერული, ფილოსოფიური და რელიგიოზური იდეალები? და განა ამ იდეალების განმარტებისათვის საკმარისია კლასთა ბრძოლის პრინციპი? სამართლიანია ისტორიულ მატერიალიზმის პრინციპი? ე. ი. განა ჭეშმარიტია ის აზრი, რომ ისტორიულ ევოლიუციას, პროგრესს ყოველთვის მატერიალური საფუძველი აქვსო?

ისტორიულ მატერიალიზმის პრინციპებს ჩვენ სხვაგან და სხვა დროს გავარჩევთ. საგანი რთულია; მოითხოვს ვრცელ დასაბუთებას. ამ ნაწერების ფარგალში მას ვერ მოვათავსებთ. ეხლა შეგვიძლია აღვნიშნოთ ის, რომ დღევანდელ პირობებში, ისტორიის დღევანდელ ხანაში კლასთა ბრძოლის პრინციპი ცხოვრების ამოდრავების მთავარი ღერძია. და კლასთა და წოდებათა ბრძოლა კი თავისებურ ელფერს და განმარტებას აძლევს ხალხის ცხოვრების ყველა სხვა მხარეებსაც. ჩვენ, რასაკვირველია, არ უარყოფთ იმას, რომ მეცნიერებას, ფილო-

სოფიას, ხელოვნებას, რელიგიას და ეროვნულ საკითხს განსაზღვრული ადგილი უჭირავსთ ცხოვრებაში. ვამბობთ მხოლოდ, რომ მეცნიერება, ფილოსოფია, ხელოვნება, რელიგია, ეროვნული კითხვა, — ყოველივე ეს ხალხში იბადება და ვითარდება, ხოლო რადგან ხალხს ეკონომიური ფაქტები ამოძრავებს, ამიტომ ყველაფერს ამ ფაქტორის გავლენა ატყვია და არა მარტო გავლენა ატყვია. კითხვის განმარტება დღევანდელ პირობებში მხოლოდ კლასთა ბრძოლის პრინციპის მიხედვით შეიძლება. ჩვენ უკვე გაკვრით შევხებით ეროვნულ კითხვას და ვნახეთ, რომ ეროვნული კითხვა აუცილებელი სოციალისტურ კითხვას უნდა დაექვემდებაროს. სოციალიზმი სამართლიანად სწყვეტს ეროვნულ კითხვას, ეროვნული კითხვა კი სოციალიზმს არ შეიცავს. რაც შეეხება დანარჩენ არა-ეკონომიურ კითხვებს, ამის შესახებ ბაასი, როგორც ვსთქვით, სხვა დროსთვის გადავდეთ.

წინა წერილებში განგებ შევჩერდით სინდიკალიზმის განმარტებაზედ. სინდიკალიზმი გვეუბნება — თუ გინდათ სოციალიზმის განხორციელების საქმეს ემსახუროთ, გასწყვიტეთ ყოველივე კავშირი პოლიტიკურ პარტიებთან, ხელი შეუწყეთ პროფესიონალურ კავშირების დაარსებას და შეადგინეთ ამ კავშირების საშუალებით „შრომის პარტია“. ამას გვირჩევს სინდიკალიზმი. ღრმად დარწმუნებული ვართ, რომ კავკასიის და საქართველოს მშრომელი ხალხი, დღეს თუ ხვალ, ამ ახალს გზას აირჩევს. და აი სოციალისტ-ფედერალისტებისთვის იშლება ფართო მოედანი ნაყოფიერ მოქმედებისათვის. მაგრამ... ამ გვარ მოქმედებას პარტია ხელს ვერ მოჰკიდებს, თუ მი-

რითადი ცვლილებანი არ მოახდინა, როგორც პარტი-

ულ პროგრამაში, ისე პარტიულ ორგანიზაციებში. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სოციალისტ-ფედერალისტები პრინციპიალურ წინააღმდეგობას თავს ვერ დააღწევენ, გარკვეულ გზას ვერ დაადგებია, მშრომელ ხალხს დაშორდებიან და კლასთა ბრძოლის პრინციპს ვერ დაიცავენ. და თუ სოციალისტური პარტია კლასთა ბრძოლის ნიადაგს ასცდა, მას არავითარი გავლენა აღარ ექნება მშრომელ ხალხის განთავისუფლების საქმეში. სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტია კი, ჩვენის აზრით, სწორეთ ამ ხასიათის თავთაქვეზედ იმყოფება ამ ჟამად.

მართლაც, დააკვირდით პარტიის მოქმედებას. რამდენადაც ვიცით, პარტიას ამ უკანასკნელ ხანაში გადაწყვეტილი აზრი არ ქონდა პარლამენტარიზმის შესახებ, ამ საქმის გადაწყვეტაში ორმა მიმართულებამ იჩინა თავი. ერთი მიმართულება გადაჭრით უარყოფდა პარლამენტალურ მოქმედების სარგებლობას. მიუხედავად ამისა პარტიის დელეგატთა კრებაზე პრინციპიალური კითხვა კი არ იყო წამოყენებული (მოვილოთ თუ არა მონაწილეობა პარლამენტში, საზოგადოთ,) არამედ ტაქტიკური კითხვა, მივილოთ თუ არა მონაწილეობა რუსეთის სათათბიროში. დელეგატთა კრებამ დაადგინა, მონაწილეობას ნუ მივიღებთო. ხოლო გავიდა რამდენიმე კვირა და ამ საგნის შესახებ პარტიის ფედერალურმა კომიტეტმა აუწყა ქვეყანას, გარემოება გამოიცვალა, კადეტები იმარჯვებენ, „დუმას“ ოპოზიციონური ხასიათი ექნება და ამიტომ არჩევნებში მონაწილეობა უნდა მივილოთო. ეს ასედაც უნდა მომხდარიყო. რაკი პრინციპიალურად უარყოფილი არ იყო პარლამენტარიზმი, ერ-

— 90 —

თის ტაქტიკურის დადგენილების შეცვლა ძნელი საქმე აღარ უნდა ყოფილიყო.

პარტიამ მიიღო მონაწილეობა არჩევნებში და დაადგა თუ არა ამ გზას, დეემო თავთაქვეზე და სრულიად მიაფუჩეჩა კლასთა ბრძოლის პრინციპი. პარლამენ-

ტარულ ნიადაგზედ მომქმედ სოციალისტურ პარტიე-
ბისათვის კლასთა ბრძოლის უარ-ყოფა იქიდან იწყება,
როდესაც ეს პარტიები კანდიდატების ამოსარჩევად ან
რაიმე კანონის შესამუშავებლად არა-სოციალისტურ პარ-
ტიებს ეკავშირებიან „საერთო“ მოქმედებისათვის. საცა
კლასთა შორის „საერთო მოქმედება“ ჩნდება, იქ კლასთა
ძირითად შეურიგებლობაზე ლაპარაკი აღარ უნდა იყოს.
სოციალ-ფედერალისტები, რომელნიც ვითომდა იდგნენ
კლასთა შეურიგებლობის ნიადაგზე, დაუკავშირდნენ თბი-
ლისში ქართველ დემოკრატებს და რადიკალებს? პრო-
ვინციებში კი ზოგიერთ ადგილებში უკავშირდებოდნენ
პარტიების გარეშე მდგომ „საზოგადოების“ უპრინცი-
პო ნაწილს. ვინ არიან ქართველი დემოკრატები ან რადი-
კალები? საიდან დაიბადნენ? ვის და ვის ემსახურებიან? რა-
საც ემსახურებიან, პროგრამებით გაიგებებთო, გვეტყვიან.
მაგრან ჩვენ დიდ ფას არ ვაძლევთ ამ პროგრამებს, ჩვენ ვი-
ციტ, რომ ამ პარტიების წვერნი ორი-სამი წლის წინად ან
სრულიად გულგრილად ეკიდებოდნენ ხალხის განთავისუფ-
ლების საქმეს, ან თუ თანაუგრძნობდნენ, თანაუგრძნობ-
დნენ პასიურად და ამასთან თანაუგრძნობდნენ მხოლოდ
კონსტიტუციის დამყარებას, ე. ი. თანაუგრძნობდნენ იმ-
გვარ წყობილების დამყარებას, სადაც გამოისახება ბურ-
ჟუაზიის პოლიტიკური გაბატონება. ეს ხალხი არსები-
თი წინააღმდეგია კლასთა ბრძოლის გამწვავებისა. მათი

— 91 —

სარწმუნოების სიმბოლო — „შრომის და კაპიტალის“
მორიგება და „კლასთა თანამშრომლობა“. აი ამ ხალხს
უკავშირდება სოციალისტური პარტია!

ჩვენ კარგად ვიცით, რომ სოციალისტ-ფედერალის-
ტებს სხვა გზა არ ჰქონდათ, რაკი ერთხელ შესდგეს ფე-
ხი პარლამენტალურ პლატფორმაზედ. აქ კომპრომისი,
პრინციპის ლალატი და შეუფერებელი დაკავშირება იგე-
თივე ლოდიკური და ბუნებრივი მოვლენაა, როგორც
შეურიგებლობის და პრინციპის სიწმინდის დაცვა ლო-

ლიკური და ბუნებრივი მოვლენაა რევოლუციონურ პლატფორმაზე მდგარ სოციალისტისათვის. ჩვენ ვამბობთ მხოლოდ, რომ პარტია ასე ადვილად არ უნდა დამდგარიყო ამ სახიფათო გზაზე. გვეტყვიან, სოციალ-დემოკრატებს მხარი ვერ დაუჭირეთ, რადგან ჩვენთან შეთანხმება არ მოინდომესო; სოციალ-დემოკრატის კანდიდატებს მიეცით თქვენი ხმა და თქვენ კანდიდატებს ნუ წამოაყენებთო. მაგრამ, ჩემის აზრით, არც სოციალ-დემოკრატებთან შეთანხმება იხსნიდა სოციალ-ფედერალისტებს კომპრომისების ქსელიდან. ამ შეკავშირებას გარეგნულად რევოლუციონური ხასიათი ექნება, მხოლოდ არსებითად მას უფრო ლეგალიზმის ელფერი ედებოდა. ვინც პარლამენტში მიდის, რევოლუციას უნდა გამოემშვიდობოს. სოციალ-დემოკრატებიც მიისწრაფიან პარლამენტში, მაშასადამე, არც მათთან დაკავშირებით დაიცავდნენ სოციალ-ფედერალისტურ სოციალიზმის და რევოლუციის პრინციპებს.

ეს რომ ასეა, გადავავლოთ თვალი ევროპიელ სოციალ-დემოკრატის მოქმედებას, მოვიგონოთ ემსტერ-დამის კონგრესზე აღძრული კამათი და დავრწმუნდებით,

— 92 —

რომ თუ დღეს სოციალ-დემოკრატია კრიზისს განიცდის, ამის მიზეზი ის არის, რომ სოციალ-დემოკრატია პარლამენტში მოქმედებს და „რეფორმის“ და „რევოლუციის“ სინტეზის და შეერთების საქმეს ემსახურება.

„საქართველოს“ ფურცლებზედ ორის წლის წინად ვრცელი წერილი დაბეჭდეთ ამ საკითხის შესახებ (1), მოვივანოთ იგი ზოგიერთის შემოკლებით.

1896 წელს ლონდონში მომხდარ სოციალისტურ კონგრესზე დაადგინეს: სოციალისტი, რომელიც პარლამენტალურ მოქმედების სარგებლობას უარჰყოფს და რომელსაც სოციალურ რევოლუციის მოსახდენად პოლიტიკურ ძალის მოპოვების საჭიროება არ სწამს, გამორიცხულ უნდა იქნას კონგრესიდან და მომავალ ინტერნაციონა-

ლურ კონგრესზედაც მონაწილეობა არ უნდა მიიღოსო. იგივე დადგენილება განმეორებულ იქნა ბრიუსელის კონფერენციაზე 1899 წ. ამ დადგენილებას ის მოჰყვა, რომ ინტერნაციონალურ სოციალიზმს ჩამოშორდნენ ანარქისტები, სარევოლიუციო სინდიკალისტები და საზოგადოდ მუშათა ის ორგანიზაციები, რომელთაც პარლამენტისადმი რწმენა დაეკარგათ და ხსნას წმინდა ეკონომიურ ხასიათის ბრძოლაში ღა ხედავენ. პირიქით, ინტერნაციონალურ კონგრესებს დაეპატრონენ პარლამენტარიები, პოლიტიკოსები და მუშათა ორგანიზაციების ის წარმომადგენელი, რომელთაც სწყურიათ პოლიტიკურ ძალის მოპოვება, ე. ი. დაეპატრონენ ს. - დემოკრატები.

1896 წლის კონგრესმა სოციალიზმი პოლიტიკურ

---

(1) რეფორმა თუ რევოლუცია? (ამსტერდამის კონგრესის გამო) „საქართველოს“ ნომრები 18, 19.

— 93 —

ცხოვრების ფარგალში ჩააყენა. ქარხნიდან გააძევა და პარლამენტში შეამწყვდია და ამ გარემოებას დიდ-მნიშვნელოვანი შედეგი მოჰყვა. სოციალიზმს სარევოლიუციო ხასიათი თან და თან დაეკარგა. სიტყვას „რევოლუცია“-ა შინაარსი დაეკარგა. სამაგიეროდ „რეფორმა“-ს თან და თან მოქალაქობრივი უფლება მიენიჭა. ამ ცვლილებამ 1900 წ. პარიზში მომხდარ კონგრესზე ისეთის სიამაყით წამოჰყო თავი, რომ ზოგიერი ს.-დემოკრატ „რევოლუციონერს“ გული გაუხეთქა, ჩააფიქრა და „რევოლუციის“ დასაცავად საომრად გამოიწვია რეფორმისტიების წინააღმდეგ. ამსტერდამში ხელმეორედ შეეჯახნენ ერთმანეთს მოპირდაპირენი და, კენჭის ყრას რომ მივაქციოთ ყურადღება, უნდა ვსთქვათ, რომ „რევოლუციამ“ გაიმარჯვა „რეფორმაზე“ და მით სოციალიზმს დიდი საფრთხე ააცილა. შაგრამ, საქმეს რონ დააკვირდეთ, აღმოაჩენთ, რომ სოციალიზმი მაინც განსაცდელში დარჩა, რომ „რეფორმისტებზე“ „რევოლუციონერების“ გამარ-

ჯგუხა უმნიშვნელოა, რადგან ორსავე ვითომდა მოპირდაპირე ჯგუფს ერთი და იგივე პროგრამა აკავშირებს, ორივე ჯგუფი ერთსა და იმავე საშუალებას ხმარობს პროგრამის განსახორციელებლად, და რომ პარლამენტში მოქმედება ორსავე ჯგუფს, მიუხედავად ზოგიერთ სიტყვიერ ფართიფურთისა, რეფორმისტების ხასიათს აძლევს.

რეფორმიზმს და მისს მავნებლობას ასე ახასიათებს პოლ ლუი (გედისტი):

„1904 წ. კონგრესს სწადდა ბოლო მოეღო ექვსის წლის წინად გაჩენილ კრიზისისათვის. თეორიის და კრიტიკის სფერაში ბერშტეინი სცდილობდა მარქსიზმის საძირკველის დარღვევას, იგი უარყოფდა კაპი-

— 94 —

ტალის კომცენტრაციას (1), კლასთა შორის არსებულ უთანხმოებას, უარყოფს ეკონომიურ რეეოლუციის გავლენას სოციალურ ცხოვრებაზე. პრაქტიკულ ფარგალში მლიერანი გაჩნდა, რომელიც ჟორესის, ვივიანის და რუანეს მოწონებით, ღენერალ გალიფესთან (2) ერთად შედის მინისტრთა კაბინეტში. კაბინეტს თავს არ ანებებს მეგობრების რჩევით შალონსა და მარტინიკში მომხდარ ამბების შემდეგაც (3). მის მეგობრებს პროტესტი არ გამოუცხადებიათ მაშინაც, როდესაც მლიერანი რუსის ხემწიფის წინაშე ქედმოხრილი იდგა. სოციალისტ-რეფორმისტების პარტია თან და თან თავის პრაქტიკულ მოქმედებას თეორიულ საფუძველს აძლევს. იგი მჭიდროდ უკავშირდება რადიკალებს და ოპოზიციონერებს... ამ პარტიის ზოგიერთ გავლენიან წევრი დათმობის გზას ადგას. ჟორესი იტალიის მეფესთან ერთად მიირთმევს საუზმეს. იგი მხარს აძლევს მლიერანს, როდესაც ამ უკანასკნელს უსაყვედურებდნენ, რომ კენჭის ყრის დროს პარლამენტში მლიერენი წინააღმდეგი არ იყო არც სარწმუნოების ბიუჯეტისა, არც ჯარის შემცირებისა და არც ანტიმილიტარულ პროპაგანდას თანაუგრძნობდა... რეფორმისტების ფრაქცია, თავის პარლამენტალურ მოქმედებაში იმდენად უახლოვდება რადიკალიზმს, რომ თოთქმის მისაგან აღარ განირჩევა... ამ მოვლენას სხვა ქვეყნებშიაც აქვს ადგილი. შვეიცარიის კანტონებშიაც სცადეს სოციალისტებმა მინისტრთა კაბინეტში შესვლა, ეს ცდა სამარცხვინოდ გათავდა მათთვის. გერმანიის სოციალ-დემოკრატიის ერთს ფრაქციას სწადდა, ვიცე-პრეზიდენტის ადგილი სოციალისტმა უნდა მოიპოვოსო. ეხლახან მომხდარმა ავსტრიის სოციალისტურმა კონგრესმა მლიერ ცუდი ტენდენციები გამოაშკარავა. იტალიაში ტურატიმ, მართალია, არ მიიღო სამინისტრო პორტფელი, რომელსაც აძლევდნენ; სამაგიეროდ, სამინისტროს მანინც მხარს აძლევს;

ბელგიაში ამზენი და ფურნემონი ჟორესის მიმართულებას და აზრს იცავენ და ნიადაგს ამზადებენ მომავალ კაბინეტში შესვლისათვის (4).

(1) მა4ქსიზმის კრიტიკა მარტო ბერნშტეინს არ ეკუთვნის, მარქსს არ ეთანხმება ბევრი რევოლუციონერი, რომელთაც არაფერი აქვსთ საერთო ბერნშტეინსა და რევიზიონისტებთან.

(2) გალიფე ის ღენერალია, რომელმაც კომუნის დროს (1870) დიდი ძალი ხალხი ამოჟლიტა.

(3) რამდენიმე მუშის მოკვლა.

(4) Européen, 143.

— 95 —

აი სოციალ-რეფორმისტების სურათი. ს.-დემოკრატიის „რევოლუციონური“ ნაწილი წინააღმდეგა ამ გვარ მიმართულებას, წინააღმდეგა და შესანიშნავი ის არის, რომ რევოლუციონიზმის დასაცავად იძულებული შეიქნა თავის თავის წინააღმდეგ გალაშქრებულიყო და უარეყო პოლიტიკური ნიდაგი, რომლზედაც მანამდე იდგა.

ამსტერდამის კონგრესზე ს.-დემოკრატიის „რევოლუციონური“ ფრაქცია ჟორესს უსაყვედურებდა: ჩასციები-ხართ რესპუბლიკას და გგონიათ, პროლეტარიატს ხსნას რესპუბლიკა და თქვენი პარლამენტალური მოქმედება მოუტანსო! ბებელმა რესპუბლიკანურ რეჟიმის დასამცირებლად გერმანიის მონარქიასაც კი დაუწყო გუნდრუკის კმევა... „მე მონარქიის მცველად უნდ გამოვიდე „თქვენს წინააღმდეგ, — უთხრა მან ჟორესისტებს, — „მოხდება თუ არა თქვენში (საფრანგეთში) მუშათა გაფიცვა, იმ წამსვე ჯარს მიუსევენ. ჩვენში კი ამას არ შვრებიან.. ეს იმიტომ, რომ მონარქიას არ შეუძლია სავსებით „მიიღოს მონაწილეობა იმ ბრძოლაში, რომელიც კლასთა შორის არის აღძრული. მონარქიამ ხალხსაც უნდა „გაუწიოს ანგარიშიო“ (1).

ბურჟუაზიული რესპუბლიკა, რასაკვირველია, გაფიცულთა ცუდი მცველია, მაგრამ მონარქია კი განა უკეთესია? ამის შესახებ გერმანიის ს.-დემოკრატიულ ორგანო „ფორვერტ“-ში კურტ აიზნერა ამ ნაირად უპასუხებს

ბებელს:

„განა შესაძლებელია ამგვარ საბუთების წამოყენება სასარგებლოდ გერმანიისა, იმ გერმანიისა, სადაც სოციალისტების წინააღმდეგ განსა-

---

(1) იხ. კონგრესის ანგარიში L' <Humanité> n° 122.

— 96 —

კუთრებული კანონები არსებობენ, სადაც კანონის პროექტია შემუშავებული, რომლის ძალით გაფიცულნი ადვილად იქნებიან გაძევებულნი... საკვირველია, რომ დაავიწყდათ ოცნება ბისმარკისა, პროლეტარიატის გასარესა რომ სწყუროდა პირდაპირ შეტაკებაში. და თუ, საზოგადოდ, გერმანიაში არ გზავნიან ჯარს გაფიცულთა წინააღმდეგ, ეგ იმიტომ, რომ საგანგებო პოლიცია გყავს და პროლეტარიატის დისციპლინა უმაღლეს ხარისხამდეა განვითარებული. **პოლიცია ისე სასტიკად ეპყრობა მანიფესტანტებს, რომ ჯარის მოწვევა საჭირო აღარ არის.**

ვის უნდა ესროლონ ჯარის კაცებმა? ქუჩაში, ეგრედ წოდებულ, „ყვითელ“ ორგანიზაციების 1) მუშებს თუ ნახავენ. პროლეტარიატი გაწვრთნილია, იმწამსვე ემორჩილება პოლიციას და მანიფესტაციების წინააღმდეგია. შალონში საფრანგეთის მუშებმა მანიფესტაცია რომ მოახდინეს, რამდენი მსხვერპლი იქნებოდა საჭირო და რამდენ მუშას უკრავდნენ თავს ციხეში (2).

ამ რიგად, როგორც ვხედავთ, ბებელს თვით მისი ამხანაგები ამტყუნებენ. და, რასაკვირველია, გაამტყუნებენ, რადგან ჟორესის წინააღმდეგ წარმოთქმული სიტყვები პოლემიკის საჭიროებისათვის წარმოსთქვა ბუბელმა, თორემ იგი თითონ რესპუბლიკელია და შარშან დრეზდენის კონგრესზედაც აღიარა თავისი რესპუბლიკანიზმი: „პრუსიის გერმანიაში რაც უნდა უვარგისი რესპუბლიკა „არსებულიყო, ჩვენ ეხლა საყოველთაო საარჩევნო „თანასწორი, ფარული და პირდაპირი უფლება გვექნებოდა ყველა საწარმომადგენლო დაწესებულებისათვის... „ჩვენ კანონები ასოციაციებისა და კრებების შესახებ „უფრო ლიბერალური იქმნებოდნენ, სოციალური რეფორმებიც უფრო განვითარებული. პრესასაც უფრო მე-

---

(1) კაპიტალისტების მიერ შექმნილი ორგანიზაცია გაფიცულების წინააღმდეგ საბრძოლველად.

„ტი თავისუფლება ექნებოდა... ერთის სიტყვით, ჩვენის „პროგრამის ბევრი მუხლი ეხლავე განხორციელებული „გვექნებოდა. ამ ჟამად კი იძულებულნი ვართ დიდხანს „და მედგრად ვიბრძოლოთ და ამ ბრძოლას ბევი ძალი „შევწიროთ“ (1).

ასე რომ ბებელის გალაშქრება ჟორესის რესპუბლიკანიზმის წინააღმდეგ ცარიელი ბაქა-ბუქი იყო, სხვა არაფერი. მაგრამ რაკი ამსტერდამის კონგრესზე „რეფორმიზმი“ ამოიღეს ნიშანში, ამიტომ საჭირო იყო რესპუბლიკის გამობაც. ბებელმა მონარქია ირჩია — იქ უფრო ადვილად განვითარდება რევოლუციამ. ხოლო გედმაც გადააბოტა რესპუბლიკას და მოულოდნელად ანარქიულ ნიადაგზე შედგა. თქვენ რესპუბლიკის დაცვას უნდებოთ, — უთხრა მანაც კონგრესზე ჟორესს: მაგრამ გეკითხებით, რანაირად უნდა შეუწყოს ხელი პროლეტარიატის განთავისუფლებას თქვენ მიერ გადარჩენილმა „რესპუბლიკამ?... თქვენი შეცდომა ძირითადია. თქვენ „სოციალიზმს რესპუბლიკას და დიდ რევოლუციას უკავშირებთ. ჩვენ კი ვამტკიცებთ, სოციალიზმი წმინდა „ეკონომიურ მოვლენათა შედეგია და ჩვენი შეხედულება სრულიად ეწინააღმდეგება თქვენსას. თქვენს თვალში რესპუბლიკა პირველი თავი ან კიდევ შესავალია სოციალიზმისათვის“. (2)

ამაზე ნათლად ანარქიულ კონცეპციის აღიარება შეუძლებელი იყო, მაგრამ საქმე ის არის, — ყოველივე ესეც სიტყვის მასალად იყო ნახმარი; თორემ გედი არ იყო განა,

---

(1) L' <Humanité>, 123.

(2) იხ. ანგარიში L' <Humanité>, 123.

საფრანგეთის ჩრდილოეთ ქალაქებში ეგრედ წოდებულ მუნიციპალურ სოციალიზმის განვითარებას რომ უწყობდა ხელს? განა 1893 წელს პარლამენტში დეკლარაციის დროს გედი არ ეხმარებოდა კანონმდებლობის შექმნის საქმეში სხვა სოციალისტებს, რომელნიც რესპუბლიკის გაუმჯობესობას ცდილობდნენ და რესპუბლიკის საშუალებებით პროლეტარიატის ხსნას? დიას ეს ასე იყო და ამიტომაც თვით სოციალ-დემოკრატიული წრეებშიაც კი ვერაფრად მოიწონეს გედის გალაშქრება რესპუბლიკის წინააღმდეგ. „ფორვერტსმა“ გედის პოლიტიკა ამნაირად დააფასა:

„გედის აზრით, კლერიკალიზმის წინააღმდეგ ბრძოლა ფუჭი საქმეა. რიგანი სკოლა, მისი აზრით, მართო სოციალისტურ საზოგადოებაში დარსდება. ეს იმ მხრივაც მართალი, რომ საზოგადოდ ყველა ჩვენთა მისწრაფებათა სავესებით მხოლოდ სოციალიზმი განახორციელებს, მაგრამ განა გერმანული სოციალ-დემოკრატია უყურადღებოდ სტოვებდა საყოველღეო შრომას ამა თუ იმ რეფორმის განსახორციელებლად? **გედს რომ გავყევით, პარლამენტარიზმს თავი უნდა დავანებოთ,** (კურსივი ჩვენია) აღარ უნდა ვიმოქმედოთ საკანონმდებლო ნიადაგზედ... ამ ხასიათის გედთან გერმანულ სოციალ-დემოკრატias საერთო არა ექნებოდა რა, მას რომ ჩვენში ემოქმედნა, იგი დაიჩრდილებოდა ანარქისტების პატარა ჯგუფში“ (1).

გედის წინააღმდეგ დრეზდენის რეზოლუციაც ღაღადებს. დრეზდენში მომხდარ სოციალ-დემოკრატიულ კონგრესზე „რევოლუციონურმა“ ელემენტმა გაიმარჯვა. ამ კონგრესზე ბებელის მიერ რესპუბლიკის სასარგებლოდ წარმოთქმულ სიტყვის შემდეგ რეზოლუცია გამოიტანეს, რომელშიაც, სხვათა შორის, აღიარებულია, რომ ს.-დე-

---

(1) L' <Humanité>, 155.

მოკრატია უნდა ისარგებლოს თავის პარტიის ზრდით და განამტკიცოს და განავითაროს პოლიტიკურ თავის-

უფლების უფლებანი და „უნდა ცდილობდეს ენერგიულად განაუმჯობესოს სოციალური კანონმდებლობა“. აშკარაა კანონმდებლობას ვერ გააუმჯობესებთ, თუ პოლიტიკური ფორმა არ დაიცევით. და მაშასადამე, დრეზდენის კონგრესის მიერაც არიან გამტყუნებულნი ამსტერდამის კონგრესოს „რევოლუციონერები.“ მაგრამ, ყველაზე საკვირველი ის იყო კონგრესზედ, რომ „რევოლუციონური აღფრთოვანება“ გამოოჩინეს გერმანელ ს.-დემოკრატიის წარმომადგენლებმა, რომელნიც, ჩვეულებრივად, თავიანთ მუდმივ პრაქტიკულ მოქმედებაში არასოდეს არ გასცილებიან ლეგალურ ნიადაგს. ამგვარი შეუსაბამობა ჟორესმა აღნიშნა თამის სიტყვაში, როდესაც კაუცკის და ბებელს მიჰმართა და უთხრა:

„თქვენი პარტია პროპაგანდის განვითარების მხრივ შეუდარებელია. ამას ამტკიცებს 1903 წლის არჩევნები, როდესაც თქვენ სამი მილიონი ხმა მიპოვეთ. მაგრამ თქვენი მოქმედება შეფერხებულია, რადგან პოლიტ.კლურდ უძღლურნი ხან მოქმედების ორ" სშუალემა გაკლიათ ლიტიკურად უძღლურნი ხართ. მოქმედების ორი საშუალემა გაკლიათ. თქვენ არა გაქვსთ რევოლუსიუნური ტრადიცია. რეფორმები, საყოველთაო საარჩევნო უფლება — ყოველივე ეს მთავრობისაგან მიიღეთ, ჩვენსავით ბარიკადების საშუალებით არ დაგიპყრიათ იგი. თქვენ კარგათ იცით, რომ ამ ჟამად გემუქრებიან, ჰსურთ საყოველთაო საარჩევნო უფლება წაგართონ, მაგრამ თქვენ ფეხს არ იცვლით. საქსონიაში, რომელსაც „წითელ სამეფოს“ უწოდებენ (ისე ბევრია აქ სოც.-დემოკრატები), უკვე მოსპეს ეს უფლება, მაგრამ თქვენ პროტესტი არ გამოგიცხადებიათ. თქვენ (მიუბრუნდა ჟორესი ბებელს) კრუპის (1) ინციდენტის გამო

---

(1) კრუპი — ცნობილი ზარბაზნების მკეთებელი მექარხნი იყო გერმანიაში. ს.-დემოკრატებმა გამოაქვეყნეს ფაქტები მის გარყვნილობის შესახებ და იმანაც თავი მოიკლა. იმპერატორის ძლიარ ეწყინა და მუშებს თანაგრძნობის გამოსაცხადებლად ადრესი დააწერინა.

მშენიერი სიტყვა წარმოსთქვით რეიხსაგში, სიტყვა, რომელიც ჩვენ ენაზე გადავთარგმნეთ; მაგრამ თქვენ შეურაცჰყავით თქვენი თავი, რადგან მუშებს ურჩიეთ, რომ იმპერატორისთვის თავმდაბალი ადრესი მიერთმიათ. თქვენი უძღლურება იმაშიაც გამოისახება, რომ საპარლამენტო ძალა გაკლიათ. კენჭის ყრას თქვენში არავითარი მნიშვნელობა არა

აქვს, რადგან თქვენი პარლამენტი ერთად-ერთია, სადაც მინისტრები პა-სუხს არ აგებენ და სადაც ყოველი დადგენილება იმპერატორისაგან ად-ვილად გაუქმებულია ხოლმე. დრეზდენის კონგრესიდან ბევრს რასმეს მო-ველოდით, გვეგონა, რაიმე გეგმას, პროგრამას შეიმუშავებდით; მაგრამ თქვენ დარწმუნდით რა, რომ პროლეტარიატი მომზადებული არ არის, თქვენი უძლურება ამოფარეთ თეორიულ და სარევოლუციო ხასიათის ფორმულებს, რომლებსაც კაუცკი ისე ადვილად გიცხოვსთ ხოლმე“ (1).

აი ამ გვარად კამათობენ ერთმანეთში ს.-დემოკრატიის „ორისს მიმართულებების“ წარმომადგენელნი. ამ კამათს რომ ვაკვირდებით, ვრწმუნდებით, რომ ინტერნაციონალურ ს.-დემოკრატიაში კრიზისმა იჩინა თავი. იმან, ერთის მხრივ, შეიწყნარა ბურჟუაზიული პარლამენტალური რეჟიმი და ამ რეჟიმის საშუალებით ცდილობს განახორციელოს კოლექ-ტივიზმის იდეალი; მეორეს მხრივ, მასში ეჭვი დაიბადა: ბურჟუაზულ რეჟიმის შეწყნარება ხომ ღალატია პრო-ლეტარიატისა, იგი ხომ სარევოლუციო სოციალიზმის უარჰყოფააო. მაგრამ საუბედუროდ, ეგ მეორე ნაწილი ს.-დემოკრატიისა, რომელსაც სარევოლუციო პრინცი-პებისადმი მისწრაფება ვითომდა გაეღვიძა, ვერ ჰხედავს იმ ფარგლის გადაცილებას, რომლითაც შემოზღუდულია იგი, ვერ ჰხედავს ბადეს (პარლამენტარიზმის) დახევას, რომელშიაც გახვეულია იგი და რომელიც აფერხებს მის სარევოლუციო მოქმედებას. მას არ ესმის, თუ რა გზით შეუძლია იხსნას თავი, იგი არ ხედავს თავის პრინციპების

---

(1) L' <Humanité>, 144.

ძირითად შეცდომას; იგი სარევოლუციო ფრაზეოლო-გიით არის დაბრმავებული და თავის ამხანაგებს, რომელ-თაც მედიდურად „რეფორმისტებს“ უწოდებს (თითქოს თვითონ რეფორმების წინააღმდეგი ყოფილიყოს) შემდეგს სიტყვას ეუბნება: „რამდენადაც უფრო აპატარავებენ „სოციალისტები პროლეტარიატის მოთხოვნათა ფარგალს, „იმდენად მეტად ღალატობს პროლეტარიატი სოცია-

ლიზმს (უკედ — ს.-დემოკრატიას) და ანარქიზმს ითვი-სებს“ (1). ამ სიტყვების ავტორს და მის ამხანაგებს უნდა გაეგოთ, რომ ვინც ბურჟუაზულ პარლამენტში მოქმედობს პროლეტარიატის ინტერესების დასაცავად, იგი აუცილებლად და მუდმივ დალატობს ამ ინტერესებს. ეს რომ გაეგოთ ამ სიტყვების მოქმელს და მის ამხანაგებს, ანარქიზმს აღარ გაეცოდნენ, პარლამენტს თავს და-ანებებდნენ და თავიანთ ძალღონეს პროლეტარიატის ორ-განიზაციას კაპიტალთან პირდაპირ ბრძოლისთვის მოან-დომებდნენ. მაშინ ექნებოდათ ლოლიკური და ზნეობ-რივი უფლება „რეფორმისტების“ წინააღმდეგ ბრძოლისა. ეხლა კი მათ მიერ ატეხილი აყალ-მაყალი კომიკურ შთა-ბეჭდილებას ახდენს.

მართლაც რას უსაყვედურებენ „მართლმორწმუნე“ მარქსისტები რეფორმისტებს? იმას, რომ რეფორმისტები პარლამენტში ბურჟუაზულ პარტიებს ეკავშირებიან და ამ საქციელით კლასთა ბრძოლის ბაღლად კლასთა თანამ-შრომლობის პრინციპს აღიარებენო. ეს სრული ჭეშმარი-ტებაა. მგრამ განა ამასვე არა სჩადიან „რევოლუციონერები?“ კაუცკი ამბობს: „პარლამენტალურ ბრძოლის დროს ამა

---

(1) პოლ ლუის (გედისტი) სიტყვები, L' <Européen> 143.

„თუ იმ კანონის განსახორციელებლად ხშირად მეტი „განსხვავება და წინააღმდეგობაა ლიბერალებსა და ბურ-ჟუაზიის სხვა პარტიათა შორის, ვიდრე ლიბერალებსა „და სოციალისტებს შორის. ამ შემთხვევაში სოციალის-ტებმა ლიბერალებთან ხელი-ხელ ჩაკიდულნი უნდა „იარონ (1). ასე რომ, სრულიად გაუგებარია, რას უსაყვე-დურებენ მარქსისტები რეფორმისტებს? ორივენი ერთი-იანად დალატობენ კლასთა ბრძოლის პრინციპს. რაკი რე-ვოლუციონერი პარლამენტის სავარძელში ჯდება და თანახმაა სხვა ფრაქციებთან ერთად კანონების შემუშა-ვებაში მონაწილეობა მიიღოს, რაც უნდა წინააღმდეგი

იყოს იგი პარლამენტში მყოფ ყველა ბურჟუაზიულ პარტიებისა და რაც უნდა პროტესტი გამოაცხადოს ამა თუ იმ კანონის გამოქვეყნების გამო, რევოლუციონერი უკვე ღალატობს თავის პრინციპებს და პარლამენტში შესვლისთანავე კომპრომისის ბადეში ეხვევა. საქმე ის არის, რომ კანონების შექმნაში პასუხის მგებელია მთელი პარლამენტი. განსაზღვრულ კანონის მოწინააღმდეგეს იგივე პასუხის მგებლობა მიუძღვის ამ კანონის შექმნის და გამოქვეყნების საქმეში, რა პასუხისგებაც მის მომხრესა აქვს. კანონის მოწინააღმდეგე დეპუტატიც ისე უნდა დაემორჩილოს მას, როგორც მისი მომხრე ემორჩილება. ეს იმიტომ, რომ კანონი არის პარლამენტის მოქმედების აქტი, იმ პაიროლამენტისა, რომლის არსებობას იწყნარებს „რევოლუციონერი“, ასე რომ მაშინაც კი, როდესაც სიციალისტურ დეპუტატებს პარლამენტში მხოლოდ ოპოზიციის ხასიათი აქვს, მაშინაც კი ღალატობენ ისინი კლას-

---

(1) Соціальная революція, გვ. 83.

— 103 —

თა ბრძოლის პრინციპებს, რადგან ბურჟუაზიულ დაწესებულებების მიერ გამოქვეყნებულ ანტისოციალურ კანონებს ემორჩილებიან ემორჩილებიან, როგორც დეპუტატები და ლეგალიზები.

მაგრამ მაგარი ის გახლავთ, რომ სოციალისტი დეპუტატი მარტო ოპოზიციურ მოქმედებას არ სჯერდება პარლამენტში. ან როგორ უნდა დასჯერდეს, როდესაც ს.-დემოკრატიის მინიმუმის პროგრამა ადვილად განხორციელდება თვით ბურჟუაზიულ პარლამენტის საშუალებითაც. და რაკი იგი მოწადინებულია განახორციელოს თავის პროგრამა, ამ შემთხვევაში აუცილებელიც უნდა დაუკავშიროს, დროებით მაინც, ბურჟუაზიულ პარტიების იმ ფრაქციას, რომელიც თანაურგონობს მის პროგრამას. პარლამენტალური მოქმედება იმ ხასიათისაა, რომ ყოველიველი დამოკიდებულია პარტიათა დაკავშირებაზე. არც

ერთი პოლიტიკური პარტია, რა გინდ ძლიერი იყოს იგი, თავის საკუთარის ძალ-ღონით, სხვა პარტიების დაუხმარებლივ, ვერ გაიყვანს ვერც ერთ კანონს. იგი იძულებულია ამისათვის უმრავლესობა შეჰქმნას. და ასედაც ხდება ხოლმე ყოველთვის, როდესაც კანონის შექმნა ჰსურთ. ს.-დემოკრატი დეპუტატებიც ყოველთვის და ყველა პარლამენტში უკავშირდებოდნენ ხოლმე არა სოციალისტურ დეპუტატებს უმრავლესობის შექმნისათვის და ყოველთვის და ყველგან ამ შეკავშირებით ღალატობდნენ კლასთა ბრძოლის პრონციპებს.

მართალია, „რევოლუციონერები“ ამბობენ, ჩვენ წინააღმდეგნი არა ვართ „შეკავშირებისა“, ხოლო იგი შეკავშირება უნდა იყოს დროებითი და არა მუდმივიო.

„მაგრამ საქმე ის არის, — ამბობს ცნობილი ფრანგი რადიკალი,

— 104 —

მოჟანი (Maujan): ძნელია განსაზღვრა იმისი, თუ სად უნდა თავდებოდეს დროებითი შეკავშირება რადიკალებთან. ჟორჟს აქვს უფლება სთქვას, — ჩემი კავშირი უმრავლესობასთან (ბლოკთან) დროებითია, ხოლო ამ გვარივე უფლება აქვს გედს, როდესაც იგი ამტკიცებს, რომ იგი კავშირი მუდმივიაო. არ არის განსაზღვრული, თუ რა არის დროებითი... არიან რევოლუციონერები, რომელნიც პარლამენტში არ შედიან, ცდილობენ, კალმის, სიტყვის და სინდიკატების საშუალებით გაავრცელონ თავიანთი აზრები. მაგრამ, რაკი პარლამენტში მოდიან, შეთანხმებისთვის მოდიან — *c'est pour parler*. აქ იმალება ძირითადი კომპრომისი. არიან ანტიპარლამენტალური კომუნისტები და ჟორჟის ტიპის პარლამენტალური სოციალისტები. მაგრამ ჩვენ ვერ გავგიგია, რა-ნაირად უნდა არსებობდეს მესამე პარტია, რომელსაც ორსავე სისტემაზე სურს ჯდომა, და გედი სწორედ ამისთანაა. დიდი სულგრძელობაა საჭირო, რომ შეიწყნაროთ იგი. ერთსა და იმავე დროს შეუძლებელია იყოთ პარლამენტის მომხრე და რევოლუციონერი. გედისტების (მარქსისტების) წინ დილემაა, მათ უნდა ამოირჩიონ ან ტრიბუნა (პარლამენტი) ან ბარიკადა (რევოლუცია), თუ სწადაით სერიოზულ რევოლუციონერების სახელი მოიხვეჭონ“ (1).

ამ გვარია ლოდიკის ულმობელი მოთხოვნილებანი. მაგრამ ლოდიკასაც რომ ყურადღება არ მივაქციოთ და ფაქტებსა და სინამდვილეს დავაკვირდეთ, დავრწმუნ-

დებით, რომ ეგრედ წოდებული „სარევოლუციო“ ფრაქცია ს.-დემოკრატიისა თავის პრაქტიკულ მოქმედებაში არაფრით არ განირჩევა „რეფორმისტებისაგან“. და ეს განსაკუთრებით მართალია გერმანელ მარქსისტების შესახებ, იმ მარქსისტებისა, რომელნიც წამდაუწუმ სარევოლუციო ფრაზებს ისვრიან, ხოლო თავიანთის მოქმედებით კი რევოლუციას აფერხებენ. შორს რომ არ წავიდეთ, მოიგონეთ საერთო გაფიცვის კითხვა, რომლის წინააღმდეგ გაილაშქრნენ გერმანელი ს.-დემოკრატები. სხვა

---

(1) Le Radical.

— 105 —

მოპირდაპირენიც ჰყავდა ამსტერდამის კონგრესზე საერთო გაფიცვის კითხვას, მაგრამ ისე მტრულად არავინ მიჰგებებია სარევოლუციო საშუალების აღიარებას, როგორც ორთოდოქსალური მარქსისტები. „რევოლუციონერთა“ ხმის უმეტესობით უარყოფილ იქნა საერთო გაფიცვის პრინციპი.

ამსტერდამის კონგრესის შემდეგ გერმანელ ს.-დემოკრატებმა თავისი ნაციონალური კონგრესი მოიწვია. ამ კონგრესზე ზებელის და კაუცკის მეთაურობით „სარევოლუციო“ ელემენტებს მეტი გავლენა და ხმის უმეტესობა ჰქონდათ, ვიდრე „რეფორმისტებს“ — და აი ამ „რევოლუციონერებმა“ ამ სახით ისახელეს თავი კონგრესზე.

კონგრესს ანგარიშს აძლევდნენ ს.-დემოკრატ დეპუტატების რეიხსტაგში მოქმედების შესახებ. გერმანიას ამ ჟამად აფრიკაში ცხარე შეტაკება აქვს პატარა „ველურ“ ხალხთან, ჰერეროსებთან. ბიულოვმა რეიხსტაგს კრედიტი სთხოვა ამ ექსპედიციის გასაძღოლად. როცა კენჭის ყრაზე მიდგა საქმე, ს.-დემოკრატებმა თავის მხრივ კენჭი არ უყარეს ამ კითხვას. კრედიტის წინააღმდეგ რომ გვეყარა კენჭი, — მოახსენა კონგრესს ლედებურმა, — „ყველას ეგონებოდა, ვითომ ს.-დემოკრატებს ჰსურთ გერმანელ მოქალაქეთა ამოწყვეტა ჰერეროსების მიერო“. ბებე-

ლი ისე მხურვალედ ამართლებდა დეპუტატების მოქმედებას ამ კითხვის გადაწყვეტის დროს, რომ კონგრესზე „ნაციონალ-დემოკრატის“ სახელიც კი მოიხვეჭა (1). მეორე საგანი უფრო საყურადღებოა. ლიბკნეხტმა (შვილმა

---

(1) On lui appliqua même l'épithète plutôt dure de national-démocrate. იხ. პოლ ლუის ანგარიში L' <Européen>, 148.

— 106 —

უკვე გადაცვალულ ცნობილ ს.-დემოკრატისამ) წინადადება შეიტანა კონგრესზე, საჭიროა ანტიმილიტალისტური პროპაგანდა მოვახდინოთ ყაზარმებში ჯარის კაცებ შორის, ავუხსნათ, რომ სალდათებმა აფიცრების ბრძანებით თავიანთ მამებსა და ძმებს არ უნდა ესროლონ ხოლმე თოვებიო. ეს წინადადება „რევოლუციონერებმა“ უარჰყვეს. „მნელი საქმეა, მნელია ფსიხოლოგიურადო“ და განიხილეს მხოლოდ ამა თუ იმ მოქმედების სარგებლობა (1).

მაგრამ ამ ფაქტებსაც დავანებოთ თავი, ფაქტებს, რომელნიც გვიჩვენებენ არა სარევოლუციო ხასიათს ს.-დემოკრატის „სარევოლუციო“ ფრაქციისას. ჩვენ ვამტკიცებთ, რომ იგი ფრაქცია სიტყვა „რევოლუციას“ ფრაზის მასალად ხმარობს მხოლოდ და არავითარ მნიშვნელობას და შინაარსს არ აძლევს მას. გადაშალეთ ორტოდოქსალურ მარქსიზმის თანამედროვე თხუხულებები, დააკვირდით, რას ამბობს მარქსიზმის თეორეტიკოსი კარლ კაუცკი თანის „სოციალურ რევოლუციაში“ და დარწმუნდებით, რომ ს.-დემოკრატია გაურბის რევოლუციას, გარკვეულად და ყველასათვის გასაგებ რევოლუციის მცნებას სიბნელესა ჰფენს.

კაუცკი აყენებს კითხვას: რანაირად უნდა მოხდეს სოციალური რევოლუცია? ჩვენ უკვე ვიცით, რომ „რეფორმისტების“ პოლიტიკას კაუცკი არ იწყნარებს. მართლაც, იგი შესაწყნარებელი არ არის, რადგან რეფორმისტებმა სრულიად უარ-ჰყვეს ტრადიციები სარევოლუციო სოციალიზმისა. და აი თქვენ ამ პრინციპების აღი-

არებას მოელოთ კაუცკისაგან. მაგრამ თქვენი მოლოდი-

---

(1) იხ. იქვე.

— 107 —

ნი გაცრუებული რჩება. მოისმინეთ, რას ბრძანებს „სარე-
ვოლუციო ს.-დემოკრატთა წინამძღოლი: ზოგსა ჰგო-
ნია, რევოლუცია უნდა მოხდეს ხალხის შეიარაღებულ
აჯანყების საშუალებით; ზოგი ჰფიქრობს, რევოლუციას
გამოიწვევს სახელმწიფოს ფინანსიური დასუსტება; ზო-
გი რევოლუციას ომისაგან მოელის; ზოგიც საერთო
გაფიცვას უყურებს, როგორც სოციალიზმის განმახორცი-
ებელ იარაღსაო. ხოლო კაუცკის აზრით, არც ერთი
აქ ჩამოთვლილი საშუალება, არც ცალკე, არც საერ-
თოდ აღებული, სოციალურ რევოლუციას ვერ მოახ-
დენს.

„არავითარი საბუთი არა გვაქვს ვიფიქროთ, რომ შეი-
„არაღებულ აჯანყებას, ბარიკადებზე ბრძოლას და სხვა ამ
„გვარ სამხედრო ხასიათის ეპიზოდებს ჩვენს დროში რაი-
„მე გადაჭრილი მნიშვნელობა ჰქონდეს რევოლუციის-
„თვისო (1). ეს ისეთი აშკარა ჭეშმარიტებაა კაუცკის
თვალში, რომ ამის შესახებ ლაპარაკსაც მეტად სთვლის.
„მაგრამ როგორც შეიარაღებული აჯანყები ვერ და-
„ამხობს აწინდელ წესწყობილებას, — განაგრძობს კაუც-
„კი, — ისე არც ფინანსიურ გაკოტრების გამო იქნება
იგი დამხობილიო" (2). ისტორიაში მაგალითები ყოფი-
ლა, რევოლუცია ზოგი ერთ ქვეყნებში ომისაგან იყო
გამოწვეულიო (საფრანგეთში 1870), „მაგრამ არავითარი
„სურვილი გვაქვს, ჩვენი წინსვლა ომის მიერ იქმნას დაჩ-
„ქარებულიო" (3). დარჩა საერთო გაფიცვა. მართალია,

---

(1) Соціальная революція, გვ. 79.

(2) იქვე.

(3) გვ. 88.

— ამბობს კაუცკი, — წინად გაფიცვის მომხრე ვიყავი და ვწერდი (Neue Zeit 1890-91 № 50. გვ. 757):

„ზოგიერთ პირობებში, როდესაც საქმე უკიდურესობამდის მიდის, როდესაც მუშათა უმრავლესობა დიდმნიშვნელოვან ამბებით არის აღელვებული, საერთო გაფიცვას შეუძლია პოლიტიკური ღრმა ცვლილება მოახდინოს, მაგრამ ამ სიტყვებით სრულებით არ მსურს საერთო გაფიცვის პრინციპი დავიცვა იმნაირად, რანაირადაც იცავენ ანარქისტები და საფრანგეთის სინდიკალისტები. მათის აზრით, საერთო გაფიცვამ პროლეტარიატის პოლიტიკურ ანუ პარლამენტურ მოქმედების ადგილი უნდა დაიჭიროს და ამ სახით თანამედროვე წყობილების დამხობის საშუალებად გადაიქცეს. ეგ — სისულელეა. საერთო გაფიცვის მოხდენა ისეა ძნელი, ისეთი ერთსულობა და ორგანიზაციაა საჭირო, რათა ერთსა და იმავე დროს განსაზღვრულ ქვეყანაში ყველა მუშებმა თავი დაანებონ მუშაობას, რომ ამგვარ ერთსულობას მუშები თანამედროვე საზოგადოებაში თავისდღეში ვერ განახორციელებენ“ (1).

ამ რიგად, როგორც ს.-დემოკრატს შეჰფერის, კაუცკი წინააღმდეგი არ არის პოლიტიკურ ცვლილებათა მოსახდენად საერთო გაფიცვის პრინციპი აღიაროს, ხოლო სოციალისტურ ცვლილებას იგი ვერ განახორციელებს. მიზეზი? პროლეტარიატის განხეთქილება-შეუთანხმებლობაა. ხოლო თუ საქმე მართო ეს არის, განა ყოველი სოციალისტი მოვალე არ არის იმოქმედოს ამ შეუთანხმებლობის მოსპობისთვის და მით შესძლებელ-ჰყოს საერთო გაფიცვის ორგანიზაცია? მაგრამ თქვენ თუ გებადებათ ამ გვარი ფიქრები, თორემ ს.-დემოკრატი ამ მხრივ დამშვიდებულია და რიტომაც არ უნდა იყოს დამშვიდებული, როდესაც ჰგონია, რომ სოციალურ რევოლუციას პარლამენტი მოახდენს, ოღონდ ამ პარლამენტში ძალა პროლეტარიატის წარმომადგენელთა ხელში ჩავარ-

---

(1) გვ. 81.

დეს. როდესაც ეს მოხდება, მაშინ და მსოლოდ მაშინ დაიწყება „სოციალური რევოლუცია“. შესაფერ კანონ-მდებლობის საშუალებით ბურჟუაზული წესწყობილება სოციალურ წესწყობილებად იქნება გარდაქმნილიო.

ერთის სიტყვით, სარევოლუციო სოციალიზმი მართლაც განსაცდელშია, ამ განსაცდელში პარლამენტარულ სოციალისტებმა ჩააგდეს. მართალია, მათ შორის განხეთქილებაა და ერთი ნაწილი პარლამენტარულ სოციალისტებისა ცდილობს „სარევოლუციო“ ტრადიციები დაიცვას, მაგრამ როგორც ვნახეთ, იგი ცდა უნაყოფო და უმნიშვნელოა. ჟორესტები ღალატობენ სოციალიზმს და კლასთა ბრძოლის პრინციპს, ხოლო ბებელისტები და გედისტები სოციალიზმთან ერთად ლოდიკის მოთხოვნილებასაც ღალატობენ. ჟორესისტები აღიარებენ — კომპრომისია ჩვენი მოქმედების იარაღიო; გედისტები ჰკიცხავენ კომპრომისს, ხოლო იმავე კომპრომისში არიან გაბმული.

ამას ღალადებს მათი პრაკტიკული მოქმედება და მათი თეორიული მოძღვრება.

აი ისტორიის გაკვეთილი. გამოიყენებენ თუ არა ამ გაკვეთილს ჩვენებური სოციალისტ-ფედერალისტები, ახლო მომავალი გვიჩვენებს!

18 მაისი, 1906 წ. თელავი.